

Lane Medical Library

DE BRUIKBAARHEID DER DEFINITIE- METHODE IN DE KLINIEK

P. E. BRUGSMA

DE BRUIKBAARHEID DER DEFINITIEMETHODE
IN DE KLINIEK

DE BRUIKBAARHEID DER DEFINITIE- METHODE IN DE KLINIEK

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN
GRAAD VAN DOCTOR IN DE GENEESKUNDE
AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE GRONINGEN
OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS
DR. L. H. K. BLEEKER, HOOGLEERAAR IN DE
FACULTEIT DER GODGELEERDHEID, TEGEN
DE BEDENKINGEN DER FACULTEIT IN HET
OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP WOENSDAG
11 MEI 1921, DES NAMIDDAGS TE 4 UUR

DOOR

PETRONELLA ELISABETH BRUGSMA
ARTS

GEBOREN TE GRONINGEN

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA40154012_0168

AAN MIJN OUDERS

Het is mij aangenaam om bij het beeindigen van dit proefschrift in de gelegenheid te zijn mijn gevoelens van dankbaarheid te uiten tegenover U, Hoogleeraren, Oud-Hoogleeraren, Oud-Lector en Docenten der Geneeskundige en Natuurwetenschappelijke Faculteiten, voor het onderwijs, dat ik van U mocht ontvangen.

Voor al geldt dit U, Hooggeleerde Wiersma, Hooggeachte Promotor, voor de belangstelling en welwillendheid, die Gij mij bij de bewerking van mijn proefschrift steeds hebt betoond. Tevens dank ik U voor de aangename leiding gedurende den tijd, dien ik als assistente in Uw kliniek mocht doorbrengen.

Ten slotte een woord van erkentelijkheid aan allen, die mij op eenigerlei wijze behulpzaam zijn geweest bij het vervaardigen van dit geschrift.

INLEIDING.

Het laten geven van definities voor intellect onderzoek is 't eerst door BINET ¹⁾ en SIMON toegepast op kleine schaal. Een 7-tal woorden gebruikten zij voor 3 proeven in de lange reeks van verschillende tests. Later kom ik uitvoeriger hierop terug.

GREGOR, wiens methode ik bij mijn onderzoek gevolgd heb, onderzocht zijn proefpersonen ²⁾ alleen met de definitie-methode; hij breidde het aantal woorden echter zeer uit.

In 1910 zet hij in zijn „Leitfaden der experimentellen Psychopathologie” zijn methode voor 't eerst uiteen. In 1914 komt hij er in zijn „Lehrbuch der psychiatrischen Diagnostik” weer op terug en geeft in de „Monatschrift für Neurologie und Psychiatrie” ³⁾ eveneens in 1914 een langere uiteenzetting. In 1915 volgt een publicatie in het „Zeitschrift für angewandte Psychologie” ⁴⁾, waarin hij een beschrijving geeft van de resultaten van de toepassing der methode bij een groot aantal schoolkinderen en volwassenen en in „Die Verwahrlosung” brengt hij in 1918 met ELSE VOIGTLÄNDER verslag uit van de uitkomsten bij de verpleegden van het opvoedingsgesticht Klein-Meusdorf. De laatste publicatie geschiedt in 1920 ⁵⁾. Hij doet daarin een poging den leeftijd van het individu, wat het intellect betreft, te bepalen met de definitie-methode.

¹⁾ l'Année Psychologique 1908.

²⁾ In 't vervolg zal ik dit woord aanduiden met pp.

³⁾ Bd. 36, 1914.

⁴⁾ Ztsch. f. angew. Ps. Bd. X, 1915, „Untersuchungen über die Entwicklung einfacher logischer Leistungen”.

⁵⁾ Ztschr. f. Kinderforschung, Dez./Jan. Heft.

Hij somt de voordeelen op der definitie-methode bij 't gebruik in de kliniek:

- 1°. wat van een pp. gevergd wordt is betrekkelijk eenvoudig, zoodat men bij elken persoon, die antwoord kan of wil geven, de methode kan toepassen,
- 2°. dat men geen uitgebreid instrumentarium noodig heeft en het zelfs aan 't ziekbed kan toepassen,
- 3°. dat men functies onderzoekt, die onder 't klinische begrip van „intellect” vallen,
- 4°. dat men door de methode een veelzijdigen blik krijgt op den psychischen toestand van den pp.,
- 5°. dat de schatting der resultaten naar de kwaliteit geschiedt.

De methode beantwoordt verder aan de eischen, aan een exacte onderzoekingswijze gesteld, doordat

- 1°. men de taak van den pp. scherp omlijnt, daar men de proef steeds op dezelfde wijze verricht,
- 2°. men steeds denzelfden prikkel aanwendt,
- 3°. men de reactietijden kan meten.

Bij 't opstellen van de woordenreeks heeft hij zich zooveel mogelijk gehouden aan den volgenden stelregel: geen begrippen, die met schoolkennis verband houden of die door bepaalde omstandigheden een bijzondere bekendheid hebben. Daarom geen geographische, geometrische, religieuze begrippen, geen vreemde woorden of woorden, die met levensverhoudingen, afstamming of beroep van den pp. verband houden. Doch men moet begrippen kiezen, die uit de algemeene ervaring bekend zijn.

Hij geeft 7 groepen woorden, 3 groepen concreta, 4 groepen abstracta. Er is naar gestreefd in elke groep een steeds toenemende moeilijkheid te leggen. Hij geeft namen van gebruiksvoorwerpen, lichaamsdeelen, verblijfplaatsen, sociale, politieke, logische en ethische begrippen en enkele andere woorden.

1	2	3	4
Stuhl	Arm	Haus	Arbeit
Schrank	Bein	Zelt	Tausch.
Tisch	Auge	Laube	Pfand
Mantel	Mund	Schiff	Ordnung
Rohr	Lunge	Tür	Pacht
Grenze	Gehirn		

5	6	7
Bündnis	Erklärung	Laster
Kolonie	Absicht	Mut
Gemeinde	Ursache	Gerechtigkeit
Gesetz	Widerspruch	Mitleid
Obrigkeit	Urteil	Sitte
		Vergehen
		Irrtum
		Rache

De instructie aan den pp. luidt: een korten uitleg geven van het woord, alsof 't ging tegen iemand, die 't woord niet kende, niet wist, wat het beteekende. Men moet vooral nooit een voorbeeld geven, want dan suggereert men den pp. in een bepaalde richting en belet de persoonlijke reactiewijze tot uiting te komen. Men meet met een klok, die $\frac{1}{5}$ secunde aanwijst of met een gewonen secundewijzer van een horloge den reactietijd, tusschen het uitspreken van het woord en het oogenblik, dat de pp. begint met de definitie. Bij individueel onderzoek maakt de onderzoeker een protocol van hetgeen de pp. zegt. Bij massa-experiment geeft Gregor de pp. 1 of 2 minuten tijd (afhankelijk van de vaardigheid in het schrijven) om hun definitie op te schrijven. Is er binnen dien tijd geen definitie, dan moet er een streep gezet worden. Bij de laatste werkwijze is het jammer, dat men dan de reactietijden niet kan meten.

Voor de beoordeeling der resultaten, wat niet gemakkelijk is en waarvoor men eigenlijk een groote ervaring moet hebben, geeft Gregor het volgende aan: een antwoord is „k o r r e k t” (k.), wanneer noch op vorm, noch op inhoud iets is aan te merken en waarbij blijkt dikwijls door 't gebruiken van het bijbehorende meer algemeene begrip, dat er een rijkere woordenschat bestaat, die logisch gebruikt wordt. De definitie is „r i c h t i g” (r), als de kern van het begrip in meerder of minder goede bewoordingen wordt aangegeven. Bij „p r i m i t i v e” (pr.) antwoorden wordt een niet essentieel kenmerk genomen en geschiedt de formuleering op kinderlijke wijze. Tenslotte nog de reacties, die „f a l s c h” (f) zijn en de nullen, als er geen antwoord gegeven wordt.

(Ik nam ervoor: correct = c, goed = g, primitief = pr, fout = f).

Het toekennen van deze qualificaties is dikwijls nog heel lastig. Daarin komt GREGOR tegemoet door 't geven van een tabel met typische definities (tabel I).

Waar GREGOR, zich beroepende op ZIEHEN¹⁾, de methode van BINET-SIMON weinig apprecieert, doet hij een poging door middel van tabellen, waarin hij verwerkt de uitkomsten bij een zeer groot aantal schoolkinderen verkregen, vlak voor de Paaschvacantie, dus aan 't einde van het schooljaar, een maatstaf te geven voor het intellectuele niveau. Hij trachtte eerst tabellen te maken, waarop men voor iederen leeftijd voor elk antwoord een bepaald niveau van het intellect kon aflezen, om daaruit ten slotte het gemiddelde te berekenen. Men komt hierop, omdat bepaalde praestaties aan bepaalde leeftijden gebonden zijn. WILLIAM STERN²⁾ merkte al op, bij zijn bewerking van het materiaal van GREGOR (waarover later), dat de goede en correcte definities eerst in het 7de schooljaar (± 13 j.) 75.% van de praestaties der geheele klasse uitmaken. Bezwaren tegen deze methode zijn:

1°. Men heeft er zeer veel uitvoerige tabellen voor nodig, want een antwoord heeft naar gelang het goed, verkeerd of primitief is, of dat het door een ouder of jonger, mannelijk of vrouwelijk individu gegeven wordt, verschillende waarde. B.v. hetzelfde antwoord kan in 't eene geval adaequaat zijn, overeenkomende met den leeftijd, bij een jonger individu beteekent hetzelfde antwoord een hooger praestatie, die hem op een hooger niveau plaatst.

2°. Een bezwaar is, dat de antwoorden niet voor elken leeftijd karakteristiek zijn, maar dat de praestaties van verschillende jaargangen dicht bij elkaar staan, b.v. van de 4de en 5de klasse.

3°. Het is niet aanbevelenswaardig, volgens GREGOR, de taak van den beoordeelaar te veel te schematiseeren, zooals dit het geval is bij de methode van BINET-SIMON, waardoor de opmerkzaamheid van de qualiteit van het antwoord wordt afgeleid.

Daarom heeft GREGOR het anders gedaan. Zijn tabel geeft

1) Ziehen, Die Geisteskrankheiten des Kindesalters.

2) W. Stern, Ueber Alters-Eichung von Definitionstests. Ztschr. f. angew. Ps. Bd. XI. 1916.

TABEL I.

Begriff :	Korrekt	Richtig	Primitiv	Falsch
Stuhl	Möbelstück. Sitzgelegenheit. Stubengerät.	Zum Sitzen. Wo man sich drauf- setzt. Auf den Stuhl setzt man sich.	Ich sitze auf dem Stuhl. Holzstuhl.	Dingwort. Ist gelb.
Tisch	Möbelstück. Gerät.	Dient, braucht man zum Draufstellen.	Ist zum Essen. Hat vier Beine. Schreibtisch.	Eigenschafts- wort. Tische.
Schrank	Möbelstück in den man Kleider hängen kann.	Dient zum Kleider- hineinhängen.	Kleiderschrank. Zum Kleidern.	Glas. Tür.
Mantel	Kleidungsstück.	Zieht man an, wenn es kalt ist. Ist zum Anziehen.	Ich ziehe den Mantel an.	
Rohr	Stange, die innen hohl ist. Leitungsmittel.	Dient zum Fort- leiten von Gas od. Wasser.	Ofenrohr. Wir haben ein Gas- rohr. Zum Ofen.	Ist lang. Wasser. Röhre.
Grenze	Scheidungslinie. Trennungsstück.	Da wo das Land aufhört.	Deutschland hat eine Grenze. Zoll bezahlen. Garten ist umsäumt.	Ein Reich. Ein Ding. Ist zum Sol- daten.
Arm	Glied. Körperteil zum Arbeiten, Zu- greifen.	Braucht man zum Schreiben, zum Arbeiten.	Ist beweglich. Ist stark. Ich habe zwei Arme.	Ordnung. Zum Mensch. Leute.
Bein	Glied. Körperteil zum Gehen.	Dient zum Laufen.	Ist beweglich, lang.	Wandern.
Auge	Sinn. Organ. Sehkraft.	Dient zum Sehen.	Ich habe Augen zum Gucken. Ist rund. Sieht.	Ein Ding. Ist weit. Blau.
Mund	Öffnung im Ge- sicht. Organ z. Sprechen.	Hat man, dient zum Sprechen, Essen.	Hat Zähne. Der iszt.	Ist breit, klein.
Lunge	Atmungsorgan.	Braucht man zum Atmen.	Nützlich zum Leben. Hat Mensch und Tier.	Ist Fleisch. Lungenkrank.
Gehirn	Denkkraft Denkorgan.	Braucht man, ist zum Denken.	Braucht man zum Leben. Zum Rechnen.	Ist böse. Ist Fleisch. Horn.
Haus	Menschliche Wohnung. Bauwerk. Gebäude.	Braucht man, ist zum Wohnen.	Wir bauen ein Haus. Steht auf Strasse. Ist aus Stein.	Ist rund. Eine Figur. Schmal.

Begriff:	Korrekt	Richtig	Primitiv	Falsch
Zelt.	Stangengerüst mit Tuch überzogen. Wohnung aus Leinwand im Freien.	Zum Lagern für Wanderer. Ist aus Leinwand. Dient zum Rasten.	Indianer wohnen im Zelt. Zum Spielen, Schlafen. Ist rund.	Ist ein Ding. Zum Geld.
Laube	Unterkunft im Garten. Gartenhäuschen.	Steht im Garten. Im Sommer setzt man sich hinein.	In der Laube sind Kaninchen. Setzen. Aus Holz.	
Schiff	Wasserfahrzeug.	Fährt auf dem Wasser. Womit man auf dem Wasser fährt.	Hat Segel. Zum Fahren. Was auf dem Wasser schwimmt.	
Tür	Eingang des Hauses.	Dient zum Ein- und Ausgehen. Zum Verschliesen.	Lange Platte. Ist hoch. Ist am Haus zum Aufmachen.	Klein. Braun.
Arbeit	Tätigkeit. Beschäftigung. Anstrengung.	Mit der Arbeit verdient man Geld.	Ich, Vater, Leute gehen auf Arbeit. Ist schwer.	
Tausch	Handel. Wechsel von Gegenständen.	Wo sich Menschen gegenseitig geben.	Ich, wir, Leute tauschen.	Ist grosz. Kartenspiel. Zum Gewinnen.
Pfand	Sicherung für Geliehenes. Bürgschaft. Versprechen.	Wenn man Geld borgt. Wenn man nicht gleich bezahlen kann, so gibt man ein Pfand.	Wenn man sich borgt. Leute geben Pfand.	Wenn man gefunden hat. Geld.
Ordnung	Sauberkeit. Reinhalten. Eigenschaft.	Wenn man alles sauber hält.	In Schule, Haus ist Ordnung. Ich halte sauber, mache Ordnung.	
Pacht	Zins. Fürgeborgtes Gut. Vermietung.	Wenn man ein Stück Land abmietet.	Ich, Vater hat Garten gepachtet. Wir bezahlen Pacht.	Was man kauft.
Bündnis	Vereinigung. Verbündungen der Völker.	Wenn sich mehrere vereinigen, zusammentun.	Vater ist im Turnerbund, ich halte, Kinder machen Bündnis.	Buchumschlag. Knoten im Bindfaden.
Kolonie	Länderei im fremden Erdteil. Ansiedelung.	Wenn ein Volk in anderen Ländern ein Stück gewonnen hat. Deutschland, England hat Kolonien in Afrika.	Kinder gehen in Kolonie Milchtrinken.	Ist bei Sol- daten.

Begriff :	Korrekt	Richtig	Primitiv	Falsch
Gemeinde	Religiöse Verbindung. Gesellschaft.	Einwohner eines Dorfes. Kleiner Ort.	Ist auf dem Dorfe. Auf dem Rathaus.	Ist zum Bauen, zum Auszählen.
Gesetz	Bestimmung, Verordnung.	Man richtet sich nach dem Gesetz. Musz befolgt werden	Das man nicht über- treten darf. Herrscht auf dem Gericht, im Kate- chismus.	Wo man sich hinsetzt.
Obrigkeit	Macht, die uns beherrscht. Herrscher, Gewalt.	Hat zu regieren.	Ist der Stadtrat. Hauswirt.	Im Katechis- mus.
Erklärung	Auseinander- setzung. Deutliche Darstel- lung.	Wenn man jemand etwas auseinander setzt, beschreibt.	Die Feinde erklären Krieg. Der Vater, Lehrer erklärt.	Wort, das man nicht ver- steht.
Absicht	Vorhaben. Gedanke, den man ausführen will.	Etwas machen zu wollen.	Ich usw. hat mit Absicht getan, wenn man was aus- wischen will.	Wenn man absieht, ab- guckt.
Ursache	Grund einer Sache.		Ich, Polizei forscht nach der Ursache.	Was einem nichts angeht. Aus alter Zeit. Keine Ur- sache.
Wider- spruch	Gegenspruch. Gegenrede.	Wenn man dagegen redet.	Wenn man was ge- sagt kriegt und will Recht haben.	Wenn man nachspricht, widersagt.
Urteil	Rechtsspruch. Kritik.	Wenn jemand etwas Böses getan hat, wird er verurteilt.	Richter hat Urteil. Urteil ist auf dem Gericht.	Wenn man je- mand tot macht, ver- haftet, klagt.
Mut	Tapferkett. Kaltblütigkeit.	Wenn jemand tap- fer ist.	Soldat hat Mut. Wenn jemand Lust hat zum Turnen.	Wenn man was haben will.
Gerechtig- keit	Gleichmässige Strafverteilung. Unparteiischer Richterspruch.	Wenn man Schul- dige bestraft. Wenn einer soviel Recht hat wie der andere.	Wenn ein Kind von der Mutter be- kommt, wie das andere.	Wenn man etwas recht macht.
Mitleid	Erbarmen über Menschen. Gefühl mit an- derem.	Wenn ein Mensch einem Armen hilft.	Mutter usw. hat Mit- leid mit Bettler.	Wenn man jemand schla- gen will.
Irrtum	Falsches Denken. Verwechslung. Versehen.	Wenn man was falsch gemacht hat.	Wenn man jemand zu wenig gibt. Sich im Wald verirrt.	Wenn man denkt.
Rache	Vergeltung für frühere Schlech- tigkeit.	Wenn uns jemand etwas getan hat u. wir wollen es wie- der tun.	Wenn man Wut hat. Wenn man jemand hauen will. Haben die Feinde.	Fisch usw. hat Rachen.

alleen een steun bij het beoordeelen der definitiën. Door het verschil in praestaties tusschen mannelijke en vrouwelijke pp. was het noodig voor elk geslacht een afzonderlijke tabel te geven. Men kan daarin voor elken pp. de praestaties vergelijken met wat men op een bepaalden leeftijd kan verwachten. De tabellen gaan van 9—14 j. D. i. van de 6de tot de 1steklasse (8ste is de laagste, 1ste de hoogste klasse).

Zie tabel II en III.

Voor c en g wordt het teeken + gezet, voor pr. het teeken —, voor o en f het teeken 0, wanneer nl. een overwegend aantal pp. een dergelijke definitie leverde. Als geen der qualiteiten 50 % bedroeg, dan werd het percentage der goede en correcte definitiën tusschen haakjes gezet. De kolom ernaast bevat het percentage correcte definitiën. Wanneer er een paar correcte definitiën gegeven worden door buitengewoon goede leerlingen, die wel een uitzondering op hun klasse vormen, dan staat 'dit getal ook tusschen haakjes.

GREGOR hoopt op deze wijze de methode, die men eigenlijk zeer veel toegepast moet hebben om goed te kunnen beoordeelen, ook voor de praktijk geschikt gemaakt te hebben. Het er zich inwerken zou daardoor gemakkelijker zijn, evenals de beoordeeling der resultaten; diegene vooral, die de methode slechts nu en dan gebruikt, kan daardoor met meer zekerheid te werk gaan.

Men is gerechtigd de methode voor intellect onderzoek te gebruiken, daar er een zekere evenwijdigheid bestaat tusschen de uitkomsten en de schoolcijfers en omdat de resultaten met het toenemen der jaren steeds verbeteren, er komen minder foute, minder primitieve definitiën, meer goede en correcte. Op 12- en 13-jarigen leeftijd zijn nullen uitzondering, op 13- en 14-jarigen leeftijd bijna altijd goede definitiën. Om het eerste aan te toonen geeft hij een tabel van 34 leerlingen, die het woord *schip* definieeren. Ze zijn volgens hun schoolcijfers gerangschikt. In de eerste helft (dus betere cijfers) meer goede en minder primitieve definitiën dan in de tweede helft. Toch geven er ook leerlingen met goede cijfers primitieve definitiën en leerlingen met betrekkelijk slechte cijfers goede definitiën.

Een voordeel nog boven de methode van BINET-SIMON, die slechts tot 12 j. betrouwbaar is, is gelegen in 't volgende: men kan zich met de definitiemethode ook een oordeel vormen

TABEL II. Konkrete Begriffe.

Durchschn. Lebensalter	Klasse	Hausgeräte u. a.				Körperteile				Wohnstätten			
		Stuhl				Arm				Haus			
		Knaben		Mädchen		Knaben		Mädchen		Knaben		Mädchen	
		richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.	richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.	richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.	richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.	richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.	richtig + primitiv - falsch 0	% d. korrekt. Definitionen.
14	I	+	76	+	78	+	84	+	68	+	76	+	88
13	II	+	66	+	64	+	54	+	77	+	77	+	73
12	III	+	38	+	56	+	38	+	44	+	22	+	44
11	IV	+	26	+	57	(+ 26)	8	+	37	+	18	+	59
10	V	+	4	+	53	+	12	+	31	+	23	+	31
9	VI	+	0	+	31	+	0	+	48	+	0	+	33
Tisch Bein Zelt													
14	I	+	40	+	61	+	70	+	53	+	40	+	49
13	II	+	42	+	55	+	49	+	41	+	34	+	41
12	III	+	34	+	15	+	16	+	26	+	20	+	18
11	VI	+	27	(+ 50)	22	+	9	+	30	+	26	+	40
10	V	(+ 56)	19	(+ 60)	26	+	8	+	15	(+ 50)	18	—	3
9	VI	(+ 50)	0	(+ 42)	21	+	0	+	48	—	0	—	0
Schrank Auge Laube													
14	I	+	59	+	90	+	70	+	44	+	46	+	63
13	II	+	53	+	55	+	36	+	12	+	50	+	55
12	III	—	34	+	36	+	11	+	12	+	35	+	50
11	IV	+	24	+	31	+	3	+	23	+	14	+	34
10	V	+	23	+	20	+	4	—	15	(+ 57)	11	+	26
9	VI	—	0	+	21	+	0	—	4	—	3	+	11
Mantel Mund Schiff													
14	I	+	81	+	85	+	62	+	61	+	64	0	27
13	II	+	62	+	100	+	27	+	0	+	60	0	30
12	III	+	54	+	68	+	7	+	0	+	11	0	21
11	IV	+	17	+	68	+	6	(+ 43)	12	+	8	+	23
10	V	+	24	+	31	+	3	0	3	+	10	+	16
9	VI	+	0	+	37	+	0	0	0	—	0	(+ 41)	0
Rohr Lunge Tür													
14	I	+	38	+	56	+	78	+	44	+	62	+	78
13	II	+	22	+	—	+	60	+	54	+	57	+	64
12	III	+	3	+	12	(+ 45)	6	+	0	+	32	+	12
11	IV	+	6	+	9	(+ 28)	3	+	20	(+ 45)	8	+	17
10	V	—	(3)	—	0	+	14	(+ 40)	6	(+ 32)	5	+	3
9	VI	—	0	—	0	—	0	+	0	—	0	—	0
Grenze Gehirn													
14	I	+	52	+	46	+	67	+	37				
13	II	+	30	+	55	+	25	+	27				
12	III	+	3	+	9	+	0	+	0				
11	IV	—	0	+	18	+	0	(+ 38)	8				
10	V	—	(3)	—	0	(+ 35)	(2)	(+ 31)	0				
9	VI	—	0	—	0	—	0	0	0				

over hetgeen een individu van 14 jaar en ouder kan praesteeeren. GREGOR vond nl., dat er bij jongens gestadige progressie is in de praestaties tot 14 jaar (in Deutschland het laatste jaar der lagere school). Volgt er dan geen verdere ontwikkeling, dan blijft het individu op dit niveau staan. Komt er verdere ontwikkeling, dan stijgt het aantal correcte definities tot een optimum van 100 %. Dit zegt hij in 1920 in het „Zeitschrift für Kinderforschung”. In 1914 geeft hij aan¹⁾, dat volwassenen, die niet verder ontwikkeld zijn, meer tijd noodig hebben om te schrijven dan de kinderen. Ze geven minder goede definities dan de 14-jarigen, vooral is dit duidelijk in de moeilijker abstracte begrippen. Het schijnt te komen door het niet snel kunnen denken en de gedachten schriftelijk (of door spreken) te kunnen vastleggen. Men moet dit niet als een defect beschouwen.

Bij vrouwelijke individuen is het anders. Na het 13de jaar (2de klasse) komt er een achteruitgang, die m. i. moet overeenkomen met de daling in de schoolpraestaties, ijver enz. na het 13de jaar door HEIJMANS en WIERSMA aangetoond.²⁾ Deze achteruitgang is niet te zien uit de tabellen II en III, doch zeer duidelijk uit de curven, die hij geeft in zijn artikel over „Die Entwicklung einfacher logischer Leistungen”.³⁾

Vrouwen zonder verdere ontwikkeling vertoonen vergeleken bij 13- en 14-jarigen een sterken achteruitgang, ze leveren meer nullen, meer fouten, meer primitieve definities, minder correcte.

Hiermee komen we meteen tot een belangrijk resultaat der definitiemethode: het verschil in praestatie tusschen de beide geslachten. GREGOR geeft in „Die Entwicklung einfacher logischer Leistungen” een overzicht over de uitkomsten bij leerlingen van de lagere school, jongens en meisjes, verder hogere burgerscholieren (18—19 j.), leerlingen (meisjes) van een Fortbildungsschule (meest een soort vak-school waar opgeleid wordt voor een handwerk, b.v. naaister.

¹⁾ Monatschr. f. Ps. und N. Bd. 36, 1914.

²⁾ Verschiedenheiten der Altersentwicklung bei männlichen u. weiblichen Mittelschülern, Ztschr. f. angew. Ps. 1916.

³⁾ Ztschr. f. angew. Ps. 1915.

doch waar ook voor kantoorwerk wordt opgeleid), van verplegers en verpleegsters (als voorbeeld van niet verder ontwikkelde volwassenen).

Hij vergelijkt de praestaties der beide geslachten: Dit is wat een afdeeling van het materiaal aangaat, niet juist, n.l. de hogere burgerscholieren tegenover de Fortbildungsschülerinnen.

Zijn conclusies zijn: de vrouwelijke pp. geven over 't algemeen minder abstracta in hun definities, ze verklaren meer concreet, ze geven minder treffende definities, zijn minder zakelijk, zijn vager, geven vaak te ruime begrippen, zijn vaker gedachtenloos in 't verklaren, geven meer phrasen, meer primitieve definities, meer definities met gevoelsoverwegingen, minder correcte, meer nullen.

Dit verschil is bij de jonge kinderen reeds aanwezig, wordt echter duidelijker bij het ouder worden. Bij de verplegers en de verpleegsters is 't zeer sterk uitgedrukt.

Ook in hetgeen ze zeggen in de definities komt het sex-verschil uit, b.v. bij wraak vond GREGOR bij jongens: ...wurgt hem, ...slaat hem neer, ...steekt hem dood; bij meisjes eens maar „slaan”, verder abstract. In de definities ziet men ook dikwijls het volkskarakter en de volksgeest weerspiegeld. Heel duidelijk komt dit uit in de definities na 't begin van den oorlog gegeven; vooral bij „moed” en „grens” wordt veel over den oorlog gezegd.

Naast die algemeene eigenaardigheden vindt men er ook individueele in uitgedrukt. GREGOR vond vaak, dat juist de negatieve eigenschappen van de eigen individualiteit naar voren gebracht worden. B.v. moed door meisjes gedefinieerd: als men heelemaal alleen in een donkere straat loopt.

Over de reactietijden zegt GREGOR weinig. Hij geeft aan, dat bij *dementia praecox* de versperring er zich in uiten kan, n.l. een sterke wisseling in de lengte der tijden bij gelijkwaardige begrippen. En ook dat een zeer lange reactietijd soms kan wijzen op een voorstellingscomplex.

Door het massa-onderzoek bij schoolkinderen kon GREGOR nagaan de ontwikkeling der begrippen, welke niet geleidelijk, doch ieder op zichzelf met sprongen gaat. Eerst worden meer concrete, later abstracte definities gegeven. Het is echter niet juist, dat jeugdige personen een uitsluitend concrete wijze van definieeren hebben en oudere een uitsluitend

abstracte. Het hangt van de begrippen af. B.v. pp. die eenvoudige concreta abstract verklaren, geven wel bij moeilijker concreta en bij abstracta een concrete definitie.

De neiging tot het concrete op de laagste trappen maakt, dat kinderen de handeling eerst als de hoofdzaak van een begrip opvatten, b.v. *w r a a k* = slechte handeling. Door dezelfde reden ook eerst de letterlijke, later de overdrachtelijke beteekenis van een begrip. Soms ook wordt eerst een heel niet essentieel deel van het begrip als representant genomen voor 't geheel. De ethische begrippen ontstaan, doordat er tenslotte een oordeel gevormd wordt over de handeling, die eerst hoofdzaak bij de voorstelling was. Zoo kan b.v. als dit mechanisme verkeerd wordt doorgevoerd *A b s i c h t* (vaak als böse Absicht opgevat) worden tot böse Handlung, böse Gesinnung, Verlogenheit, Feindseligheit. Op de laagste trappen vinden we vaak te ruime begrippen, niet genoeg gespecialiseerd, b.v. *M i t l e i d* = Liebe.

Bij het ouder worden ziet men, hoe de vaardigheid in het spreken grooter wordt, hoe de woordenschat toeneemt. Dit maakt, dat bij een deel der pp. deze meerdere kundigheid op het logisch denken gaat overwegen. Dit vond GREGOR duidelijk bij de Fortbildungsschülerinnen en verpleegsters (bij de verplegers trad meer de levenservaring en de kennis door het leven en het beroep verworven op den voorgrond, bij de Oberrealschüler de oefening in het abstracte denken en de schoolkennis). De grootere spraakvaardigheid werkt ook de individueele reactiewijze tegen, er treden meer algemeen gebruikelijke uitdrukkingen op, waardoor de praestaties meer op elkaar gaan gelijken. In tegengestelde richting werkt weer het ruimer worden van den geestelijken horizon bij het ouder worden, waardoor de voorstellingen grooter veelzijdigheid verkrijgen.

Een groote invloed heeft het sociale niveau, waarop de pp. staat. Hierover zegt GREGOR weinig. Wel merkt hij op, dat nog verschillende andere factoren invloed uitoefenen, zooals individueele ervaring, waardoor men goede definities kan krijgen, veel vroeger dan men verwachten mag; de schoolkennis, schoolervaring, godsdienstonderwijs, spraakgebruik (dialect), discipline (definitie van *o r d e*), aanleg voor opvatten en definieeren (geslachtsonderscheid), complexen. Ook ziet men den invloed van eerst gedefinieerde begrippen op de volgenden, zoowel wat vorm als wat inhoud betreft. Sommige pp. hebben meer neiging

tot abstracte, andere, van hetzelfde niveau, meer tot concrete verklaringswijzen.

Behalve de uitkomsten bij schoolkinderen en volwassen normalen geeft GREGOR in 't kort weer de resultaten van 't onderzoek in pathologische gevallen.

Eerst *psychopathen* met normaal intellect, waarbij de methode van BINET-SIMON ook een normaal intellect aantoonde. De definities zijn ook als van normale individuen, gedeeltelijk aan de onderste grens, enkelen ook heel goed. Duidelijk milieu-involed en complexen. Deze pp. en de 3 volgende groepen waren verpleegden uit het opvoedingsgesticht Klein-Meusdorf.

Niet pathologisch beperkten, met de methode van BINET—SIMON op juiste leeftijd of iets lager. Bij de definities ziet men, dat de kennis der begrippen is, als bij normalen, de afwijking ligt in de qualiteit der definities, n.l. er is een onduidelijke eenzijdige opvatting, extreem op het concrete ingesteld, geen abstracta.

Debilitas: licht pathologisch defect, klinisch duidelijk aantoonbaar. Slecht op school, zitten gebleven. Twee typen door de definitie-methode onderscheiden:

1°. de meeste begrippen, die normale individuen van denzelfden leertijd kennen, zijn ook hier bekend, maar worden onduidelijk en eenzijdig opgevat. Groote onzekerheid in het uitdrukken van eigen gedachten, er worden tautologieën gegeven, doordat de pp. te veel aan het prikkelwoord vast zit; de gebrekkige woordenschat openbaart zich vooral in 't gebruiken van abstracta, die in den regel geheel of gedeeltelijk verkeerd toegepast worden. Beter gelukken de concrete definities. Hier blijven de p.p. vaak hangen aan de eerste de beste eigenschap. Neiging tot stereotypieën.

2°. Deze groep staat lager. Er is duidelijk een tekort aan voorstellingen van moeilijke concrete en abstracte begrippen.

Imbecillitas. Klinisch een zeer duidelijk uitgesproken defect. Volgens de meth. van BINET—SIMON achterstand van meerdere jaren. Hierbij zeer duidelijk gebrek aan concrete, nog sterker aan abstracte voorstellingen. Bij de definities bijna uitsluitend het gebruik van concrete voorstellingen. Zeer arme woordenschat, neiging tot stereotypieën, tautologieën enz. Het verschil tuschen debilitas en imbecillitas is slechts quantitatief. Met de praestaties van jongere kinderen bestaat een opper-

vlaakkige gelijkenis, maar er treden ook vele definities op, die weer overeenkomen met die, zooals volwassenen ze geven, zoodat volwassen imbecillen niet op één bepaalden leeftijdstrap staan, zooals bij zuiver quantitative schatting der resultaten zou gebeuren.

Bij deze 3 groepen, verpleegden uit een opvoedingsgesticht, waarin ze meestal geplaatst zijn wegens de een of andere wets-overtreding, vindt men herhaaldelijk complexen, die met die bewuste strafbare daad in betrekking staan.

Bij *epilepsie* vindt GREGOR in de definities duidelijk uitgedrukt: omslachtigheid, woordarmoede, woordherhalingen, uitdrukkingstereotypieën, egocentrische instelling, ziekte-complex.

Bij jeugdige, zeer zwaar demente vormen verbergen deze specifieke eigenschappen zich in zekere mate achter het defect, zoodat de definities meer overeenkomen met die van zwaardere gevallen van zwakzinnigheid.

Als de dementie bij epilepsie klinisch niet duidelijk is, dan kan deze overtuigend aangetoond worden met de definitiemethode.

Dementia paralytica. Eerst lichte gevallen, waarbij het eerst een defect in de abstracta optreedt. De pp. weet nog tamelijk veel, heeft nog een vrij grooten woordenschat, maar het combinatievermogen heeft geleden.

Bij zwaardere gevallen (natuurlijk nog niet zeer ver voortgeschreden, anders zou een onderzoek niet meer mogelijk zijn) overgang in het concrete, definities met eigen ervaringen erin, egocentriciteit, algemeenheden, gevoelsoverwegingen.

Dementia praecox. Verschillende gevallen:

1°. acute gevallen, waarbij vooral de eigenaardige woorden en zinnen. Wel neiging tot abstracta in de definities. In de reactietijden soms de versperring;

2°. gevallen, waar het proces tot stilstand gekomen is, die praktisch genezen waren: toch aanduiding van de eigenaardigheden van de *dementia praecox*. Anderen verrieden een intellect defect door de tautologieën, woordherhalingen, eenzijdigheid of het ontbreken van het begrip van abstracta;

3°. gevallen, waar klinisch geen intellect-, doch wilstoornissen waren, waarbij de definitiemethode evenals de andere methoden voor 't intellectonderzoek normale resultaten gaf.

Bij *paranoïde* psychosen nam GREGOR hoofdzakelijk die patiënten, bij wie andere onderzoekingsmethoden geen defect in het intellect konden aantoonen. Dit waren gevallen, zooals KRAEPELIN ze beschrijft onder den naam van *paraphrenie*. Bij de meesten ook met de definitiemethode normale resultaten. Dit is daarom wel van belang, omdat men over het algemeen den indruk krijgt, dat de definitiemethode *te* gevoelig is. Bij enkele gevallen van paraphrenie kon men wel een defect in het intellect met de definitiemethode demonstreeren.

Bij de paranoïde psychosen, waar de waandenkbeelden niet voor den dag komen, krijgt men toch soms eigenaardige definities met betrekking tot die waandenkbeelden. Ook wel definities zooals bij praecox.

Voorbeeld, hoe GREGOR de uitkomsten van de definitiemethode beoordeelt.

HERBERT, R. 10 j. 3 mnd.

Reactietijd
(in sec.)

3 ¹	Stuhl? Das ist wo man sich draufsetzt.
3	Schrank? Das ist wo man Sachen neinhängt.
4	Tisch? Das ist wo man Zeug draufstellt.
4	Mantel? Den kann am anziehn.
6	Rohr? Das ist ein Stock, nein das ist wo Wasser durchflieszt.
5	Grenze? Das ist wo ein Feld alle ist, das ist eine Grenze.
4 ²	Arm? Hat ein Mensch.
5	Bein? Das ist womit ein Mensch läuft.
4	Mund? Damit redet man.
3	Lunge? Die hat ein Mensch.
4	Auge? Damit sieht der Mensch.
5	Gehirn? Das hat ein Mensch.
4 ³	Haus? Da wohnt der Mensch.
4	Laube? Die steht im Garten.
6	Zelt? Darin wohnen die Soldaten.
4	Schiff? Da fährt man in dem Wasser.
5	Tür? Die ist vor dem Zimmer.
4 ³	Arbeit? Die tut der Mensch.
8	Tausch? Tauschen tut der Mensch, wenn er was hingibt und der andere gibt ihm etwas anderes dafür.

 Reactietijd
 (in sec.)

- 11 Pfand? Das ist, da gibt man es solange hin, bis man dafür etwas getan hat.
- 6 Ordnung? Da musz man alles aufräumen, da darf nisch rumliegen.
- 6 Pacht? Wo man ein Gut gepachtet hat.
- 6^s Bündnis? Wenn die Garben gebunden sind, da ist est ein Bündnis.
- 4 Kolonie? Wenn viele Kinder auf die Ferien gehen, da nennt man das eine Kolonie.
- 4 Gemeinde? Das ist eine Stadt.
- 6 Gesetz? Die Gebote, das sind Gesetze.
- Obrigkeit?.....
- 6^s Erklärung? Ist wenn jemand uns etwas erklärt, was das ist.
- 12 Absicht? Ist wenn jemand einen was zugetan hat und dann fragt man, ob er es mit Absicht gemacht hat.
- Ursache?....
- 6 Widerspruch? Das ist, wenn man sich widerredet, wo es verboten worden ist.
- 7 Urteil? Wenn jemand verurteilt worden ist, so nennt man es ist ein Urteil.
- 6 Mut? Wenn ein Soldat froh in Krieg zieht, da hat er Mut.
- 5 Gerechtigkeit? Wenn der eine soviel bekommt bekommt wie der andere soviel bekommt.
- 3 Mitleid? Das ist Erbarmen.
- 7 Irrtum? Wenn sich jemand wo in die Irre gelaufen hat.
- 4 Rache? Wenn jemand einen Menschen verachtet.

Herbert A. 10 Jahre, 3 Monate. Intelligenzalter nach Binet-Simon 12 Jahre. Die Definitionsversuche ergaben für konkrete Begriffe fast durchaus richtige Erklärungen, wie sie nach der Tabelle noch bis ins 9. Lebensjahr zu finden sind. Da R. aber auch Rohr und Grenze richtig erklärt, tritt er auf die Stufe von 11- und 12-jährigen Individuen. Die primitive Erklärung von Arm fällt nicht schwerer ins Gewicht, da dieser Begriff die Reihe der körperlichen einleitet und es hier der Versuchsperson noch an der richtigen Einstellung fehlt. Diese wird denn auch beim folgenden Begriffe gefunden. Wenn R. bei Lunge und Gehirn trotzdem keine Funktion angibt, so ist dies schon entschieden als Mangel zu werten. Mit der primitiven Reaktion von Gehirn ist nach unserer Tabelle noch die Altersstufe 10 vereinbar, mit der primitiven Erklärung von Lunge kaum mehr die 11. Unter den sozialen Begriffen fällt die

richtige Definition von Tausch auf, was allerdings nur anzeigt, daß das Individuum das Intelligenzalter 9 überschritten hat. Die verfehlte Erklärung von Bündnis ist mit der 10., die primitive von Kolonie und ebenso die Nullreaktion von Obrigkeit mit der 11. Altersstufe vereinbar. Ähnlich gestaltet sich die Bewertung der folgenden Reaktionen. Relativ gute Leistungen hat R. bei den ethischen Begriffen aufzuweisen. Die Erklärung von Mut, Gerechtigkeit, Mitleid weisen auf die Altersstufe 13 hin, während die Reaktion auf Rache das Urteil wieder herabdrückt.

Danach ist die Intelligenz auf Grund des Ausfalles der Definitionsversuche dahin zu bewerten, daß R. in seinen Leistungen gewiß den Durchschnittswerten gleichalteriger Individuen entspricht, daß er sich aber nicht in entschiedener Weise über dieses Niveau erhebt, namentlich der fast völlige Mangel von korrekten Definitionen schließt die Annahme einer höheren Begabung aus. Das Ergebnis des Binet-Simonschen Verfahrens, das hier zur Altersstufe 12 führte, muß somit bezweifelt werden. Andererseits ist aber auch das Resultat der übrigen klinischen Intelligenzprüfung zu korrigieren, die auffälligere Defekt ergab (Hauptstadt von Sachsen: Leipzig. Erdteile: Schweiz, Europa, Deutschland, Rußland. 1 km: 100 m). Man muß dabei vielmehr an den Mangel von gedächtnismäßigem Erwerb denken, da R. starker Schulschwänzer war. Das Ergebnis der Definitionsversuche im Gegensatz zu Binet-Simon findet aber wieder durch die Resultate der Unterschiedfragen Bestätigung. Der Unterschied zwischen Teich und Fluß wird von R. erst in der Größe, dann in der Tiefe gesucht. Der Unterschied zwischen Kind und Zwerg: Kind ist kleiner. Leiter und Treppe: gerade — schief.

GREGOR geeft in het *Monatschrift für Psychiatrie u. Neurologie* (1914) deze conclusie:

Bij de onderzoeken van aangeboren defecttoestanden en psychosen is het gebleken, dat de definitiemethode geschikt is om defecten in het intellect aan te toonen en de grootte daarvan naar waarde te schatten en dat men door deze methode een dieper inzicht krijgt in het individueele geestesleven en in den aard van de ziekelijke stoornis.

In „*die Verwahrlosung*“ (1918) zegt hij:

De beteekenis van deze uitkomsten is gelegen hierin, dat men bij moreel zwakke of minderwaardige individuen, welke niet psychopaath zijn en die door hun geheele zijn tot de geestelijk gezonden gerekend

moeten worden, toch bij nauwkeurig onderzoek intellectueele defecten vindt.

In het *Zeitschrift für Kinderforschung* (1920) zegt hij:

De methode is een goed hulpmiddel om lichte vormen van achterlijkheid te onderscheiden van de individuen, die nog binnen normale grenzen intellectueel beperkt zijn.

Aan 'teind van ditzelfde artikel concludeert hij, nadat hij 5 voorbeelden behandeld heeft (zooals het eene hierin overgenomen):

deze voorbeelden laten zien, dat de definitiemethode een geschikt middel is, om het intellect kwalitatief te beoordeelen en dat ze ook gebruikt kan worden quantitatief om het intellectueele niveau te schatten. Het resultaat van de definitiemethode stemt beter overeen met de klinische waarneming, dan de methode van BINET—SIMON. Het is ook eerder een voordeel dan een nadeel, dat de definitiemethode zich niet op een bepaalde leeftijdsgrens vastlegt, maar kwalitatieve momenten op den voorgrond stelt.

Voordat ik overga tot het verslag van mijn eigen onderzoekingen, wil ik in 't kort meedeelen, wat STERN ¹⁾ schrijft over zijn bewerking van de cijfers door GREGOR gegeven in: die Entwicklung einfacher logischen Leistungen. ²⁾ Hij heeft nagegaan, welke begrippen, door GREGOR gebruikt, goede tests opleverden, d.w.z. beantwoordden aan de eischen, waaraan een test voldoen moet. Deze eischen zijn:

1°. 75 % van de pp. van een bepaalden leeftijd moet een goed antwoord geven (BOBERTAG en anderen stelden deze eisch);

2°. het verschil met de praestaties van één jaar jongere pp. moet in 't oog springend zijn, beduidend grooter, dan het verschil tusschen andere jaren ³⁾).

¹⁾ W. Stern, Ueber Alterseichung von Definitionstests, Ztschr. f. angew. Ps. Bd. 11, 1916.

²⁾ Ztschr. f. angew. Ps. 1915.

³⁾ W. Stern, Die Psychologischen Methoden der Intell. Prüfung.

STERN betreurt het terecht, dat bij het materiaal van GREGOR de schooljaren en niet de leeftijden worden opgegeven en het onderzoek, wat de jongens betreft, zoo onvolledig is, n.l. het 1ste, 3de en 6de schooljaar ontbreken.

Ook is het een bezwaar, dat het een massa-experiment was, de uitkomsten zijn daardoor minder betrouwbaar. Op grond van al deze bezwaren wijst STERN er op, dat de resultaten van zijn berekeningen dan ook niet absoluut vast staan.

STERN heeft nu de begrippen geheel anders gegroepeerd, n.l. volgens de leeftijden, waarop de definities beter worden en volgens de moeilijkheid.

Hij liet die begrippen weg, die geen duidelijken vooruitgang aantoonen bij het stijgen der jaren of die gedurende den geheelen schooltijd niet op een genoegzame hoogte kwamen te staan. Bij de qualificatie rekent hij goed en correct voor +, primitief, fout of nul voor —.

Eerst bewerkte hij het materiaal der jongens. Hij vond voor verschillende schooljaren woorden, die aan de test-eischen voldoen. Die woorden, die eenigszins dubieus waren, zette hij tusschen haakjes.

4de schooljaar: Laube, Tür, Stuhl, Zelt, Arbeit, (Arm).

7de schooljaar: Obrigkeit, Bündnis, Kolonie, Gesetz, (Gehirn), (Gemeinde).

8ste schooljaar: Gerechtigkeit, Sitte, Mut, Mitleid, Pacht, Irrtum, Urteil, (Grenze), (Erklärung).

Deze uitkomsten zyn niet zoo heel zeker, n.l. die van het 4de en 7de schooljaar, daar het 3de en 6de ontbreken.

Dat concrete begrippen tusschen het 2de en 4de schooljaar (d.i. tusschen 8 en 10 j.) goed gedefinieerd worden, komt overeen met de resultaten van BINET—SIMON en BOBERTAG, die op 9-jarigen leeftijd concreta laten definieeren, waarbij de definitie meer dan het doel alleen moet bevatten.

Van de abstracte begrippen laat BOBERTAG Mitleid, Neid, Gerechtigkeit verklaren en rekende de test + als 2 van de 3 goed waren. Hij vond op 12-j. leeftijd 75 % goede antwoorden. Bij GREGOR is pas op 14-j. leeftijd 75 % van de definities van Gerechtigkeit en Mitleid goed. Dit zal wel aan de appreciatie liggen en aan het feit, dat BOBERTAG een antwoord, waarbij twee goede en een verkeerde definitie nog positief rekent.

Als men van de 3 genoemde groepen de eerste 3 of 4 woorden neemt, dan heeft men tests, die aan de beide testcriteria behoorlijk voldoen.

Het onderzoek bij de meisjes was minder bevredigend. Ten eerste vertoont het 8ste schooljaar een duidelijken achteruitgang bij het 7de. Deze daling is zoo groot, dat er van de 75 %, die bereikt was, weer heel wat afgaat. Zulke begrippen kan men niet ijken, daar dit veronderstelt, dat alle leeftijden boven den geijkten de taak goed vervullen. Ook is het lastig, dat men bij meisjes zoo vaak vindt, dat, voordat de benodigde 75 % bereikt zijn er eenige jaren al getallen tusschen de 50 en 70 % optreden.

2de schooljaar: Haus.

5de schooljaar: Zelt, Grenze.

6de schooljaar: Rohr, Kolonie, Gesetz.

7de schooljaar: Pacht, Obrigkeit, Bündnis, Mitleid, Mut, Erklärung.

Een duidelijken teruggang bij het 8ste schooljaar vertoonen: Mitleid, Mut, Pacht, Obrigkeit. De andere abstracta bereiken niet bij meisjes de vereischte 75 % goede antwoorden.

Vergelijken we nu met de jongens dan vinden we, dat een aantal begrippen voor beide geslachten op denzelfden leeftijds-trap geijkt zijn, n.l.:

4de schooljaar: Laube.

7de schooljaar: Obrigkeit, Bündnis.

Waarschijnlijk ook voor het 6de schooljaar Kolonie en Gesetz, welk jaar bij de jongens ontbreekt, doch voor welk begrip het 7de jaar een zeer hoog cijfer heeft.

Eén jaar verschil is er tusschen eenige begrippen.

Jongens.

Meisjes.

6de schooljaar: Zelt.

5de schooljaar.

7de schooljaar: Gehirn.

8ste schooljaar.

8ste schooljaar: Pacht, Mitleid, Mut,

7de schooljaar.

Erklärung.

STERN's conclusie is nu: de half abstracte begrippen (sociale, politieke) worden bij meisjes zoowel als jongens niet voor het 6de schooljaar rijp. De zuiver abstracte (logische, ethische) niet voor 't 7de. Voor de eerste groep is het ijkingsgebied het 6de en 7de schooljaar, voor de tweede het 7de en 8ste schooljaar.

STERN geeft den raad op deze basis verder te werken, doch vooral op hoogere leeftijden het verschil in geslacht in aanmerking te nemen en verschillende tests te gebruiken.

Wil men die definitietests later in het systeem van BINET—SIMON plaatsen, dan moet men een moeilijkheid goed in het oog vatten. De gevonden waarden gelden voor ieder begrip op zichzelf. Geeft men echter een reeks begrippen te definiëren, dan verschuiven de waarden. B.v. neemt men 3 begrippen, die ieder door 75 % van een groep van 13-jarigen goed gedefinieerd zijn, dan zijn niet alle 3 door dezelfde kinderen goed verklaard, maar een deel der kinderen zal slechts een of twee goede definities gegeven hebben. Daaruit volgt, dat het aantal kinderen wat alle definities goed gegeven heeft, kleiner dan 75 % moet zijn. Wil men nu 3 begrippen tot één test vormen, dan moet men die voor een hooger leeftijd nemen, als waarop ieder begrip afzonderlijk geijkt is. Of men moet de test positief rekenen als 2 van de 3 goed zijn, evenals BINET en SIMON en BOBERTAG deden.

Ik zal hieraan niet veel meer toevoegen, STERN zet alles genoeg uiteen. Ik ben het geheel met hem eens, dat het aanbeveling verdient in deze richting door te gaan en zodoende nieuwe tests te vinden. De bezwaren, die aan het geven van definities voor intellect onderzoek eigen zijn, maakt men minder hinderlijk door die definitietests dan te plaatsen tusschen andere tests b.v. in de intelligentieschaal van BINET—SIMON.

ONDERZOEK.

De definitiemethode, zooals GREGOR die aangeeft, heb ik toegepast bij een aantal patiënten uit de PSYCHIATRISCH-NEUROLOGISCHE KLINIEK te GRONINGEN, zoowel psychiatrische als neurologische gevallen. Er is geen speciale keus gedaan, de aanwezige patiënten, voor zoover ze antwoord konden en wilden geven, werden voor het onderzoek genomen.

De woorden, die GREGOR geeft, heb ik ook gebruikt met eenige kleine wijzigingen. L a u b e liet ik weg, een priël is hier in den lande een niet zoo algemeen bekend iets als in Duitschland. Ik nam s c h u u r daarvoor in de plaats.

Erklärung is bij vergissing weggelaten en voor Laster zette ik boosheid (slechtheid). Sitte = gewoonte is niet geheel juist, doch leek me in dezen toch het beste.

De woorden zijn nu als volgt:

I	II	III	IV
stoel	arm	huis	arbeid
tafel	been	tent	ruil
kast	oog	schuur	pand
mantel	mond	schip	orde
buis	longen	deur	pacht
grens	hersenen		
V	VI	VII	
bondgenootschap	bedoeling	boosheid	
kolonie	oorzaak	moed	
gemeente	tegenspraak	rechtvaardigheid	
wet	oordeel	medelijden	
overheid		gewoonte	
		misdrijf	
		dwaling	
		wraak	

De instructie aan de pp. was evenals bij GREGOR: uitleggen, wat het is, alsof ze het moesten vertellen aan iemand, die 't woord niet kende, het nooit gehoord had. Als dit niet genoeg begrepen werd, noemde ik niet alleen het woord, doch vroeg: „Wat is een stoel?” enz. Nooit gaf ik een voorbeeld.

De tijden nam ik op met den secundewijzer van het horloge.

Af en toe ontbreken de reactietijden. Meest kwam dit, doordat de pp. mij niet verstond en navroeg. Ik heb dan stippeltjes gezet.

Kwam er geen antwoord, dan wachtte ik hoogstens 60 sec. Een enkelen keer heb ik langer gewacht, nl. wanneer ik bemerkte, dat de pp. op het punt stond een antwoord te geven.

De pp. spraken bijna allen meer of minder Groningsch dialect. Ik heb bij het opschrijven de woorden gelaten zooals ze waren, echter gewone Nederlandsche spelling gebruikt.

Eenige eigenaardige woordopvattingen wil ik even bespreken.

Buis wordt in een zeer groot deel der gevallen opgevat als kleedingstuk, welke opvatting in de hand gewerkt wordt doordat het dadelijk op mantel volgt. Wat voor kleedingstuk buis precies is, daarover is men het niet eens. Ik geloof, dat het verwarrende in dezen is, dat naast buis als kleedingstuk voor mannen, vroeger een soort jakje voor vrouwen ook buis genoemd werd. Vele pp. kennen het blijkbaar niet, doch hebben er wel over hooren spreken. Wordt buis (voor andere woorden op ongewone wijze verklaard, geldt hetzelfde) in die beteekenis van kleedingsstuk goed of correct verklaard, dan heb ik dat ook zoo gerekend, echter niet geschat volgens tabel II en III van GREGOR.

Arm wordt wel gehouden voor het adjectief. Kolonie = nederzetting is een uitzondering, doch wordt meest in verband gebracht met Veenhuizen, de strafkolonie of verkinrichting.

Van overheid hebben een vrij groot aantal pp. een letterlijke opvatting, ze definieeren het als: wat je te veel hebt enz., houden het voor overtolligheid.

Rechtvaardigheid is voor het overgrootste deel der pp. een struikelblok. Waarschijnlijk ook, afgezien van de gewone moeilijkheid van het begrip, omdat het hier in het Noorden eigenlijk in de volkstaal niet gebruikt wordt. Er wordt hier niet gezegd: dat is niet rechtvaardig, maar: dat is niet eerlijk. Daardoor komt het waarschijnlijk dat de pp. zoo dikwijls zeggen: waarheid spreken, eerlijk zijn. Ook wijzen een aantal definities naar een opvatting door den Bijbel beïnvloed; dat zijn die gevallen waar de pp. zegt: altijd goed leven e.d.

Boosheid wordt meest opgevat als ontstemming, een enkele maal als slechtheid. Moed heeft zelden de beteekenis van dapperheid voor mijn pp., meestal wordt het gelijkgesteld met: energie, levensmoed, opgewektheid, wat GREGOR ook bij een zekere categorie pp. vond.

De schatting der definities was soms extra lastig, als een zeer goede kern als 't ware begraven was onder allerlei overbodige toevoegingen. Was die kern als definitie goed of correct, dan heb ik die ook als zoodanig aangeteekend, de rest die er bij was, negeerend.

Voor de quantitative schatting heb ik gebruikt gemaakt van de tabellen II en III. Het was natuurlijk beter geweest om zelf,

op grond van een massa-experiment tabellen op te stellen, doch de tijd voor zoo iets ontbrak me ten eenenmale. Het kwam me echter voor, dat er tusschen de ontwikkeling van kinderen van de volksschool in Nederland en in Duitschland wel niet zoo veel verschil zal wezen, al gaat de Duitsche lagere school tot 14 jaar, de Hollandsche tot 12 jaar. Een steun voor die meening is gelegen in het feit, dat voor de Duitsche en Holland-sche pp. blijkbaar dezelfde begrippen de grootste moeilijkheden opleveren.

In enkele gevallen is het jammer dat de tabel van GREGOR niet lager gaat dan 9 j. De resultaten van de quantitative schatting heb ik kortheidshalve zoo aangeteekend bij de definities, dat men telkens kan zien in welke jaren een dergelijke praestatie geleverd wordt.

De nulreacties, dus waar de pp. aangaf het niet te weten, heb ik niet quantitatief geschat, daar dit m. i. zeer dikwijls onjuist zou zijn, aangezien GREGOR de nullen op hetzelfde niveau stelt als de fouten. In een aantal gevallen vroeg ik na en kreeg dan heel dikwijls een antwoord, dat duidelijk bewees, dat de voorstelling van het begrip wel degelijk aanwezig was, doch dat de pp. door angst om iets verkeerts te zeggen of door de moeilijkheid om de juiste woorden te vinden maar gezegd had het niet te weten.

De definities heb ik niet uitvoerig een voor een besproken, dat zou te ver gevoerd hebben, ik heb de bijzonderheden alleen genoemd.

Op de quaestie der voorstellingscomplexen ben ik niet ingegaan. Aan de patiënten heb ik niets daaromtrent gevraagd. Wat dienaangaande in de definities in het oog sprong, heb ik vermeld. Een dieper gaande studie van dit onderwerp is zeer interessant, zou me echter te ver gevoerd hebben.

De schatting der definities is dikwijls heel moeilijk; er is een groote subjectieve factor in. Heel vaak staat men in dubio, weet men niet of men goed of primitief zal rekenen of primitief of fout. Natuurlijk maakt men fouten, die echter naar 2 richtingen uitvallen, den eenen keer geeft men een te hooge appreciatie, den anderen keer een te lage. Deze fouten zullen elkaar opheffen, zoodat het op de uitkomsten geen invloed heeft, zooals men aanvankelijk zou verwachten.

Eerst komen 14 mannen, daarna 25 vrouwen.

1.

C. H. 27 j. R. K.

Diagnose: lues myeli.

Vroeger timmerman, in den oorlog matroos geworden op de groote vaart. Ongehuwd. De L.Sch. afgeloopen, kon goed leeren. Ruim 1 jaar in de Ps. N. kliniek verpleegd wegens verlamming van de beide beenen en blaasklachten. Maakte steeds een verstandelijk geheel normalen indruk. Pat. woont in een provinciestad in het Noorden. Geen ander intellect onderzoek verricht.

Reactietijd
(in sec.)

3	stoel? een luxevoorwerp of een meubelstuk. c, 10—14.
3	kast? is ook een meubelstuk. c, 10—14.
4	tafel? dito. c, 10—14.
2	mantel? een kleedingstuk. c, 10—14.
4	buis? waterleidingbuis. g, 11—14.
4	grens? de grens van een bepaald stuk land. pr, 9—11.
2	arm? arm is een lichaamsdeel of iets wat uitsteekt
buiten een gebouw, dat heet ook wel
arm. c, 10—14.
3	been? ook een lichaamsdeel. c, 10—14.
1	oog? dito. c, 10—14.
1	mond? dito. c, 10—14. ...
2	longen? dat is het inwendige v. h. lichaam. pr, 9.
2	hersenen? hersenen ook dito, de werkingen van
het hoofd of het werk, wat in 't hoofd
zit. pr, 9.
2	huis? een gebouw. c, 10—14.
4	tent? ook een soort woonplaats. c, 10—14.
3	schuur? een bergplaats. c.
4	schip? een zeevaartuig. g, 10—14.
3	deur? deur is een huisstuk. pr, 9.
4	arbeid? arbeid is werken, vanzelf. c, 10—14.
2	ruil? men kan ruilen met handelswaar. g, 10—14.
1	pand? pand: een blok huizen of een groot gebouw.
pr, 11 en 12.
2	orde? orde, netheid. c, 10—14.
1	pacht? verhuren. g, 12—14.
3	bondgenootschap? een vereeniging onder elkan-
der. g, 12—14.
3	kolonie? de Indische kolonie. g, 12—14.
3	gemeente? gemeente Groningen. pr, 10.
2	wet? politiewet. pr, 10.
2	overheid? overheid is meer de rechter-commis-
saris of de Koningin. pr, tusschen 11 en 12.

 Reactietijd
(in sec.)

- 5 bedoeling? dat kan men verschillend opvatten, ja, ik heb b.v. de bedoeling om naar Assen te gaan, maar ik weet niet, hoe ik dat zal aanleggen. **pr, 11.**
- 2 oorzaak? oorzaak en gevolgen. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 3 tegenspraak? geen waarheid (bij navraag: als iemand onwaarheid zegt, dan spreek je tegen). **pr, tusschen 11 en 12.**
- 3 oordeel? ik oordeel iemand. **pr, 11 en 12.**
- 2 boosheid? boosheid, kwaadheid. **c.**
- 3 moed? veel durf. **c, 13 en 14.**
- 3 rechtvaardigheid? iemand rechtvaardig behandelen. **pr.**
- 3 medelijden? zich met het lot begaan van een ander. **g, 13 en 14.**
- 2 gewoonte? tabak rooken. **pr.**
- 2 misdrijf? misdrijf, ik zal een moord begaan hebben, dat is een misdrijf. **pr.**
- 2 dwaling? ik kan dwalen met deze of gene zaak. **pr, 10—12.**
- 3 wraak? wraak oefenen op den vijand. **pr, 10—12. 15 c, 7 g, 17 pr.**

Op grond van deze definities kan men wel zeggen, dat zijn intellect normaal is. Volgens tabel II en III bereikt hij echter niet het niveau der 14-jarige schooljongens. Als men de definities nagaat, ziet men dat alle begrippen bekend zijn, van p a n d alleen kan men 't niet zeker zeggen. De moeilijkheid bij dezen pp. ligt in het onvermogen om zich goed uit te drukken (tegenspraak!) De meeste concrete en een paar gemakkelijke abstracte begrippen gaan wel, worden abstract verklaard. Bij de rest geeft hij veel tautologieën, voorbeelden, enz. Zijn vroeger beroep van timmerman heeft waarschijnlijk invloed gehad op de definitie van „arm”, zijn later beroep op de definitie van „schip”, die daardoor eenzijdiger wordt: zeevaartuig. De reactietijden zijn vrij kort. Geen aanknoopingspunten.

2.

J. G. 22 j. N. H.

Diagnose: tumor myeli.

Pat. was boerenarbeider, woonde in een dorp. Hij wordt al een paar jaar in de Ps. N. kliniek verpleegd. Is geopereerd voor een tumor myeli (sarcoom), die het thoracaalmerg comprimeerde. Na

de operatie beenen geheel verlamd gebleven. Blaasstoornissen. Pat. is verstandelijk normaal. Geen intellect onderzoek gebeurd.

Reactietijd
(in sec.)

3	stoel? dat is een ding om op te zitten. g, 9—14.
7	kast? om wat in te doen. g, 10—14.
8	tafel? voor de huishouding. pr, onder 9.
7	mantel? een kleedingstuk, die draag je. c, 10—14.
..	buis? een jak bedoelt u zeker? g.
3	grens? dat is de scheiding tusschen twee provincies of zoo, twee landerijen. c, 12—14.
3	arm? dat is een ledemaat. c, 10—14.
3	been? ook, zou ik zeggen. c, 10—14.
16	oog? dat gebruik je om te zien. g, 9—14.
5	mond? die gebruik je om te eten en te spreken. g, 9—14.
9	longen? dat weet ik niet. 0.
14	hersenen? dat kan ik ook niet zeggen. (geheert zich blijkbaar om het te zeggen). 0.
11	huis? om te wonen of zoo wat. g, 9—14.
16	tent? voor noodhulp of zoo, ik weet niet hoe ik 't zeggen moet. g, 10—14.
7	schuur? wordt gebruikt voor bergplaats en zoo. c.
4	schip? vaartuig. c, 10—14.
6	deur? ingang van een huis, kamer. c, 10—14.
8	arbeid? werk verrichten. c, 10—14.
8	ruil? dat is omzetten. c, 10—14.
12	pand? een deel. f, 9 en 10.
13	orde? regel. c, 10—14.
10	pacht? kan ik zoo niet zeggen, ik weet het wel zoo wat. 0.
11	bondgenootschap? vereeniging of zoo. g, 12—14.
10	kolonie? inrichting. g.
16	gemeente? weet ik niet, wat ik daarop zeggen moet. 0.
6	wet? regel, bepaling. c, 12—14.
10	overheid? macht. c, 13 en 14.
17	bedoeling? weet ik niet, wat ik daarop zeggen moet, weet wel, wat het beteekent. 0.
4	oorzaak? gevolg. f, 9—12.
13	tegenspraak? ongelijk, verschil van meening. g, 12—14.
27	oordeel? dat weet ik niet, wat ik daarop zeggen moet, ik weet wel, wat het is. 0.
2	boosheid? kwaad. g.
7	moed? dat je wel durft. g, 13 en 14.

 Reactietijd
(in sec.)

4	rechtvaardigheid? iemand, die er recht voor uit komt. f.
60	medelijden? ik weet wel wat het is, kan 't niet zeggen.. goedgehartig of zoo wat. pr, 10—12.
45	gewoonte? kan ik niets op zeggen, ik weet het wel. 0.
10	misdrijf? dat is een moord, mishandeling, overtreding van de wet. c.
15	dwaling? als je 't met je zelf niet eens bent. f, 9.
10	wraak? op iemand wreken. pr, 10—12.
	13 c, 12 g, 3 pr, 4 f, 7 × 0.

Het is hier zeer duidelijk, dat men aan het antwoord: ik weet het niet, niet dezelfde waarde moet toekennen als aan een fout. Hij zegt het zelf telkens, dat hij het niet zeggen kan, doch 't wel weet. Hij is kennelijk bang om iets verkeerd te zeggen. De praestaties wijzen wel op een behoorlijk intellect. De fouten, die hij maakt, behoeft men hem niet zoo zwaar aan te rekenen, de fouten van oorzaak en rechtvaardigheid worden zeer veel gemaakt. Niet zeker of zijn definitie van rechtvaardigheid op klankassociatie berust of op rechtvaardigheid: eerlijkheid (zie Inleiding). Bij pand is zijn gedachtengang mij niet recht duidelijk, misschien bedoelt hij er mee een stuk land, wat volgens een andere pp. in de waterschapsterminologie wel pand genoemd wordt. Bij dwaling voelt hij wel ongeveer, wat het is, doch grijpt mis.

De reactietijden zijn vrij lang, leveren geen aanknoopingspunten.

3.

J. B. 55 j., N. H.

Diagnose: trigeminusneuralgie.

Welgesteld landbouwer, wethouder van het dorp, waar hij woont. Ongelukkige jeugd, vader was potator en stiefmoeder dronk ook. Daardoor maar tot 11 j. op school, moest toen meehelpen op de boerderij. Op 15-j. leeftijd bij een neef gekomen op de boerderij. Op 26-j. leeftijd gehuwd. Goed huwelijk. Pat. is langzamerhand in goeden doen gekomen. Zeer nerveus man. In de kliniek voor de neuralgieën, die al 6 j. bestaan.

 Reactietijd
(in sec.)

3	stoel? dat is een meubelstuk. c, 10—14.
2	kast? dat is een meubelstuk. c, 10—14.
3	tafel? ook een meubelstuk. c, 10—14.
3	mantel? een kleedingstuk. c, 10—14.
..	buis? een jas, een kleedingstuk. c.
3	grens? dat is een scheiding tusschen de gemeenten of tusschen de provincies. c, 12—14.
2	arm? een ledemaat. c, 10—14.
2	been? een ledemaat. c, 10—14.
3	oog? ook een ledemaat. f, onder 9.
..	mond? om te spreken en om te eten. g, 9—14.
5	longen? dat zijn ingewanden in 't lichaam. c, 10—14.
3	hersenen? dat is 't verstand misschien? g, 10—14.
5	huis? woonvertrek, woonplaats. c, 10—14.
10	tent? tijdelijk verblijf. c, 10—14.
3	schuur? bergplaats voor koren en voederartikelen voor 't vee. c.
3	schip? vaartuig. c, 10—14.
4	deur? om de boel af te sluiten. g, 10—14.
3	arbeid? dat is werk verrichten. c, 10—14.
5	ruil? dat is omzetten met een ander. c, 10—14.
10	pand? als je iets wil borgen, dan geef je een pand. g, 13 en 14.
10	orde? alles in orde houden, wat zal ik er van zeggen, dat alles beslist goed toegaat. g, 10—14.
5	pacht? pacht, dat is een vaste huur. Grond pachten. c, 12—14.
7	bondgenootschap? dat is lid van een bond. pr, 11.
8	kolonie? huizen oprichten, waar ze niet staan, een kolonie oprichten. g, 12—14.
9	gemeente? de heele omgeving van de gemeente wordt gemeente genoemd, dorpen en gehuch- ten. pr, 10.
5	wet? dat is handhaven, bepalingen maken, die ge- handhaafd moeten worden. g, 11—14.
3	overheid? overheid, dat is, wie heerschen moet over iemand, waar men zich aan onderwer- pen moet. g, 12—14.
10	bedoeling? iets ten uitvoer brengen. pr, 11.
7	oorzaak? er kan een ongeluk ontstaan door een oorzaak. pr, tusschen 12 en 13.
3	tegenspraak? natuurlijk iemand tegenspreken. g, 12—14.
5	oordeel? iets over iemand uitspreken, dat het niet

 Reactietijd
(in sec.)

- zoo is, men kan wel over iemand oordeelen,
dat het niet zoo is. **pr, 11 en 12.**
- 4 boosheid? d.i. natuurlijk kwaad worden, stijf-
koppigheid toonen. **g.**
- 6 moed? dat je op iets aandurft, dat je er moed voor
hebt. **g, 13 en 14.**
- 10 rechtvaardigheid? eerlijk en oprecht wezen in
alle zaken? **pr.**
- 5 medelijden? iemand beklagen. **g, 13 en 14.**
- 6 gewoonte? de gewoonte heeft de eene zus en de
ander zoo, de een kan altijd kalm wezen en
de ander altijd wild en woest. **pr.**
- 6 misdrijf? iemand mishandelen of zoo iets, dat is een
misdrijf plegen. **g.**
- 7 dwaling? dat je niet weet, waar je heengaat, op
verkeerde paden of wegen komt. **pr, 10—12.**
- 5 wraak? dat is iemand, die wat in zijn binnenste heeft
en dan wraak uitoefent, iets vernielen of op
een andere manier. **pr, 10—12.**
16 c, 13 g, 9 pr, 1 f.

Deze pp. staat wel ongeveer op het niveau van 14-j. schooljongens, wat men volgens GREGOR verwachten mag van een niet verder ontwikkelden man. Het eerste gedeelte van de definities is goed, bij „oog” echter heeft hij niet het goede woord tot zijn beschikking en maakt zoo een fout. Bij de politieke, logische en ethische begrippen komt een sterke achteruitgang, meer neiging tot concrete verklaringswijzen, een genus proximum komt eigenlijk niet meer voor. Deze moeilijker begrippen doen erg de onbeholpenheid om zich uit te drukken, uitkomen, waardoor de groote invloed daarvan weer duidelijk gedemonstreerd wordt. Men kan niet aannemen, dat een man, die zelf wethouder van een gemeente is, niet zou weten, wat een gemeente eigenlijk is. Ook niet, dat het begrip bondgenootschap hem niet recht duidelijk zou zijn, vooral, waar dit woord sinds den oorlog zoo ontelbare malen in de couranten stond.

De man maakt een verstandelijk zeer behoorlijken indruk. Dit moet wel een juiste indruk zijn, want anders zou hij niet aan 't hoofd van zijn bedrijf kunnen staan (hij is een zeer welgestelde landbouwer) en zou hij allicht niet in aanmerking gekomen zijn voor het wethouderschap.

H. T. 34 j., N. H.

Diagnose: wervelfractuur.

Pat. is een welgesteld landbouwer in Drente. Ligst sinds 1917 in de Ps. N. kliniek, waar hij opgenomen werd na een val, waardoor zijn halswervels gelaedeerd werden en hij geheel verlamd geraakte. Dit is geleidelijk veel verbeterd, doch hij is nog zeer hulpbehoevend, beenen paralytisch, handen ook nog tot weinig in staat. Pat. woonde bij zijn familie in, was ongehuwd; geen bijzonderheden. Tot 13de jaar op school, kon middelmatig leeren, nooit blijven zitten.

Intelleet onderzoek: matig intellect.

BINET-SIMON: 10 j. positief, 12 j. negatief, behalve IV; III ontbreekt.

Reactietijd
(in sec.)

4	stoel? een stoel om te zitten. g, 9—14.
2	kast? een kast is een bergplaats voor kleeding of zoo iets. c, 10—14.
2	tafel? een tafel is voor 'tgebruiken van eten en zoo. pr, onder 9.
6	mantel? voor bescherming voor de kou en ook een weeldeartikel. Vroeger waren er geen mantels. g, 9—14.
7	buis? een buis, waar 'twater doorloopt. g, 11—14.
7	grens? een Duitse grens, een scheiding. c, 12—14.
4	arm? dat is lastig (bedoelt het adjectief). pr.
6	been? laat ik maar zeggen: bot. pr, onder 9.
6	oog? om mee te zien. g, 9—14.
4	mond? om mee te spreken. g, 9—14.
17	longen? dat weet ik niet. 0.
18	hersenen? onze hersenen moeten we goed gebruiken, anders is 't niet in orde. g, 10—14.
4	huis? een bergplaats, (niet zeker of het niet een verschrijving is).
6	tent? ook zoo'n soort houten woning, in dienst heb ik er onder geslapen. g, 10—14.
4	schuur? een bergplaats. c.
3	schip? een vaartuig. c, 10—14.
3	deur? ingang van de woning. c, 10—14.
3	arbeid? arbeid adelt, zeggen ze. pr, 9.
7	ruil? als je iets met elkaar omruilt. g, 10—14.
9	pand? een pand zeggen ze bij ons ook wel tegen een stuk grond, dat moet opgemaakt worden (bij vraag, wat hij bedoelt, zegt hij: voor de waterschap). pr, 11 en 12.
5	orde? orde, dat wil zeggen tucht. g, 10—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 4 pacht? dat is grond. **f, 9.**
- 5 bondgenootschap? dat kan een firma wezen,
dat is iets gezamenlijks. **g, 12—14.**
- 6 kolonie? tegen Veenhuizen zeggen ze ook kolonie,
meer voor dieven en gevangenen. **pr.**
- 8 gemeente? dat ze iets gezamenlijk aankoopen.
pr, 10.
- 23 wet? een wet op de tabak en zoo iets, een wet om de
weelde te belasten. **pr, 10.**
- 30 overheid? dat weet ik niet, de regeering of zoo.
g, 12—14.
- 6 bedoeling? ik had eerst zoo'n bedoeling, dat ik
hier niet zoo lang zou wezen, maar nu is 't al
3 jaar en 't valt me dik af. **pr, 11.**
- 6 oorzaak? d.w.z. iemand, die te veel drinkt, of zoo
iets. **f, 9—12.**
- 9 tegenspraak? als ze eens aan 't kibbelen zijn, dan
zegt de een: dit is niet zoo of dat is niet zoo.
pr, tusschen 11 en 12.
- 3 oordeel? over een stuk werk of zoo, oordeel is
't halve werk. **pr, 11 en 12.**
- 5 boosheid? een mensch, die dronken is en kwaad
wordt. Of anders ook wel, bij ons op zaal is
ook wel eens ruzie. **pr.**
- 18 moed? iemand, die nogal flink is, dan zeggen ze, daar
zit nogal wat moed in. **g, 13 en 14.**
- 12 rechtvaardigheid? iemand, die nogal drukte
heeft en geen schuld heeft, dan zeggen ze
wel, dat hij zich rechtvaardigen wil. Of recht-
vaardig zijn ze allemaal niet. **pr.**
- 7 medelijden? iemand, die erg ziek is en enkelen
hebben dan gauw medelijden en beginnen
gauw te schreien. Als ze beginnen te schreien,
zeg ik, dat ze niet weer behoeven te komen.
pr, 10—12.
- 2 gewoonte? ziekte wordt ook een gewoonte. **pr.**
- 9 misdrijf? iemand, die een moord begaan heeft. **g.**
- .. dwaling? iemand, die verdwaald is. **pr, 10—12.**
- 7 wraak? iemand, die wat met een ander gehad heeft,
die neemt dan wraak op zoo een. **g, 13 en 14.**
- 5 c, 14 g, 16 pr, 2 f, 1 × 0.**

Als men deze definities nagaat, dan ziet men, dat hij niet het niveau der 13- en 14-jarigen bereikt. Hij is zeer weinig abstract in zijn omschrijvingen. Opvallend is ook hier weer de

moelijkheid om zich uit te drukken. De resultaten met BINET-SIMON zijn ook niet schitterend, toch is daarmee een defect wel uitgesloten. Uit de andere intellectonderzoekingen krijgt men denzelfden indruk. Ook in 't spreken lijkt hij verstandelijk normaal, hoewel hij wat teruggetrokken doet, zich niet geeft. Hier in 't ziekenhuis heeft men hem in zijn 3-jarig verblijf leeren kennen als iemand met een zeer behoorlijk verstand.

Uit de definities van bedoeling, boosheid, medelijden, gewoonte spreekt zijn ervaring in ziekte en ziekenhuis opgedaan. De lange reactietijd van moed, duidt misschien wel op een complex, hij heeft alle reden om moedeloos te wezen. 't Is hier weer: het negatieve van de eigen eigenschap wordt naar voren gebracht. Of de lange reactietijd van rechtvaardigheid postkritisch is of komt door 't woord zelf, wat veel pp. groote moeite gaf, durf ik niet zeggen. De overige reactietijden zijn middelmatig, behalve bij: longen, hersenen, wet en overheid, die hij blijkbaar moeilijk vindt.

5.

de B., 37 j.

Diagnose: hysterie.

Vroeger los werkmans aan een conservenfabriek in A'dam, thans in de tuinbouwkolonie Philadelphia. Ongehuwd. Vader was zee-man. Pat. beweert wegens Eng. ziekte pas op 8-j. leeftijd het loopen geleerd te hebben. School bezocht, kan lezen en schrijven. Vroeger normaal. Wegens diefstal 3 mnd. gevangenisstraf. Door bemiddeling van de reclasseering in Maart 1920 naar de tuinbouwkolonie. Maakte daar een normalen indruk. Werkte goed, tuinarbeid e.d. Opgeruimd, goedig, normaal van verstand (inlichtingen van den directeur). Kreeg echter weldra toevallen, schokte, was angstig, alsof hij achtervolgd werd; schreeuwde wel eens: daar heb je ze weer met het mes! Een paar keer, toen pat. weer half bij was, deed hij een touw om zijn hals..

Bij 't intellect onderzoek blijkt pat. zeer middelmatig te zijn.

Reactietijd
(in sec.)

-
..	stoel? dat is een ding, waarop men gaat zitten.
g, 9—14.
2	kast? waar je wat in bergt, goed of porcelein.
g, 10—14.
-

 Reactietijd
(in sec.)

- 1 tafel? dat is waar borden en schalen, waar een servies op komt te staan. **g, 9—14.**
- 3 mantel? mantel is een ding, wat de vrouwen wel dragen voor de kou en regen. **g, 9—14.**
- 7 buis? dat is een ding, waar gas doorkomt of water. **g, 11—14.**
- 3 grens? dat zijn verschillende dingen, als je van hier naar Duitschland wil, dan kom je aan de grens. **pr, 9—11.**
- 3 arm? dat is van den mensch. **pr, onder 9.**
- 2 heen? een ondergedeelte van een mensch. **g, 9—14.**
- 2 oog? lichaamsdeel, waarmee men zien kan. **c, 10—14.**
- 2 mond? die men gebruikt voor eten, drinken, praten. **g, 9—14.**
- 2 longen? waar het eten en zoo doorgaat, waar de mensch op leeft. **f, onder 9.**
- 1 hersenen? die zitten boven in 't hoofd. **pr, 9.**
- 1 huis? dat is, waar men in woont. **g, 9—14.**
- 1 tent? dat is, die men zoo los opslaat. **g, 10—14.**
- 2 schuur? dat is van de tuin- of landbouw, waar men gereedschap in bergt. **g.**
- 2 schip? die varen, die vracht innemen. **g, 10—14.**
- 2 deur? dat is, wat je open en dicht doet in een huis of op een schip. **g, 10—14.**
- 2 arbeid? dat is werkzaamheden; 's morgens aan ons werk gaan. **c, 10—14.**
- 4 ruil? dat als we met elkaar wat ruilen, U een koe en ik een paard. **g, 10—14.**
- 2 pand? dat is als je wat beleent, een pand geeft. **g, 13 en 14.**
- 2 orde? 't is dat je je goed moet gedragen. **pr, 9.**
- 2 pacht? dat is als je een stuk land of een huis voor een jaar pacht. **g, 12—14.**
- 2 bondgenootschap? dat is als je vriendschap met elkaar sluit. **g, 12—14.**
- 2 kolonie? dat is, waar menschen op zijn, die hier en daar vandaan gestuurd zijn en die er zoo lang moeten wezen. **g, 12—14.**
- 3 gemeente? dat is een apart gedeelte, waar een burgemeester is. **g, 11—14.**
- 2 wet? waar je je aan houden moet voor de orde. **g, 11—14.**
- 2 overheid? dat zijn hooge personages. **g, 12—14.**
- 2 bedoeling? dat, als ze iets zeggen, dat dat dan gebeuren moet. **f, 9 en 10.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 3 oorzaak? als je iets gedaan hebt, wat verkeerd is, dan zeggen ze: dat of dat is de oorzaak. **g, 13 en 14.**
- 2 tegenspraak? dat is als men iets tegen elkaar zegt en ik zeg, dat is niet zoo en dat is wel zoo. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 7 oordeel? als we zeggen, nou, 't is zoo, dat we 't met elkaar overleggen. **pr, 11 en 12.**
- 2 boosheid? dat is kwaad wezen. **g.**
- 5 moed? als men iets goeds durft. **g, 13 en 14.**
- 3 rechtvaardigheid? als we doen en laten, zoo-als 't behoort. **pr.**
- 3 medelijden? als iemand ziek is en hij komt bij je en je helpt hem, wat je kunt. **g, 13 en 14.**
- 4 gewoonte? dingen doen, die je altijd gewend bent. **g.**
- 2 misdrijf? iets gedaan hebben, wat je niet mocht. **g.**
- 3 dwaling? als men loopt en loopt en weet niet waarheen. **pr, 10—12.**
- 2 wraak? als je op een wat hebt en je doet hem dan onverwachts wat. **g, 13 en 14.**
2 c, 27 g, 8 pr, 2 f.

Bijna alle begrippen zijn hem bekend; bij bedoeling gelukt het hem niet een omschrijving te geven, van longen heeft hij een zeer verkeerde voorstelling en dwaling vat hij letterlijk op. Een paar maal geeft hij een zeer goed specifiek kenmerk, nl. bij tent en gemeente, waarin de meeste pp. tekort schieten. Zijn uitdrukkingswijze is primitief. Zijn ervaring van schepen (zijn vader was zeeman), zijn verblijf op de tuinbouwkolonie spreken uit de definities van deur, schuur en kolonie. Op grond van deze praestaties kan men dementie gerust uitsluiten, wat overeenkomt met de andere intellect-onderzoekingsmethoden en de verklaring van den directeur van de tuinbouwkolonie. De reactietijden zijn kort over 't geheel, geven geen aanknoopingspunten. Bij de definitie van oorzaak, waar men toch de gedachte van zijn eigen verkeerde daad, evenals bij misdrijf, mocht verwachten, verraaft de reactietijd niets. Zijn definitie van misdrijf: iets doen, wat je niet mocht, is wel eigenaardig voor een ontslagen gevangene.

H. V., 34 j. Ev. Luth.

Diagnose: psychopathie.

Was tot 1915 onderwijzer. Was stadsbewoner. Als kleine jongen al stil, vreemd, had streken, geen vriendjes, kon plotseling kleine kinderen leelijk slaan en knippen. Scheen er plezier in te hebben. Na dood van ouders in 't weeshuis. Moeilijk op te voeden, slordig, lui, vernielde tuingereedschap, toen hem eenig licht tuinwerk werd opgedragen, waarin hij geen lust had. Las enorm veel, kon goed leeren. Bijzonder goed geheugen. Als onderwijzer veel plaatsen, tijdelijk of als volontair. Eens een vaste aanstelling, bleef er 2 j., kon geen orde houden. Zijn vreemd uiterlijk, vreemd en schuw optreden, stotterende spraak werkten tegen. Hij sloeg en kneep de kinderen wel. Tenslotte geschorscht omdat hij beleedigende dingen over de Koningin zei. Werd toen maar R. Kath. om in Brabant of Limburg weer onderwijzer te kunnen worden. Heeft daar 2 tijdelijke betrekkingen gehad. Van uit de laatste naar 't Herstellingsoord v. onderwijzers te L., wegens klachten over moeheid, hoofdpijn, zich niet kunnen concentreren. Daar ruim 1 j. gebleven. Daarna naar 't Sanat. in Zeist, vandaar naar de Ps. N. kliniek te Groningen. In L. werd hij beschouwd als zeer vreemd, doch goed bij zijn verstand. In de Ps. N. kliniek had hij aanvankelijk veel last van braken, waarschijnlijk gevolg van zijn meer dan overmatig voedselgebruik. Toen de hoeveelheden geregeld werden, was 't braken over. Pat. is wat gemanieerd in zijn manier van doen.

Bij intellect onderzoek bleek dit uitstekend te zijn.

Reactietijd
(in sec.)

4	stoel? een stoel is een voorwerp, waarop men zit. c.
15	kast? een kast is een meubel, waarin verschillende voorwerpen geborgen kunnen worden. c.
8	tafel? een tafel is een meubel, waarop voorwerpen gezet kunnen worden. c.
12	mantel? een mantel is een kleedingstuk, dat door dames gedragen wordt. c.
51	buis? een buis is een voorwerp, waardoor vloeistoffen loopen. c.
20	grens? een grens is een scheiding b.v. tusschen twee gemeenten. c.
40	arm? iemand is arm, als zijn inkomsten zeer klein zijn. c.
8	been? een been is een van de onderste ledematen. c.
6	oog? een oog is een lichaamsdeel, waarmee men ziet. c.
9	mond? een mond is een lichaamsdeel, waarmee men praat en eet. c.

 Reactietijd
 (in sec.)

- 4 longen? longen zijn lichaamsdeelen, waarmee ademgehaald wordt. **c.**
- 4 hersenen? hersenen zijn lichaamsdeelen, waarmee gedacht wordt. **c.**
- 2 huis? een huis is een gebouw, waarin men woont. **c.**
- 18 tent? een tent is een gebouw, dat dikwijls verplaatst wordt. **c.**
- 8 schuur? een schuur is een gebouw bij een boerdereij, waarin bv. koren geborgen wordt. **c.**
- 6 schip? een schip is een vaartuig. **c.**
- 20 deur? een deur is een voorwerp, waardoor men in en uit een huis of vertrek gaat. **c.**
- 5 arbeid? arbeid is het verrichten van werk. **c.**
- 5 ruil? ruil is het verwisselen van voorwerpen. **c.**
- 9 pand? een pand is een waarborg. **c.**
- 5 orde? orde is regelmaat. **c.**
- 10 pacht? pacht is huur. **c.**
- 17 bondgenootschap? bondgenootschap is een nauwe aaneensluiting. **c.**
- 5 kolonie? kolonie is een nederzetting. **c.**
- 8 gemeente? gemeente is een onderdeel van een provincie. **c.**
- 9 wet? een wet is een verzameling van voorschriften, die voor een geheel land gelden. **c.**
- 17 overheid? de overheid is een groep van personen, die de leiding in handen hebben. **c.**
- 15 bedoeling? een bedoeling is iets, waarnaar gestreefd wordt. **c.**
- 29 oorzaak? een oorzaak is een omstandigheid, waardoor een andere in het leven geroepen wordt. **c.**
- 8 tegenspraak? tegenspraak is uiting geven aan een andere meening. **c.**
- 13 oordeel? oordeel is een meening. **c.**
- 4 boosheid? boosheid is een groote verontwaardiging. **c.**
- 3 moed? moed is vertrouwen in de toekomst. **c.**
- 39 rechtvaardigheid? rechtvaardigheid is een karaktereigenschap, die een juiste handeling tengevolge heeft. **c.**
- 10 medelijden? medelijden is het deelen in de smart van anderen. **c.**
- 12 gewoonte is het dikwijls verrichten van dezelfde handeling. **c.**
- 4 misdrijf? misdrijf is een slechte daad. **c.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 11 dwaling? een dwaling is een verkeerde handeling
tengevolge van onjuist inzicht. **c.**
- 7 wraak? wraak is het vergelden van een slechte
daad. **c.**

39 c. = 100 % correct.

Zijn praestaties zijn uitmuntend, afzonderlijke bespreking is onnoodig. Sterk is de invloed van zijn beroep. Zijn definities zijn allen abstract, geheel onpersoonlijk. Dientengevolge krijgt men geen kijk op zijn persoonlijkheid. Behalve, dat men aan de reactietijden kan zien, dat hij zich bezint, eer hij begint.

7.

C. W. 16 j.

Diagnose: psychopathie.

Vader is los werkmán in Groningen. Voor 7 jaren in de gevangenis gezeten, wegens diefstal. Moeder jong overleden. Van vroegste jeugd niet veel bekend. Heette achterlijk op school. Op 9-j. leeftijd, toen vader in de gevangenis en moeder in 't ziekenhuis was, naar de J. P. Heye-stichting te Oosterbeek. De directeur van die inrichting schrijft, dat zijn vorderingen op school matig zijn, doch dat hij zich in de praktijk genoegzaam zal kunnen redden. De groote last is het moreele defect, waardoor hij niet in de maatschappij kan zijn. Hij kent niet het verschil tusschen het mijn en dijn, is brutaal en onhebbelijk, als hij 't durft, tegenover menschen, voor wie hij respect heeft, is hij onderdanig. Schijnt homosexueele neigingen te hebben. Onaneert. Zou nu naar de inrichting in Rekken gaan. Daar dit nog niet geheel in orde was, korten tijd naar pleegouders van zijn broertje. Kon daar, wegens wangedrag niet zijn. Toen in Groningen, waar hij onderwijl als scheepsjager werkte. Ook na 14 dagen kon 't niet langer, daar hij gevaarlijk is in huis, speelt met lucifers, zoodat er licht brand kan komen, dreigt met messen, is erg driftig, maakt met iedereen ruzie. Stemming gewoonlijk opgewekt, vol grappen. Invloed op zijn medeleerlingen in de Heye-stichting was bepaald ongunstig.

Intellect onderzoek: schitterend is het niet, maar toch geen defect. Hij schijnt niet erg zijn best te doen, de vragen, waarin hij belangstelt, beantwoordt hij goed.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 stoel? een stoel is een stoel om op te zitten.
g, 9—14.
- 2 kast? een kast is om alles in op te bergen, boeken
en schriften. **g, 10—14.**

Hier doet zich voor het probleem: een pathologisch intellect-defect of een verstandelijke beperktheid nog binnen de grenzen van het normale. Ik durf het niet beslissen. Zijn moreel defect heeft natuurlijk ook invloed op zijn schoolpraestaties uitgeoefend, hij is onverschillig, als hij kan en durft is hij ondeugend. Daarbij de slechte opvoeding thuis en later de eenzijdige opvoeding in het gesticht, waar hij door zijn medeverpleegden ook wel niet veel verder gekomen is, wat zijn ontwikkeling betreft. Bij 't onderzoek denkt hij weinig na alvorens te antwoorden. Zijn reactietijden zijn kort, 8 sec. is de langste tijd. De 5 keeren 0 laat ik weer buiten beschouwing. De 6 foute definities geven aanleiding tot de volgende opmerkingen: van g r e n s heeft hij geen heldere voorstelling, de associatie grensoldaten is in de oorlogsjaren zeer sterk geworden, zoodat daardoor een juiste definitie, hem eventueel uit de aardrijkskundelessen bekend, allicht op den achtergrond is gedrongen. Bij w e t geeft hij alleen een woordaanvulling, wat over de voorstelling van het begrip niets zekers zegt. O v e r h e i d vat hij op als „over”, zooals meerderen deden. Bij o o r z a a k geeft hij een klankassociatie, het begrip schijnt hem vreemd. Ook bij r e c h t v a a r d i g h e i d is 't hem niet duidelijk. Bij m o e d geeft hij een op klankassociatie berustende definitie, hij vat het op als den tegenwoordigen tijd van „moeten”. Dit is wel een zeer slechte praestatie, doch een bewijs voor een intellect-defect is 't nog niet. Van die foute definities kan men alleen aannemen, dat de voorstellingen van o o r z a a k, o v e r h e i d en r e c h t v a a r d i g h e i d onjuist zijn. De anderen laten een beslist oordeel niet toe. En waar zijn fout, wat o v e r h e i d betreft, dikwijls gemaakt wordt door zeer normaal begaafde pp. en waar o o r z a a k en r e c h t v a a r d i g h e i d onder de moeilijkste begrippen behooren, kan men op grond van de fouten geen conclusies trekken.

De gebruiksvoorwerpen en woonplaatsen definieert hij goed, bij t e n t geeft hij zelfs een aanduiding van de lichte constructie: die je opbouwt. De lichaamsdeelen definieert hij primitief, waardoor het niveau der 9-jarigen niet bereikt wordt. Maar is het niet mogelijk, dat ze beter uitgevallen waren, als hij niet toevallig bij het eerste woord een definitie met plaatsbepaling doch een met functiebepaling gegeven had? De eerste definitie van een reeks is dikwijls beslissend voor de geheele reeks. De

socialé begrippen zijn hem, behalve p a n d, wel bekend. Bij k o l o n i e denkt hij blijkbaar aan die kolonie, die op kinderen een grooten indruk maakt, nl. vacantiëkolonie. Bij b e d o e l i n g en o o r d e e l blijkt zijn gebrekkige spraakvaardigheid. 't Is begrijpelijk, dat een jongen uit zijn milieu meent, o o r d e e l = veroordeelen, daarmee het rechterlijk oordeel bedoelend. Bij g e w o o n t e komt er een eigenaardig antwoord, wat hij later verklaart. De blijkbaar ontvangen berispingen schijnen hem wel koud te laten, de reactietijd verradt niets.

I n t e l l e c t u e e l b e p e r k t is de jongen zeker, verder durf ik niet gaan in mijn conclusies. Dit komt wel overeen met wat de directeur van de Heyestichting van hem schreef: vorderingen matig, maar hij zal zich in de praktijk wel kunnen redden.

8.

S. G. 32 j. Geref.

Diagnose: melancholie.

Pat. was vroeger borstelnaker, later landarbeider. Dorpsbewoner Van 6—12 j. op O.L.S. Kon goed leeren, is niet blijven zitten. Had het eenvoudig maar goed in huis. Ongehuwd, woont bij zijn moeder. Nooit met meisjes uit. Karakter: kalm, stil, gelijkmoedig, teruggetrokken, langzaam. Nooit opvliegend, gauw uit het veld geslagen. IJverig, medelijdend, eerlijk, goedgelovig. Volgens zijn zuster is hij niet geheel berekend voor de moeilijkheden des levens, toch is hij wel zoo, dat hij er zich best doorslaat, bij zijn moeder inwonende. In 1914—1915 is hij ziek geweest, net als nu. Bij ontslag uit kliniek waren de waandenkbeelden weg, hij was toen vroolijk voor zijn doen, leek wat gemaniereerd. De familie vond hem toen weer net als vroeger, zelfs wat vlugger dan voor de ziekte. Nu weer ziek geworden, net als eerste keer. Meent den duivel in de oogen gekeken te hebben, toen hij een kennis aanzag, is gedeprimeerd, heeft zondewaan, tobt over den godsdienst, is geremd. Hij meent, dat de menschen hem aankijken, hem voor den gek houden. Pat. kwam in Mei '20 weer in de Ps. N. kliniek, knapte wat op, werd in Aug. wat maniakaal, kort daarop weer gedeprimeerd. Sindsdien weer opknappende. Af en toe echter buien van groote depressie en angst. Hij vindt zelf, dat hij geestelijk erg achteruitgegaan is. Hij heeft de gewoonte om op zijn teenen te staan en zoo wat heen en weer te trippelen. Had dit ook in 1914 in zijn ziekte. Bij mijn onderzoek in October '20 is patiënt nog gedeprimeerd en geremd. Hij maakt een verstandelijk goeden indruk.

BINET-SIMON 12 j. I —. II, IV, V +, III kan eigenlijk niet — gerekend worden, waar hij 30 woorden geeft in 3 minuten in plaats van 50.

15 j. II en V +, rest —

Volwassen leeftijd: I en IV +, rest —

 Reactietijd
(in sec.)

- 3: stoel? stoelen. **f, onder 9.**
- 60 kast? dat weet ik niet (na aansporing dat hij 't wel weet, zegt hij kleerkast). **pr, 9.**
- 3 tafel? d.i. b.v. een tafel (wijst aan). **pr, onder 9.**
- 8 mantel? die dragen vrouwen. **g, 9—14.**
- 5 buis? dat is een jas, die mannen dragen. **g.**
- 9 grens? dat is b.v. het uiteinde van een land, een koninkrijk. **g, 12—14.**
- 8 arm? arm is iemand, die niet rijk is. **g.**
- .. been? dit is b.v. een been wijst aan). **pr, onder 9.**
- .. oog? een mensch heeft natuurlijk twee oogen.
pr, onder 9.
- 5 mond? d.i. de mond (wijst aan). **pr, onder 9.**
- .. longen? longen zitten in 't lichaam (wijst aan). **pr, 9.**
- 3 hersenen? hersenen zitten in 't hoofd. **pr, 9.**
- 4 huis? d.i. b.v. ook een huis. **pr, onder 9.**
- 5 tent? b.v. waar grappen vertoont worden of anders wat. **pr, 9.**
- 4 schuur? schuur is 't achtergedeelte gewoonlijk van een huis. **g.**
- 6 schip? hier liggen verscheiden schepen hier in 't vaarwater. **pr, 9.**
- 4 deur? dat is een deur (wijst). **pr, 9.**
- 12 arbeid? dat zijn menschen die werkzaam zijn. **pr, 9.**
- 12 ruil? men zegt ook wel eens van ruilhandel. **g, 10—14.**
- 7 pand? een huis wordt ook wel eens pand genoemd.
pr, 11 en 12.
- 5 orde? dat gebeurt wel eens, dat de politie de orde moet handhaven. **pr, 9.**
- 7 pacht? dat wordt wel gezegd, als men de huur moet betalen, dat wordt wel pacht genoemd.
g, 12—14.
- 7 bondgenootschap? d.i. b.v. een vereeniging.
g, 12—14.
- 13 kolonie? een kolonie, zooals Kaspers die anarchist, die had vroeger ook zoo'n kolonie. **pr, 9—11.**
- 5 gemeente? Groningen is natuurlijk ook een gemeente. **pr, 10.**
- 8 wet? wetten worden b.v. gemaakt in de Tweede Kamer en in de Eerste Kamer. **g, 11—14.**
- 5 overheid? de regeering wordt wel overheid genoemd? **g, 12—14.**
- 12 bedoeling? als men soms iets verkeerd zegt, dan zegt men: de bedoeling is goed. maar ik heb het verkeerd gezegd. **pr, 11.**

 Reactietijd
(in sec.)

3	oorzaak? kleine oorzaken hebben soms groote gevolgen: pr, tusschen 12 en 13.
15	tegenspraak? d.i. b.v. wanneer men iemand in de rede valt. pr, tusschen 11 en 12.
6	oordeel? het oordeel kan ook van God komen. Wanneer men iets gedaan heeft, kan men voor eeuwig verloren zijn en voor eeuwig ongelukkig zijn (pat. meent nog telkens, dat hij verloren is). pr, 11 en 12.
4	boosheid? boosheid is natuurlijk als men wat verkeerd doet, wat tegenstrijdig is met het geloof. g.
3	moed? men zegt wel eens: moed verloren dan is alles verloren. pr, 10—12.
6	rechtvaardigheid? dat zijn menschen, die altijd tamelijk goed leven. pr.
3	medelijden? d.i. b.v. als iemand ziek is en men daar diep medelijden mee heeft. g, 13 en 14.
5	gewoonte? men kan zich natuurlijk overal aan gewennen. pr.
3	misdrif? misdrijf is b.v. wanneer iemand een moord pleegt of iets dergelijks. g.
6	dwaling? d.i. b.v. als iemand het rechte spoor afdwaalt. g, 13 en 14.
9	wraak? wanneer iemand mij b.v. iets gedaan heeft, dat ik daar wraak over neem. g, 13 en 14.

15 g, 23 pr, 1 f.

Op grond van deze definities, die zoo op 't eerste gezicht geen fraaien indruk maken, heeft men niet het recht aan te nemen, dat de man dement is. Hetgeen opvalt, is de moeilijkheid om zich uit te drukken, wat hij altijd wel gehad zal hebben, maar wat door de remming nog verergerd is. Deze is ook van invloed op zijn denken, men ziet uit zijn antwoorden, hoe hij pas langzamerhand begrijpt, wat er van hem verwacht wordt bij dit onderzoek. Zijn latere definities zijn dan ook veel beter dan de eerste helft. Hij beperkt zich dikwijls tot aanwijzen, wat voor hem met zijn remming de gemakkelijkste manier is. Zijn woordenschat is niet groot, abstracta komen haast niet voor in de definities. Een paar keeren reproduceert hij een gemeenplaats. Alle begrippen schijnen hem wel bekend. Bij w e t geeft hij zelfs een definitie, die wel niet correct, toch beter

is, dan die van veel andere pp. Men kan wel aannemen, dat deze man een behoorlijk intellect heeft. De reactietijden zijn middelmatig (varieeren tusschen 3 en 15 sec.). Geen aanwijzing daarin voor complexen. Bij oordeel, boosheid, dwaling moet hij wel aan zich zelf denken, vervuld als hij is van zijn slechtheid en 't feit, dat hij verloren is. In de reactietijden daarin geen aanwijzing. Bij de diagnose twijfelde men, of het melancholie of dem. praecox was. Dit laatste op grond van zijn zonderlinge stereotype bewegingen. In de definities is geen enkele aanduiding, die wijst naar dem. praecox, wat we bij die ziekte, in een dergelijken toestand als waarin S. G. verkeert, wel verwachten zouden. Zoodat we de uitkomsten van de definitieve methode kunnen gebruiken als argument voor de diagnose melancholie.

9.

L. B., 27 j. Geref.

Diagnose: manie.

Pat. is landarbeider. Dorpsbewoner. Hij is uit een gezin, waar steeds veel geldzorgen waren, doch een goed familieleven was. Bezocht de O.L.S., later de Chr. L.S., kon goed leeren, nooit blijven zitten. Daarna landarbeider. Twee jaar in milit. dienst, afgekeurd wegens psychose. Karakter: druk, beweeglijk, vlijtig, wisselend van stemming, emotioneel, huiselijk, godsdienstig, veel bezig met oude herinneringen, goed geheugen, wat oppervlakkig, ijdel. Rookt niet, geen alcoholmisbruik (in ziekte echter wel). Zeven jaren getrouwd, gelukkig huwelijk, een kind † aan Sp. griep, twee gezonde kinderen. Eerste keer ziek op 17 j. leeftijd, ½ j. in Zuidlaren verpleegd. Daarna ieder jaar een paar maanden ziek. Na de manie gewoonlijk een week ongeveer somber en stil. Twee j. geleden in milit. dienst ook weer manisch, toen naar Loosduinen. 't Vorig jaar in 't huis van bewaring gezeten wegens poging tot brandstichting in zijn eigen huis, waarschijnlijk in melancholische bui. In zijn manie is hij druk, heeft gedachtenvlucht, meer of minder grootheidswaan. is prikkelbaar, zoekt ruzie. Bij 't onderzoek is pat. haast weer normaal. Stemming nog wel wat geëxalteerd. Het intellect is bij onderzoek uitstekend.

BINET-SIMON: 15 geheel +

volwassen leeftijd: III, IV, V +, I en II —

Reactietijd
(in sec.)

-
1	stoel? dat is een ding waar je op zitten gaat. g, 9—14.
1	kast? dat is iets, waar je de kleezen in opbergt meestal of linnen. g, 10—14.
-

 Reactietijd
 (in sec.)

- 1 tafel? tafel om te eten of te schrijven, schrijftafel.
 pr, onder 9.
- 1 mantel? die wordt meest gedragen in den winter,
 maar ook zomermantels. **g, 9—14.**
- 2 buis? dat is iets.... waterbuis, waar water door-
 loopt. **g, 11—14.**
- 2 grens? dat is iets, wat een scheiding maakt tusschen
 de eene provincie en de andere of tusschen
 landen. Of ook wel tusschen iets anders.
 c, 12—14.
- 2 arm? een menschenarm. Je hebt ook een arm van een
 wagen. Arm mensch zou er ook mee bedoeld
 kunnen zijn, arm aan geld en goederen.
 pr, onder 9.
- 2 been? een been van een mensch, een pijp of een
 mondstuk van been. **pr, onder 9.**
- 3 oog? een oog om te zien. **g, 9—14.**
- 1½ mond? een mond om te spreken. **g, 9—14.**
- 3 longen? die heeft ieder mensch en dier denk ik ook. **pr, 9.**
- 4 hersenen? dat zijn dingen, waar 't verstand in zit
 of doorkomt. Is iemand niet goed bij 't ver-
 stand, dan zijn de hersenen zeker niet goed.
 g, 10—14.
- 1 huis? dat is om er in te wonen. Je hebt groote en
 kleine huizen, mooie of nare of rare. **g, 9—14.**
- 1 tent? tent dat is ook om te bewonen, vroeger in den
 tijd van Israël woonden ze in tenten. Zal nu
 nog wel gebeuren in 't Oosten. En hier ook,
 in Friesland, de maaiers wonen wel in ten-
 ten. Ook de soldaten, ik heb er zelf ook wel
 in geweest. **g, 10—14.**
- 1 schuur? een schuur is dikwijls voor dekking van
 een boerderij; vee of hooi of haver enz.
 wordt er ingebracht. Staat bij een gewoon
 huis of boerderij of er aan vast. **g.**
- 1 schip? schip is om te varen. **g, 10—14.**
- 2 deur? die zijn meestal aangebracht in huizen, inrich-
 tingen, ziekenhuizen, en om de tocht en
 buitenlucht af te weren. **pr, 9.**
- 3 arbeid? zonder arbeid kan een mensch niet leven en
 'tis den mensch opgelegd om in 't zweet
 zijns aanschijns 't brood te verdienen, zijn
 brood te eten. **pr, 9.**
- 2 ruil? als men het eene ding met het andere gaat ver-
 ruilen, omplaatsen. Een soort handel. **c, 10—14.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 5 p a n d ? dat is iemand iets tot pand geven. Als je van iemand wat gaat leenen dan daarvoor iets geven, wat je later weer terug kunt nemen. Een soort borgstelling. **g, 13 en 14.**
- 3 o r d e ? dat is het tegenovergestelde van wanorde. Als dat er niet was, dan stond de heele wereld verkeerd. De regeering, de politie, de justitie zorgen er voor. **g, 10—14.**
- 2 p a c h t ? dat is iets, wat de mensch betalen moet, met beklemming. Een soort rente, eenmaal per jaar meest, jaarlijksche pacht. **g, 12—14.**
- 2 b o n d g e n o o t s c h a p ? dat is iets, wat door Europeesche en andere landen gemaakt wordt om elkaar te helpen. Maar vast is het niet, dat hebben we aan Italië gezien, dat den bond verbroken heeft. **g, 12—14.**
- 2 k o l o n i e ? de kolonie is.... b.v. Engelsche kolonie. Nederl. kolonie,eilandengroep, die betrekkelijk op zichzelf staat, doch weer onder een ander land, zooals Transvaal, Eng. Indië. Oost-Indië. **g, 12—14.**
- 2 g e m e e n t e ? dat is een gedeelte.... of de provincie is verdeeld in gemeenten, aan 't hoofd staat een burgemeester met wethouders en secretaris en gemeenteraad, die door de inwoners van de gemeente gekozen worden. Eenige dorpen en gehuchten vormen wel een gemeente. 't Is een mooie instelling. **c, 13 en 14.**
- 2 w e t ? een wet wordt gemaakt door de overheid. Instelling of verbod. Vroeger is de wet door Mozes door God gemaakt. Wie de wet overtreedt wordt gestraft. Een wet moet bekrachtigd worden door koninklijk besluit of door de ministers. Of de tegenwoordige wetten goed zyn? Veel wetten van tegenwoordig zijn uittreksels uit de tien geboden. **c, 12—14.**
- 2 o v e r h e i d ? de overheid is door God ingesteld en die draagt het zwaard niet tevergeefs. Dat treft de kwade en de goede menschen. **pr, 12.**
- 5 b e d o e l i n g ? bedoeling is, dat je op iets bedoelt of dat je een ander iets vertelt,ja, dat weet ik niet. **f, 9 en 10.**
- 7 o o r z a a k ? oorzaak is, dat een mensch zijn eigen oorzaak is, dat het hem goed of slecht gaat.

 Reactietijd
(in sec.)

- Als er iets is, is er meest een oorzaak voor, b.v. oorzaak drank. **g, 13 en 14.**
- 2 tegenspraak? tegenspraak is: als iemand spreekt, dat een ander dan tegenspreekt; tegengaan, wat in hun oogen niet goed is; sommige menschen dulden geen tegenspraak. **g, 12—14.**
- 4 oordeel? oordeel is: een mensch, die veel kwaad gedaan heeft wordt geoordeeld door den rechter. Eenmaal zal ieder mensch geoordeeld worden. Je hebt een rechtvaardig en een onrechtvaardig oordeel. Je kunt vrij komen en gestraft worden. **g, 13 en 14.**
- 2 boosheid? boosheid is het tegengestelde van goedheid, ieder mensch heeft van nature een boos hart door de zonde. **g.**
- 2 moed? dat is, dat de mensch nogal schik in 't leven heeft en zich er gauwer doorslaat, als iemand, die het niet heeft. Moed verloren, is alles verloren. **g, 13 en 14.**
- 4 rechtvaardigheid? een mensch, die beslist van recht houdt. En een rechtvaardig God en enkele rechtvaardige menschen. **g, boven 14.**
- 2 medelijden? dat is een soort liefde. Mede in een ander zijn lijden betoonen. Meelijden met een ander. In den Bijbel staat: meetreuren of meeverblijden. **g, 13 en 14.**
- 4 gewoonte? als iemand altijd ziek is, stoort men er zich niet zoo aan, 't wordt een gewoonte. **pr.**
- 7 misdrijf? iets gepleegd, wat niet in orde was. Diefstal, vechtpartij is misdrijf. Iets, wat met de mannen van de wet in aanraking komt. **g.**
- 3 dwaling? dat is een onwetendheid, dikwijls, niet goed met waarover ze dwalen, op 'de hoogte zijn. 't Is verkeerd, maar niet zoo slim als leugens. Door domheid gebeurt het vaak. **g, 13 en 14.**
- 3 wraak? wraak wordt dikwijls uitgeoefend op den vijand. Of door wraaklust iemand anders leed aandoen. **g, 13 en 14.**

4c, 26g, 8 pr, 1 f.

Men kan gerust aannemen, dat hij staat op het niveau der 14-jarigen. De primitieve definities, die wijzen naar den leeftijd van 9 j. en jonger, moet men hoofdzakelijk wijten aan zijn ziekte. De gedachtenvlucht maakt, dat hij soms te kort stilstaat

bij het begrip en alvorens dat goed te definieeren, overgaat tot wat anders (b.v. arm, been, deur, arbeid). De gebrek-kige secundaire functie blijkt ook uit kolonie, waarin hij domme dingen zegt, die men van hem niet verwacht op grond van zeer goede definities, waaruit blijkt, dat hij nadenkt, zijn courant behoorlijk leest en ook het gelezene onthoudt. Zijn definitie van gemeente is een van de weinig goede door de pp. gegeven. Over 't algemeen heeft hij zeer korte reactie-tijden, de twee langste, beide 7, zijn bij oorzaak en misdrijf. Of dit op complexen wijst? Hij is in 't huis van bewaring geweest (zie anamnese), geeft in zijn manische tijden veel aanleiding tot moeilijkheden. En of hij bij de definitie van gewoonte ook aan zichzelf denkt? De reactietijd: 4 sec., zegt niet veel. De meeste definities zijn lang, zijn ziekte maakt hem woordenrijk. Hij heeft een behoorliken woordenschat. Men moet uit die lange definities het essentieele er als 't ware uit-pellen. In zijn gedachtenvlucht komt hij dikwijls met uitspraken aan den godsdienst ontleend, wat zeer begrijpelijk is, bij een gereformeerd man.

10.

C. F. 34 j. N. H.

Diagnose: dementia paralytica.

Pat. is arbeider in een tabaksfabriek te Groningen. Heeft O. L. S. afgeloopen. Toen eerst op een courantendrukkerij, later op een rijwiel-fabriek, laatste jaren tabaksbewerker. Goed werkmán. Militair geweest, ook in mobilisatie. Was tamboer. Kalme levensloop. Acht jaar getrouwd, een kind van 6 j., geen alcoholmisbruik, verslaafd rooker. Vroolijk van aard, gezelschapsmensch, kan goed voordragen. in alles vlug, bewegelijk.

In Juli '20 ziek geworden, veranderde, werd druk, deed gevaarlijke, onverantwoordelijke dingen, soms angstig, meest uitgelaten vroolijk, zorgeloos, 't geld kon hem niet meer schelen. Vermagerde sterk, hoewel hij enorm at. Werd slordig kon niets meer tot stand brengen. Grootheidsideeën: hij kan alles, heeft veel geld, vindt zichzelf heel goed, is niet ziek. Bij 't onderzoek opgewekt, gewillig.

BINET-SIMON: 9 j. bijna geheel goed, 10 en 12 j. half goed, 15 j. en volwassen leeftijd 1 goed, rest foutief.

 Reactietijd
(in sec.)

1	stoel?	stoel, daar moet je op zitten.	g, 9—14.
1	kast?	kast, daar hang je de kleeven in.	g, 10—14.
1	tafel?	daar staat de koffiepot op en de schoteltjes	gewoonlijk. g, 9—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 1 mantel? die trek je aan, als 't koud is. **g, 9—14.**
- 3 buis? die worden veel gedragen door jongens. **g.**
- 2 grens? dat zijn grenzen aan de een of andere plaats, daar zijn grensplaatsen. Ik heb al veel grenzen gepasseerd (bij navraag zegt hij nooit buiten Nederland geweest te zijn). **pr, 9—11.**
- 4 arm? daar kun je mee eten, met je hand en die kun je bewegen. **g, 9—14.**
- 2 been? been, daar kun je op staan. **g, 9—14.**
- 2 oog? daar moet je uit zien. Ik heb ook een paar reuzen-oogen, ik kan zóó best zien. **g, 9—14.**
- 3 mond? daar eet je mee, met je mond. **g, 9—14.**
- 3 longen? longen, die heeft ieder mensch. **pr, 9.**
- 2 herseenen? hersenen, ja, dat hebben ook alle menschen, dat is bij mij ook goed in orde. **pr, 9.**
- 2 huis? huis, die wordt bewoond, daar staan natuurlijk meubels in, daar kun je een heele beschrijving van maken. **g, 9—14.**
- 4 tent? dat hebben we waargenomen in Apeldoorn, in dienst, toen hebben we gekampeerd en in Harderwijk ook. Toen was ik tentcommandant. **pr, 9.**
- 1 schuur? daar bergen de boeren 't hooi in en graan. **g.**
- 2 schip? schip, die kunnen ze overal mee vollossen, graan, cokes; verschillende dingen vervoeren ze. **pr, 9.**
- 1 deur? deur, die zit in een woning. **pr, 9.**
- 4 arbeid? arbeid moet ten allen tijde verricht worden. **pr, 9.**
- 4 ruil? dat ruil beteekent ruilhandel, ik zal wat met een ander ruilen, b.v. ik heb een mes en ik krijg er iets anders voor weer. **g, 10—14.**
- 3 pand? pand, dat beteekent een pand, dat ze in den lommerd brengen. 't Zal mij niet passeeren, maar veel menschen doen het. **g, 13 en 14.**
- 4 orde? orde: er zijn verschillende menschen, die zoo'n ding hebben, b.v. de Willemsorde. Ze hadden mij zoo'n medaille moeten geven voor 't redden van drenkelingen (geeft breedvoerig een verhaal hoe hij 2 maal een drenkeling redde). **pr.**
- 2 pacht? pacht, als je b.v. wat hebt, dan moet je daar pacht voor betalen. **pr, 10 en 11.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 b o n d g e n o o t s c h a p ? bondgenootschap is een sluiting van verschillende bonden, die natuurlijk samen vereenigd zijn. **pr, 11.**
- 3 k o l o n i e ? die kolonies, die...., dat is waar allemaal die gestichten zijn, zooals in Veenhuizen en al die dingen. **pr.**
- 3 g e m e e n t e ? dat kan de gemeente Zuidhorn of Noordhorn zijn en allemaal van die plaatsjes kan ik opnoemen, ik ben daar allemaal geweest, Ik ben heel Friesland doorgekomen. **pr, 10.**
- 4 w e t ? wet... een wetsteen, daar kun je alles mee wedden. **f, 9.**
- 5 o v e r h e i d ? overheid, dat is b.v. overhebben. **f, 9—11.**
- 3 b e d o e l i n g ? ja, als je nog eens een bedoeling hebt, b.v. je wilt uit de stad, dan doe je dat, of een fietstocht maken, b.v. naar de Appelbergen, daar ben ik vaak geweest. **pr, 11.**
- 2 o o r z a a k ? daar zijn zooveel oorzaken, oorzaak drank, dat ze elkaar om 't leven maken, dat zit er allemaal ingesloten. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 4 t e g e n s p r a a k ? dat is iets, dat je b.v. tegenspreekt, wat niet waar is. Dat is een heel goed antwoord van mij. Die komen heel vaak voor, die wat vertellen, dat niet kan gebeuren. Dan spreek ik daar tegen. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 2 o o r d e e l ? dat wil zeggen, dat je oordeelen moet over iets. Je oordeelt, ik wil dit of dat. **pr, 11 en 12.**
- 3 b o o s h e i d ? boosheid, ik ben nog nooit boos geweest. Maar er zijn mensen, die zich boos maken. Door boosheid komen wel ongelukken voor. Ik heb een reuzen-leven thuis. **pr.**
- 4 m o e d ? moed, dat is natuurlijk, je moet dit doen of je moet dat doen. Wat moet, dan moet dat gebeuren. **f, 9.**
- 2 r e c h t v a a r d i g h e i d ? nou, dat ben ik ook, ik ben altijd rechtvaardig en ik doe een heeleboel goed. **f.**
- 2 m e d e l i j d e n ? dat beteekent, dat je medelijden moet hebben met die b.v. niets te eten hebben en dat je verplicht bent die te helpen, als je in goeden doen bent. **g, 13 en 14.**
- 5 g e w o o n t e ? dat ieder mensch heeft weer andere gewoonten om iets uit te richten. De eene

 Reactietijd
(in sec.)

- werkt zoo en de andere werkt zoo. Dit is toch wel de mooiste uitleg, die je van handigheid(!) kunt doen. **pr.**
- 2 **m i s d r i j f**? dat zijn mensen, die natuurlijk misdrijven bedrijven, moord, diefstal enz. Dat is toch treurig, dat zou ik nooit kunnen doen. **pr.**
- 3 **d w a l i n g**? dat zijn mensen, die een dwaling hebben, b.v. dat ze ergens zijn en dat ze dwalen, dat ze niet weten waar ze zijn. **pr. 10—12.**
- 2 **w r a a k**? wraak, ja, dat zijn mensen, die wraak nemen op iemand, waar ze een hekel aan hebben. **pr. 10—12.**
 14 g, 21 pr, 4 f.

Van de verschillende begrippen heeft hij nog wel een voorstelling, hoewel soms erg vaag, b.v. **b o n d g e n o o t s c h a p**, welk woord echter aan normalen ook dikwijls veel moeilijkheid oplevert. Van zijn 4 fouten zijn die van **m o e d** en **w e t** wel erg, hij gaat alleen op den klank af, zijn opvattingsvermogen blijkt wel gestoord te zijn; de fouten van **r e c h t v a a r d i g h e i d** en **o v e r h e i d** zijn een gewoon iets, ook voor normale pp. Opvallend is het geheel ontbreken van meer algemeene begrippen en de geheel concrete verklaringswijze. Ook zeer veel tautologieën. De dementie, die er toch duidelijk opligt, ziet men minder uit de tabellen II en III, dan wel uit het eigenaardige karakter der definities. Er is een gebrek aan kritiek, hij heeft een eigenaardige wijze van associeeren, waardoor hij de ongewone definities van **m o e d**, **o r d e**, **w e t**, levert.

Dat zijn inprentingsvermogen sterk gestoord is, blijkt uit de definitie van **g e w o o n t e**, aan het eind van den zin is hij al vergeten, waarover 't gaat en denkt, dat het **h a n d i g h e i d** was. Opvallend is ook de groote egocentriciteit (**g r e n s**, **o o g**, **h e r s e n e n**, **t e n t**, **p a n d**, **o r d e**, **g e m e e n t e**, **b e d o e l i n g**, **t e g e n s p r a a k**, **b o o s h e i d**, **r e c h t v a a r d i g h e i d**, **g e w o o n t e**, **m i s d r i j f**), de euphorie en de zelfverheerlijking, die uit een groot aantal spreken; verder zedemeestert hij graag en debiteert algemeenheden. Hij is nogal breedsprakig over 't geheel. Dat de genoegens van eten en drinken zeer belangrijk voor hem zijn, blijkt wel uit de definities van **t a f e l**, **m o n d**, **a r m**, waarbij hij andere

gezichtspunten verwaarloost. Bij s c h i p zegt hij inplaats van volladen, vollossen.

Bedoeling verklaard als „plan” ziet men vaker, ook bij normalen. Ook de opvatting van o o r z a a k is gewoon. O o r d e e l levert ook bij normalen zeer veel tautologieën. D w a l i n g in letterlijke beteekenis is ook gewoon.

De reactietijden zijn kort over 't geheel genomen, ze leveren geen verdere aanknoopingspunten.

11.

A. K., 40 j. N.H.

Diagnose: *dementia paralytica*.

Melkrijder, laatste jaar los werkmán in de haven. Bezocht O.L.S., kon goed leeren. Militair geweest. Eerst loopknecht en ander werk, sinds 15 j. melkrijder aan een zuivelfabriek. Kalme levensloop. Karakter: eerlijk, oprecht, goedhartig, opgewekt, ijverig, veel belangstelling, las veel (*Multatuli* e.d.), gauw driftig. Veel idealen, hooger dan anderen van zijn stand. Dacht veel over sociale en andere vraagstukken. Was oppassend en netjes. Laatste jaren geheelonthouder. Is 18 j. gehuwd, 4 kinderen. Goede huiselijke omstandigheden. In laatste 1½ jaar is pat. veranderd, prikkelbaar, opgewonden soms, slordig. Verliet wegens kleine ruzie de fabriek. Werde vergeetachtig. In Mei '19 plotselinge angst, poging tot op-hanging. Daarna wat beter, weer gewerkt. Laatste 3 mnd. ging het werk niet meer. Opgewonden, groothedsideeën, hij zou rijk worden, wou photograaf worden, bouwde van hout, bij de bureu weg-genomen, een fotografisch atelier midden in zijn aardappelveld. Plotselinge poging tot suididum (met scheermes hals afsnijden). Werde belet; pat. lachte er later om. Hij meent een vriend van Prof. Wiersma te zijn en met hem in Heidelberg gestudeerd te hebben. Ook groothedsideeën over zijn kinderen, zijn zoontje van 3 j. is nu reeds tot „professor in de wetenschappen” gepromo-veerd, enz. Hij is georiënteerd wat plaats, onnauwkeurig wat den tijd betreft.

BINET-SIMON: 8 j. I, II, III +

9 j. geheel +

10 j. III, IV, V +

12 j. II + Verder alles —

Reactietijd
(in sec.)

-
2	stoel? stoel, stoelen, dat is natuurlijk het meervoud.
f, onder 9.
2	kast? kasten, bergplaats voor kleeren. c, 10—14.
5	tafel? die zijn voor tweeledig doel te gebruiken, om
bij te eten en bij te zitten. pr, onder 9.

 Reactietijd
(in sec.)

- 3 mantel? mantels, meervoud. Kleedingstuk. **c, 10—14.**
- 1 buis? buizen; waterleiding, rioleering. Doet denken aan afvoer van water, stoomgeleiding. **g, 11—14.**
- 1 grens? grenzen, waardoor natuurlijk bepaald wordt, welk deel natuurlijk tot een ander land hoort. **pr, 9—11.**
- 2 arm? armen, meervoud. **f, onder 9.**
- 1 been? beenen. **f, onder 9.**
- 1 oog? oogen. **f, onder 9.**
- 1 mond? monden. **f, onder 9.**
- 2 longen? longen, natuurlijk om het bloed te zuiveren. Daar heb ik destijds veel over geschreven en gelezen. Ik heb „de Gezondheid in Huis” en bestudeerde dat. Ik heb de dokters hier veel geleerd. **g, 10—14.**
- 2 huis? huizen. **f, onder 9.**
- 1 tent? tenten. **f, onder 9.**
- 1 schuur? schuren, bergplaats voor koren. **c.**
- 1 schip? schepen. **f, onder 9.**
- 1 deur? deuren. **f, onder 9.**
- 2 arbeid? arbeiders. **f, onder 9.**
- 1 ruil? ruilen. **f, onder 9.**
- 1 pand? panden. **f, 9 en 10.**
- 4 orde? orde, iets bevelen, bevel, rust, netheid. **c, 10—14.**
- 1 pacht? pachter, pachtsom, zooals je 't noemen wil. **pr, 10 en 11.**
- 2 bondgenootschap? vereeniging, een coöperatie, dat is 'tzelfde zoowat. Als twee landen met elkaar overeenkomen om goed samen te leven, om oorlogen te voorkomen, dat is bondgenootschap. **g, 12—14.**
- 4 kolonie? dat is buitenlandsch bezit, zooals onze Oost. **c, 12—14.**
- 2 gemeente? gemeenten, gemeenschap. **g, 11—14.**
- 2 wet? wetten; alle burgers moeten gebonden zijn aan een zekere wet, anders zou het een rare boel zijn, als elk zijn zin kreeg. **g, 11—14.**
- 3 overheid? dat is de Tweede Kamer en zoo, waar we onder moeten staan. **g, 12—14.**
- 5 bedoeling? zeker om iets aan te duiden, b.v. iemand heeft een bedoeling en dan is 't later verkeerd en dan biedt men pardon aan. Ik zou dat altijd doen. **f, 9 en 10.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 oorzaak? oorzaak en gevolg; voorkomen is beter dan genezen, dat is ongeveer hetzelfde. Dit staat in „de Gezondheid in Huis”. **f, 9—12.**
- 4 tegenspraak? wanneer iemand onwaarheid zegt, dan volgt er tegenspraak. **gr, 12—14.**
- 4 oordeel? oordeel, dat is een onderwerp, dat beoordeeld moet worden. Een oordeel wordt gevraagd. **pr, 11 en 12.**
- 5 boosheid? dat is ruzie tusschen vrouwen, b.v. dat de eene de andere verwijt, dat ze niet zindelijk is. Als 't bij ons in de buurt zoo is, dan zeg ik altijd: je moet elkaar helpen. **pr.**
- 2 moed? moedig. **f, 9.**
- 3 rechtvaardigheid? dingen doen, die in de oogen van anderen onrechtvaardig zijn, om b.v. een ander te helpen, die in nood zit. **f.**
- 5 medelijden? b.v. met een sterfgeval betoon je, als je mekaar goed kent.... dan heb je medelijden. Dat doe je onwillekeurig, of je bent geen mensch. **g, 13 en 14.**
- 1 gewoonte? een gewoonte natuurlijk. B.v. als ik goed slapen wil, moet ik me 3 maal om draaien, dan slaap ik het gezondste. Eerst op de rechterzij, en 's morgens word ik altijd wakker op den rug. **g.**
- 2 misdrijf? misdrijven, meervoud. B.v. dat er een moord gebeurd is. **g.**
- 3 dwaling? men kan, wanneer later blijkt dat het onmogelijk is te doen.... (er volgt plotseling een lang, onsamenhangend, niet zoo snel op te teekenen verhaal van vrouwenkiesrecht, dat dit goed is enz. en over drankmisbruik). **f, 9.**
- 4 wraak? b.v. om je te wreken, als je kwaad aangedaan is. Beter is het niet terug te slaan, dat doe ik ook niet. **g, 13 en 14.**
- 4 c, 12 g, 5 pr, 17 f.**

Door zijn persevereeren bij den meervoudsvorm krijgt hij zooveel fouten. Het is niet aan te nemen, dat hij van al die woorden, waarbij hij alleen 't meervoud geeft, geen voorstelling meer zou hebben. 't Is hier weer het eerste antwoord, wat bepalend is: stoel: stoelen. Daarna herhaalde ik mijn opdracht, doch telkens vervalt hij er weer in. Dit is wel een

teeken van dementie. De definities van o o r z a a k en r e c h t v a a r d i g h e i d zijn ook wel erg dement. Het geheel van zijn praestaties maakt ook een sterk dementen indruk. Opmerkelijk zijn als resten van vroeger: b o n d g e n o o t s c h a p, k o l o n i e, l o n g e n.

Hij heeft minder sterk de neiging dan de voorgaande patiënt no. 10 om zoo geheel concreet te definieeren.

Behalve de dementie blijkt er nog uit zijn definities, dat er grootheidswaan is (l o n g e n), dat hij zeer overtuigd is van eigen braafheid en graag zedemeestert (b e d o e l i n g, b o o s s h e i d, w r a a k). Verder zijn belangstelling in boeken, vooral over gezondheid (l o n g e n, o o r z a a k), in politieke en sociale vraagstukken (d w a l i n g). Orde verwacht hij met order, bevel, later geeft hij toch een juist woord: netheid. De reactietijden zijn kort, hij zegt zonder nadenken, wat bij hem o p k o m t.

12.

L. W., 64 j. Geref.

Diagnose: d e m e n t i a s e n i l i s.

Landarbeider; vroeger uurwerkmaker in een klein dorpje. Bezocht de L. S. Militair geweest. Gehuwd, 3 kinderen. Goede levensomstandigheden, geen zorgen. Op 18-j. leeftijd pneumonie. In laatste jaren wat kortademig, soms benauwd op de borst. Karakter: altijd opgewonden, soms buien, dat hij stil was, wel een week lang. Vooral in 't voor- en najaar. Volgens zijn zoon had hij een vreemde natuur. Goed werkmán, zeer bij de hand. Over 't geheel opgeruimd. Laatste ½ j. verstandelijk achteruitgegaan, vooral 't geheugen. Pat. werd toen druk, querulant, meende bedrogen te worden, praat steeds over zijn militaire dienst, gaat in de houding staan als hij iemand in uniform ziet, b.v. den postbode. Loopt 's nachts het bed uit, hallucineert. Weet niet meer welk land van hem is, meent, dat dat van de bureu ook van hem is. Grootheidsideeën, meende een inspectiereis te maken, toen hij naar Groningen ging; vertelt 80 bijwíjven te hebben enz.

BINET-SIMON: 6 j. + behalve V.

7 j. + behalve III.

8 j. + behalve IV en V.

9 j. geheel +

10 j. geheel — behalve I.

12 j. — behalve I en IV.

15 j. —

Volwassen leeftijd II +, rest —

 Reactietijd
(in sec.)

- 1 stoel? dat is een stoel hè? **f, onder 9.**
- 1 kast? een kast, dat is een kast, die daar staat. **pr, 9.**
- 1 tafel? een tafel, waar je om eten kunt. **pr, onder 9.**
- 1 mantel? die heeft men aan, vrouwlui hebben het aan. **g, 9—14.**
- 1 buis? daar doe je centen in, die hebben vrouwlui om de zij.
- .. grens? dat weet ik niet. **0.**
- 1 arm? arm hier (zwaait met zijn arm). **pr, onder 9.**
- 2 been? been hier (laat zijn been zien). **pr, onder 9.**
- 2 oog? hier (wijst). **pr, onder 9.**
- 1 mond? mond, daar eet je mee. **g, 9—14.**
- 1 longen? longen heb je in je lichaam; de eene ben ik al kwijt en met de andere is geknoeid (doet een verhaal van een drankje van den dokter, waardoor hij vroeger zijn eene long geheel heeft uitgehoest). **pr, 9.**
- 1 hersenen? hier, van boven, die doen me zeer. **pr, 9.**
- 1 huis? daar je in woont. **g, 9—14.**
- 2 tent? tenten zijn ongelijk, veel tenten, waar de maaiers in wonen. **pr, 9.**
- 1 schuur? een schuur hebben de boeren, waar ze 't goed in bergen. **g.**
- 1 schip? dat hebben schipvaarders. schippers. **pr, 9.**
- 1 deur? deur is in huis. **pr, 9.**
- 2 arbeid? arbeid op 't land, dat kan ik zelf wel. **pr, 9.**
- .. ruil? dat weet ik niet. **0.**
- .. pand? dat wat je verpand of zoo. **pr, 11 en 12.**
- 2 orde? als je op je kamer komt onder dienst, orde! **pr, 9—12.**
- .. pacht? pachten is pachten; je hebt pacht op je stee, is 't niet? **pr, 10 en 11.**
- 2 bondgenootschap? bondgenootschap is bont goed niet? **f, 9 en 10.**
- .. kolonie? daar zitten de gekken. **f, onder 9.**
- .. gemeente? gemeente, dat is een gemeente. **f, 9.**
- 3 wet? dat is een wet. **f, 9.**
- 1 overheid? overheid is overheid. **f, 9—11.**
- .. bedoeling? dat is bedoeling, dat weet ik niet. **0.**
- 1 oorzaak? de oorzaak van alle kwaad. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 1 tegenspraak? als een ander tegen je raast en je raast tegen hem. Je moet je eigenlijk stil houden, maar dat doe je niet altijd. **pr, tusschen 11 en 12.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 1 oordeel? als je over dit of dat oordeelen. **pr, 11 en 12.**
 1 boosheid? als je leelijk bent. **g.**
 2 moed? als je goeden moed hebt. **pr, 10—12.**
 1 rechtvaardigheid? dat is vanzelf als je rechtvaardig bent. **pr.**
 1 medelijden? als ik medelijden met u heb of met een ander. **pr, 10—13.**
 1 gewoonte? gewoonte is gewoonte, wat zal ik daar van maken. **f.**
 2 misdrijf? dat is zooals hij, met zijn pet (een der patiënten, met wien hij altijd ruzie maakt) doet. **pr.**
 1 dwaling? als je op een verdwaling bent. **f, 9.**
 3 wraak? dat is ook waaak, als je leelijk op een ander bent. **pr, 10—12.**
 5 g, 22 pr, 8 f, 3 × 0.

Er is wel een duidelijk tekort in de praestaties. Toch zal de dementie erger lijken door den maniakalen toestand van pat. Hij is zeer afleidbaar en zegt dikwijls maar wat. Ditzelfde maakt de uitkomsten met de andere methoden ook onbetrouwbaar. Het groote aantal fouten en het gehalte der andere definities rechtvaardigen echter wel het aannemen van dementie.

Zijn werk (landarbeid) blijkt uit de definities van arbeid en tent, dat de militaire dienst niet is vergeten uit orde, zijn querulante aard uit misdrijf en ook wel uit tegenspraak. Verder komen zijn longen, waar hij aan gesukeld heeft, er ook nog bij te pas.

Enkele definities hebben een extra toelichting noodig. Bij buis denkt hij blijkbaar, dat dit de gewone, Hollandsche uitspraak is van „buus” of „buutse” = zak (Gron. dialect). Bij pacht zegt hij „stee” = boerderij. Tweemaal gebruikt hij het woord „leelijk” in den zin van „boos” (Groningsch). Bij kolonie denkt hij waarschijnlijk aan Veenhuizen en verwacht die inrichting met een inrichting voor krankzinnigen.

De reactietijden zijn heel kort, meest 1 sec., niet langer dan 3.

Van de euphorie, die bij 't onderzoek duidelijk aanwezig was, blijkt niets uit de definities, ook niets van grootheidsideën, die toen trouwens ook niet meer zoo sterk waren.

J. W. L., 50 j. R.K.

Diagnose: *dementia praecox*.

Pat. is zonder beroep. Stadsbewoner. Vader was taxateur v. assurantiemaatschappij. In de jeugd goed; kon heel goed leeren. L.S. en M.U.L.O. Toen op 15-j. leeftijd naar Rome, naar een Trappistenklooster om voor Pater te studeeren. Ging eerst uitstekend. Werd na 5 j. ongeveer abnormaal, moest naar Holland teruggebracht worden. Was toen niet meer geschikt voor een beroep. Hij probeerde wel van allerlei (boekhouder, winkelbediende, huisknecht), maar hij kon niet meer werken, kon niets meer volhouden, niet op zichzelf staan, kon niets onthouden. Lichte zelfoverschatting, geen bepaalde grootheidsideeën. Dacht veel over 't geloof, meende er veel van te weten. Werd geleidelijk aan meer en meer onnoozel. Bemoeide zich met niemand, ging veel naar de kerk, bad veel. Van 1910—1920 in een inrichting voor oude mensen, om maar opgeborgen te wezen. Deed er wat huiswerk, wasschen, oude mensen verplegen. Moest er weg, omdat hij wat lastig werd. Toen bij een broer in huis. Deed wat huiswerk. Las veel vrome boeken. Sprak veel over geldverdieneu. Heeft het willen probeeren als verpleger in een krankzinnigengesticht. Direct verkeerd gegaan, hij imiteerde de patiënten, deed verward. Nooit boos. Pat., die gewoonlijk zeer veel vreemde manieren en stereotypieën vertoont, is gedurende het onderzoek nogal gewoon, rustig en gewillig. In de ziektegeschiedenis staat over zijn intellect vermeld: wegens de versperring en het negativisme moeilijk te bepalen. Pat. maakt een stompzinnigen indruk, weet toch veel dingen van vroeger te verhalen, kent nog Latijnsche verzen uit zijn hoofd.

BINET-SIMON: 12 j. half goed.

15 j. „ „
volw. leeftijd half goed.

Andere intellectonderzoekingen: niet veel waarde aan te hechten wegens de zeer grillige uitkomsten door bovengenoemde redenen.

Reactietijd
(in sec.)

1	stoel? stoel? moet ik er wat van zeggen? Een stoel is een meubelstuk, waarop men kan zitten, rust nemen en zoo,...., verschillende stoelen, ruststoelen, zitstoelen.
10	kast? ook een meubelstuk van verschillende soorten hout gemaakt, mahoniehout, eikenhout, ebbenhout, of antieke of moderne kasten. Kan ook in 't huis gemaakt zijn, b.v. kleer-

 Reactietijd
(in sec.)

- kast of provisiekast of kasten met vitrines, zooals hier, waar men boeken en papieren kan opbergen.
- 8 t a f e l ? verschillende tafels, ronde, vierkante, tafels, van verschillende soorten hout gemaakt, mahoniehout, eikenhout, ebbenhout, moderne en antieke tafels of marmeren tafels, schrijftafels, eettafels. Ook noemen ze banken, communiebanken wel tafels (bij navraag zegt hij ter H. Tafel gaan = naar de communie gaan).
- 6 m a n t e l ? kleedingstuk.
- 5 b u i s ? er zijn verschillende uitleggingen van, schoorsteenbuis en ook wel kleedingstuk, buis, buisje, jas, colbert of zoo iets.
- 7 g r e n s ? een scheiding of een scheidspaal op een grondgebied, een afbakening van gronden of zoo.
- 4 a r m ? twee beteekenissen: arm = lichaamsdeel of arm mensch, armoede; in 't Fransch: le bras en la pauvreté, twee verschillende woorden ervoor.
- 8 b e e n ? ook al een lichaamsdeel.... ieder mensch heeft twee.... of dat iets van been is, 't zij knopen van been gemaakt of zoo.
- 17 o o g ? oog is een gezichts...., een zintuig om te zien, twee oogen om te zien.
- 7 m o n d ? is een hulpmiddel om te spreken, men kan er veel uitleggingen van geven. Is voor tanden, tong, verhemelte, om te spreken, te eten, te zingen enz.
- 5 l o n g e n ? inwendige organen, die een mensch in 't bovenlichaam heeft. Rechter- en linkerlong. Voor 't ademen, zingen en zoo. Liggen tegen den rug; achter de schouderbladen, waartusschen het hart ligt.
- 3 h e r s e n e n ? dat is het hoofdstation van 't hoofd of van 't heele lichaam. Groote en kleine hersenen. Of het telegraafkantoor van de gedachten en die in verbinding staan met het ruggemerg en de ruggewervels.
- 14 h u i s ? een huis is een woonplaats of woning. Men heeft groote en kleine huizen, fraaie huizen, huizen met riet gedekt of met pannen, met lei.

 Reactietijd
(in sec.)

- 9 t e n t ? tent is een verblijfplaats of woning met linnen en hout of zink, zooals kermistenten.
- 5 s c h u u r ? d.i. een bijgebouw van een huis of een boerderij, voor koren, hooi of stroo of voor vee. Nee, dan wordt het stal genoemd.
- 4 s c h i p ? is een vaartuig voor lasten of koopwaar te vervoeren op 't water of op de zee met zeilen of met stoom. Men heeft ook schip van een kerk, middenschip, zijschip of zijbeuk.
- 3 d e u r ? deur is in- en uitgang van een vertrek of gebouw. Deur van hout, van brons, van ijzer.
- 4 a r b e i d ? d.z. werkzaamheden, verricht door personen, wat men verschillend kan uitleggen; dat studie en schrijven ook arbeid is.
- 14 r u i l ? ruil, ja, dat is een.... is dat niet de tegenwoordige tijd van ruilen? Ruilen is omzetten, ruilhandel, b.v. koren tegen linnen, tabak tegen thee.
- 6 p a n d ? een voorwerp, wat men geeft in ruil voor iets anders.
- 5 o r d e ? dat is een woord, dat men gebruikt om als iets niet in orde is, om de rust er weer te herstellen. Of een vereeniging van mannen of vrouwen, congregaties. Of ridderorden. Maar dat is weer heel wat anders.
- .. p a c h t ? is een geldelijke som, die men moet betalen voor iets, wat men gehuurd heeft, 't zij landerijen of boerderijen, 't zij dat men iets pacht, 't zij banken (bedoelt in kerk of schouwburg). huizen, gebouwen of zoo iets. Voor verschillende jaren, langeren duur.
- 8 b o n d g e n o o t s c h a p ? is een genootschap, een vereeniging van verschillende personen, die een bond maken, die volgens statuten werken en goedgekeurd zijn.
- 7 k o l o n i e ? is een nederzetting van verschillende personen of huisgezinnen, dorpelingen of stedelingen, die zich ergens vestigen om een onbewoonbaar oord bewoonbaar te maken of te koloniseeren.
- 8 g e m e e n t e ? gemeente is een samenwoning van verschillende inwoners van een dorp of een stad, dat gemeente genoemd wordt. Of kerkgenootschappen noemen ze ook wel gemeente.

 Reactietijd
(in sec.)

- 22 wet? wet is een aangenomen orde of artikel uit een wetboek, die zegt, tegen misbruiken, die kunnen bestaan, te kunnen straffen, volgens wettelijke bepalingen, goedgekeurd door 't gemeentelijk of landbestuur.
- 9 overheid? zijn personen, die boven anderen gesteld zijn, volgens capaciteiten, die ze hebben om een huishouding of een gemeente of een inrichting te besturen.
- 5 bedoeling? is een uitlegging van een begrip, die zich kan uiten door gezegdes of geschreven of door teekens.
- 15 oorzaak? kleine oorzaken hebben groote gevolgen, of aanleiding noemen ze ook wel oorzaak.
- 11 tegenspraak? de gezegden van een ander niet aannemen, ontkennen of tegenspreken of verkeerd uitleggen.
- 11 oordeel? oordeel is de uitspraak van den rechter over verschillende zaken, waarbij advocaten en verschillende menschen tegenwoordig zijn. Of 'tis ook de opinie van verschillende menschen. Ze zeggen dan: 't oordeel luidt: zoo of zoo.
- 8 boosheid? boosheid is iets tegen goedheid, dat zich verzet tegen het goede, iets dat den verkeerden kant uit wil. Boosheid nog niet zoo zeer kwaad is.
- 5 moed? is energie.
- 5 rechtvaardigheid? is ieder geven, wat ieder toekomt, niets nemen, wat niet toebehoort.
- 10 medelijden? medelijden is een toestand van meeleven met de ellende, ziekte, pijnen van anderen en daardoor de gevoelloosheid tegen gaan. Meevoelen met die in druk zitten.
- 7 gewoonte? gewoonte, zegt het spreekwoord, is de tweede natuur. Is iets wat men doet, zonder het te weten; dagelijks gebruik of zoo iets.
- 5 misdrijf? misdrijf is een daad tegen de wet bedreven.
- 9 dwaling? dwaling is zich op een pad bevinden, wat men niet kent en op 't einde van het pad ziet men, dat men terug moet keeren of een zijweg inslaan. Dat men dan inzielt, dat men gedwaald heeft. Zooals men een dwaaltuin of zoo iets heeft.

 Reactietijd
(in sec.)

- 5 w r a a k ? is de.... overtreffing van haat, wat meestal den oorsprong in haat heeft; als men de haat niet heeft laten varen, dan komt daaruit de wraak. Men zegt wel, wraak is zoet. Dat het altijd de zonde is, de haat ook.

Het is niet goed mogelijk de gewone qualificaties van correct, goed enz. toe te passen. Een definitie is soms goed of correct, doch daarom heen staat dan een massa wonderlijks en absurds. Een conclusie over zijn intellect is moeilijk. Toch krijgt men wel den indruk, dat het niet zoo slecht kan zijn, omdat hij bij den omhaal van woorden hier en daar van een zeer goede opvatting blijk geeft (grens, longen, hersenen, ruil, pacht, kolonie, wet, overheid, oorzaak, oordeel, moed, rechtvaardigheid, medelijden, misdrijf). Hij geeft een aantal zeer goede meer algemeene begrippen. Zijn wijze van definieeren vertoont iets stereotyps, hij put het onderwerp geheel uit, geeft eerst een genus proximum, dan het doel, dan uiterlijke beschrijvingen of voorbeelden. Dit vindt men niet overal, doch zeer veel. Eens geeft hij een zelf samengesteld woord: zitstoel. Zijn interesse in kerkelijke zaken blijkt hier en daar. Hij zal wel graag zingen, hij noemt dit ook als een functie van den mond en de longen. Moed en dwaling worden weer opgevat op de manier, zooals de meeste pp. deden. Bij dezen pp. is dit, wat dwaling betreft, wel verwonderlijk.

Van den reactietijd is niet veel te zeggen. Ze zijn aan den langen kant, enkele bijzonder lange. Dit kan van allerlei be tekenen: versperring, een complex, de moeilijkheid van het woord. Is niet uit te maken.

14.

T. B., 50 j. N.H.

Diagnose: dementia paranoides.

Hij kon op de L.S. niet goed meekomen, leerde toch genoeg lezen, schrijven, rekenen om zich ermee te redden. Altijd thuis op de boerderij, zeer welgestelde familie. Woont met zijn moeder. Karakter: altijd eigenaardig geweest. Op 17-j. leeftijd speelde hij nog met kinderen. Altijd ongehoorzaam, brutaal, lui, nooit recht vroolijk, stil, soms in gezelschap heel druk praten, ongemanierd.

onverschillig, wel eerlijk, egoïst. Tot 35ste jaar werd hij in de familie voor normaal gehouden. Meende echter wel altijd achteruitgezet te worden. Voor 12 jaar na dood van vader en broer een bui van zwaarmoedigheid, armoedewaan. Later beter, werkte weer. Ook weer plichtsgevoel. Toch nooit weer geheel als vroeger. Voor 4 jaar weer erger geworden. Vervolgingsideeën. Dit is steeds gebleven en 'tlaatste $\frac{1}{2}$ j. erger geworden. Meent, dat de dominee hem dood wil maken, dat deze al 6 mensen gedood heeft, omdat die niet wilden gelooven, zooals ds. het wil. In 'tlaatste $\frac{1}{2}$ j. spreekt hij ook veel over „engeltjes” en „geesten”, die hij ziet; hij meent in een Zeppelin gezeten te hebben, meent ook zóó gevlogen te hebben, opgenomen door de engeltjes. Hallucineert, praat 's nachts tegen die hallucinaties; vuile onzedelijke praatjes, stoort zich er niet aan, wie er bij is. Werken wil hij niet meer. Sloeg zijn moeder, die hij ervan verdacht het te houden met een ouden jood, die al 20 j. dood is. Anders niet aggressief. Eens poging tot ophanging. In de kliniek eerst erg boos op de familie, die hem bracht, schikte zich echter zeer gauw. Vertelt, dat de ds. alles afkoopt met geld, dat hij wel tot boete veroordeeld is, maar de zwager van den dominee is rechter en deze steekt de halve boete in den zak. Pat. zegt in den Hemel geweest te zijn met de engeltjes. Hij vertelt openlijk al zijn waandenkbeelden en hallucinaties. Is goed georiënteerd van tijd en plaats. Bij mijn onderzoek is hij wel gewillig, doch doet erg onverschillig en vertelt niets van zijn waan.

BINET-SIMON: 10 j. +, behalve III.

12 j. I en IV +, rest —

Pat. wilde af en toe niet antwoorden bij dit onderzoek.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? om te zitten. g, 9—14.
2	kast? goed om kleeren op te bergen en een sieraad in de kamer. g, 10—14.
1	tafel? tafel is om te dekken en te eten en te drinken. g, 9—14.
2	mantel? om aan te trekken voor de warmte. g, 9—14.
2	buis? is ook een kleedingstuk. c.
4	grens? grens is 't einde van het koninkrijk. g, 12—14.
4	arm? arm is, als je gebrek aan geld hebt. g.
1	beenen? beenen zijn om op te loopen. g, 9—14.
1	oog? oog is om te zien. g, 9—14.
1	mond? mond is om te eten en om te spreken. g, 9—14.
2	longen? dat is een gedeelte van het lichaam om mee te ademen. g, 10—14.
2	hersenen? hersenen, die zitten in 't hoofd, dat is 't verstand. g, 10—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 huis? huis is om in te wonen. **g, 9—14.**
- 3 tent? tent op de markten. **pr, 9.**
- 1 schuur? om koren te bergen, hooi en zoo iets. **g.**
- 1 schip? is om te varen. **g, 10—14.**
- 2 deur? deur is voor de kamers. **g, 10—14.**
- 4 arbeid? in alle klassen wordt arbeid verricht. **pr, 9.**
- 3 ruil? als de een met den ander ruilt, b.v. **pr, 9.**
- 3 pand? als je gebrekkig bent (bedoelt waarschijnlijk: gebrek lijdt) geef je wel wat in pand, pandjeshuis. **pr, 11 en 12.**
- 1 orde? dat is vrede, waar orde verstoord is, is ruzie. **g, 10—14.**
- 2 pacht? als je land huurt. **g, 12—14.**
- 3 bondgenootschap? dat zijn vrienden. **g, 12—14.**
- 2 kolonie? daar zijn kolonies, werkinrichting. **g.**
- 5 gemeente? gemeente, dat zijn steden. **pr, 10.**
- 3 wet? burgerlijke wetten, daar moeten we naar voortgaan (= handelen). **pr, 10.**
- 1 overheid? dat is een koning of zoo iets. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 3 bedoeling? ieder heeft soms een bedoeling. **pr, 11.**
- 3 oorzaak? allerlei oorzaken zijn er. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 1 tegenspraak? als je aan 't kibbelen bent, dat is tegenspraak. **g, 12—14.**
- 1 oordeel? als ze je veroordeelen om gestraft te worden. **pr, 11 en 12.**
- 1 boosheid? dat is als je kwaad wordt, als ze je plagen of als je het tegen iemand hebt. Of door tegenspraak wordt je boos. **pr.**
- 2 moed? goeden moed hebben. **pr, 10—12.**
- 1 rechtvaardigheid? als je rechtvaardig oordeelt, dat is rechtvaardig. **pr.**
- 1 medelijden? medelijden is, als je medelijden met een ander hebt, als een ander tegenheden heeft. **g, 13 en 14.**
- 1 gewoonte? die kan ieder mensch wel hebben een gewoonte. Een spreekwoord is een gewoonte. **pr.**
- 1 misdrijf? mishandelen is een misdrijf. **g.**
- 2 dwaling? dwaling is, als je tot verkeerde dingen overgaat. **pr, 10—12.**
- 2 wraak? als je iets op een ander tegenhebt, dat je dan wraak neemt. **g, 13 en 14.**

Zijn praestaties staan beneden die van 13 en 14 jarige schooljongens. Tamelijk veel primitieve definities, doch geen enkele fout. Men mag dus wel aannemen, dat alle begrippen hem bekend zijn. Op grond van dit alles durf ik niet concluderen tot een pathologisch defect van het intellect, waartoe men door de anamnese wel geneigd is. Met de methode van BINET-SIMON staat hij op het niveau der 10-jarigen, doch, daar hij af en toe niet wilde antwoorden, is dit resultaat niet zeer betrouwbaar. Het is zeer wel mogelijk, dat hij intellectueel beperkt is, doch nog binnen de grenzen van het normale en dat hij vroeger op school door zijn karaktereigenaardigheden, vooral door zijn onverschilligheid en onwil zo'n achterlijken indruk maakte. Er is verder uit zijn definities niet veel op te maken. Misschien dat zijn definitie van *boosheid* onder invloed van zijn paranoïde ideeën staat; zeker is 't niet. De reactietijden zijn kort over 't geheel, geven geen aanknoopingspunten.

15.

Vrouw M. N., 24 j. Baptist.

Diagnose: spondylitis thoracalis (genezen).

Pat. is de vrouw van een boerenarbeider, woont in een dorp. Kon op school goed leeren, geregeld overgegaan. Daarna tot haar huwelijk geholpen in de huishouding en op 't land. Voor 't huwelijk al 1¼ j. gelegen voor de spondylitis. Na de geboorte van 't kind is 't weer begonnen, nu ook met neurol. symptomen. Is $\pm$ 1 jaar in de kliniek geweest, waar ze een verstandelijk goeden indruk maakte.

Intellect niet onderzocht.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? een voorwerp om op te zitten. g, 9—14.
1	kast? meubelstuk. c, 9—14.
2	tafel? meubelstuk. c, 9—14.
1	mantel? om hem om te dragen. g, 9—14.
1	buis? om hem aan te trekken. g.
2	grens? scheiding. c, 11—14.
2	arm? deel van 't lichaam. c, 9—14.
1	been? om er op te loopen. g, 9—14.
1	oog? om te zien. g, 11—14.
1	mond? om te eten. g, 11—14.
1	longen? om te ademen. g, 9—14.
1	hersenen? om te denken. g 10—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 1 huis? om in te wonen. **g, 9—14.**
 1 tent? om in te wonen. **g, 11—14.**
 1 schuur? om er wat in te doen. **g.**
 1 schip? om te varen. **g.**
 1 deur? om open te doen. **g, 10—14.**
 1 arbeid? om wat te verdienen. **g, 10—14.**
 12 ruil? als je wat omruilt. **pr, 10.**
 1 pand? om wat te leenen. **pr, 11.**
 1 orde? regel op de zaken te houden. **g, 9—14.**
 1 pacht? als je wat huurt. **g, 12—14.**
 1 bondgenootschap? als je wat met elkaar gemeen hebt. **g, 12—14.**
 3 kolonie? waar ze heen gestuurd worden. **pr.**
 1 gemeente? waar men woont. **pr, 11.**
 3 wet? de wet van God moet men houden. **pr, tusschen 9 en 10.**
 2 overheid? die boven je staan. **g, 11—14.**
 3 bedoeling? als je iemand wat uitleggen wil. **pr, 11.**
 2 oorzaak? als er wat gebeurt. **pr, tusschen 12 en 13.**
 3 tegenspraak? als je tegensprekt. **g, 11—14.**
 2 oordeel? als je geoordeeld wordt. **pr, 10—12.**
 1 boosheid? als men kwaad is. **g.**
 2 moed? als men moed heeft. **pr, 10.**
 1 rechtvaardigheid? als men immer recht doet. **g, boven 14.**
 1 medelijden? als men medelijden heeft met een ander. **pr, 9—13.**
 2 gewoonte? als men wat vaak doet. **g.**
 2 misdrijf? als je dit of dat bedreven hebt. **pr.**
 1 dwaling? als men 't rechte pad niet heeft. **g, 14.**
 1 wraak? als je wat op iemand tegen hebt. **pr, 10—13.**
4 c, 23 g, 12 pr.

Zij bereikt voor een groot deel het niveau der 14-jarigen. Haar praestaties zijn zoo, dat men gerust kan aannemen, dat ze een zeer behoorlijk intellect heeft. Ze geeft blijk van ongeveer alle begrippen een goede voorstelling te hebben. De moeilijkheid om haar gedachten uit te drukken, doet de definities wel slecht uitvallen. Ze geeft daar blijkbaar zelf niet veel om, ze antwoordt direct en kort en bondig. Hoewel ze maar een paar goede meer algemeene begrippen geeft, bestaat er toch een neiging om abstract te definieeren. Bij wraak geeft ze slechts een gedeelte van haar gedachtengang, bij

oorzaak ook, waar ze het over het gevolg heeft, wat men bij een zeer groot aantal pp. vindt: de handeling, het gevolg van de oorzaak is voor hen het voornaamste.

Bij bedoeling grijpt ze ernaast en geeft ze iets bijkomstigs. Bij kolonie denkt ze aan VEENHUIZEN.

De reactietijden zijn kort, alleen bij ruil is 't 12 sec. Dit woord verstonden veel pp. slecht, vroegen nogal eens na, misschien begreep zij 't ook niet direct.

16.

Vrouw L. P., 29 j. N.H.

Diagnose: morbus Basedowii (genezend).

Haar man is rondtrekkend handelaar in kruidenierswaren. Woont in een stadje. Sinds 1 j. wat klachten, gekomen na een sterfgeval, wat pat. zich erg aantrok. Toestand na partus verergerd. In de kliniek zeer veel verbeterd. Pat. heeft de L.S. goed afgegaan, kon goed meekomen. Maakt een behoorlijk intelligenten indruk. Geen intellect onderzoek verricht.

 Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? om op te zitten. g, 9—14.
1	kast? om er wat in te bergen van binnen. g, 9—14.
1	tafel? om er wat op te zetten. g, 9—14.
1	mantel? ter verwarming aan te trekken. g, 9—14.
2	buis? ook om aan te trekken. g.
..	grens? b.v. tusschen Nederland en Duitschland.
pr, 9 en 10.
6	arm? als je daar wat mee doen moet. g, 9—14.
2	been? been, om er mee te loopen. g, 9—14.
2	oog? om er mee te zien. g, 11—14.
1½	mond? om mee te eten en te praten. g, 11—14.
3	longen? om er adem door te halen. g, 9—14.
2	hersenen? zit verstand in en zoo. g, 10—14.
1	huis? om in te wonen. g, 9—14.
3	tent? er zijn meer soorten, b.v. een tent op de markt
of anders. pr, 9 en 10.
1	schuur? waar je de rommel en zoo in bergt. g.
2	schip? om er mee te varen. g.
1	deur? om open en dicht te doen. g, 10—14.
4	arbeid? dat we wat verdienen, dat we brood hebben.
g, 10—14.
3	ruil? dat we wat omruilen, dat we 't een voor 't ander
krijgen. g, 11—14.
5	pand? dat is op zoo'n manier, dat een wat van ons
heeft. Met een huis is 't ook. pr, 11.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 orde? dat het eigenlijk niet.... dat er orde wezen moet. **pr, onder 9.**
- 2 pacht? als iemand een tol pacht of grond. **g, 12—14.**
- 7 bondgenootschap? als je aan een bond of zoot bent of een genootschap. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 3 kolonie? een veenkolonie of een andere kolonie. **pr, 10 en 11.**
- 4 gemeente? een gemeente.... waar zooveel menschen wonen, er zijn zooveel gemeenten. **pr, 11.**
- 3 wet? dat dit mag en dat dat mag en dat dat niet mag. **g, 10—14.**
- 34 overheid? die over een ander staan, die macht over ons hebben. **g, 11—14.**
- 10 bedoeling? dat je dit of dat meent zeker. **g, 12—14.**
- 1 oorzaak? als dit of dat gebeurt, dan zegt men, dan is dit of dat de oorzaak er van. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 7 tegenspraak? als er wat is en je zegt: nee, dat is zoo of zoo, dat is niet zoo, dan spreek je tegen. **g, 11—14.**
- 6 oordeel? de een oordeelt dit en de ander dat. **pr, 10—12.**
- 1 boosheid? dat je kwaad bent hier of daar om. **g.**
- 2 moed? moed is, als je zegt: dit kan ik nog wel doen en dat kan ik nog wel doen. **pr, 10.**
- 32 rechtvaardigheid? er zijn menschen, die rechtvaardig zijn en die niet rechtvaardig zijn. Rechtvaardig is waarheid spreken. **pr.**
- 1 medelijden? medelijden is, als je medelijden hebt met een ziek mensch of een arm kind. **g, 14.**
- 6 gewoonte? dat je eenmaal aan gewend bent, dan wordt het een gewoonte, dan weet je niet anders. **g.**
- 5 misdrijf? als je iets misdreven hebt, wat niet goed is, als je een ander kwaad gedaan hebt. Verschillende soorten. **g.**
- 10 dwaling? dat je eigenlijk zelf niet weet wat je moet, dat je dwaalt, op zoo'n manier. **f, 10.**
- 3 wraak? als er iemand is, die je kwaad gedaan heeft, dat je dan denkt, ik zal hem ook eens wat doen. **g, 14.**

27 g, 11 pr, 1 f.

-Geen enkele maal een meer algemeen begrip, geen enkele correcte definitie. Ze is wat omslachtiger, maar daardoor ook soms juistere dan de vorige pp. (no. 15). Haar fout bij dwaling wordt meer gemaakt, ze denkt aan het dwalen van den geest. Moed weer gelijk: energie.

Men kan wel zeggen op grond van het onderzoek: ze heeft een normaal intellect. Geen bijzonders meer op te merken, behalve dat het vermogen om zich uit te drukken zeer gering is.

De reactietijden zijn vrij kort, enkele langeren worden waarschijnlijk wel bepaald door de moeilijkheid van het begrip.

17.

Vrouw K. B., 43 j. Geref.

Diagnose: psychasthenie.

Man van pat. is tuinman, zeer goede omstandigheden. Ze woont op een dorp. Pat. is een schipperskind, daardoor zeer ongeregeld schoolgegaan, tot 11 jaar, maar kon goed rekenen en schrijven, lezen minder goed. Na school dienstbode geworden. Gelukkig huwelijk, 3 kinderen, daarna veel gesukkeld: placeuta praevia, een paar abortus. Zenuwziek geworden toen 't jongste kind 1½ j. was. Angsten, telmanie (dit is het ergst), angst voor vuur, scherpe voorwerpen, twijfelzucht. Is 10 maal in de Ps. N. kliniek opgenomen geweest, telkens als 't weer te moeilijk werd. Telkens weer wat beter. Pat. maakt een prettigen, niet dommen indruk. Geen intellect onderzoek verricht.

Reactietijd
(in sec.)

1	stoel? daar ga je op zitten. g, 9—14.
2	kast? berg je 't goed in. g, 9—14.
6	tafel? is noodig in de huishouding. pr, onder 9.
3	mantel? is voor de warmte. g, 9—14.
..	buis? hier boven loopen allemaal van die buizen langs. pr, 9 en 10.
13	grens? dat zou ik niet weten van de grenzen? (pat. woont betrekkelijk dicht bij de grens). pr, 9 en 10.
2	arm? een lid van een mensch. c, 9—14.
1	been? ook een lid van een mensch. c, 9—14.
2	oog? om te zien. g, 11—14.
3	mond? om te eten. g, 11—14.
5	longen? zonder longen kan een mensch niet leven. pr, onder 9.

 Reactietijd
(in sec.)

- 4 hersenen? in 't hoofd. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 1 huis? om in te wonen. **g, 9—14.**
- 3 tent? dat is 't zelfde; ziekentent of op de kermis.
pr, 9 en 10.
- 3 schuur? hoort bij een huis. **pr.**
- 3 schip? die vaart in 't water. **g.**
- 4 deur? die zit in 't huis. **pr, 9.**
- 3 arbeid? dat is werken, nietwaar? **c, 10—14.**
- 6 ruil? als iemand wat heeft en 't met een ander wil
ruilen, dat is ruilen. **g, 11—14.**
- 8 pand? wat zal ik daar van maken? Vroeger als we
speelden en pand verloren. **pr, 11.**
- 3 orde? orde hoort bij de huishouding. **pr, onder 9.**
- 3 pacht? pacht is wel eens, als ze land hebben, waar
pacht op ligt. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 7 bondgenootschap? dat is toch zeker niet, dat
je aan den bond bent? Zoo'n bond van den
werkkring (schijnt aan vakbond te denken).
pr, tusschen 11 en 12.
- 1 kolonie? dat is gevangenis of zoo. **pr.**
- 2 gemeente? dat is een gemeente: P. of W., overal
is een gemeente. **pr, 11.**
- 3 wet? er moet wet wezen in de gemeente. **pr, tusschen
9 en 10.**
- 12 overheid? er is met een heeleboel dingen overheid,
dat er te veel is. **f, 9.**
- 3 bedoeling? als er wat is, dat is, dat ze er een
goede bedoeling mee gehad hebben. **pr, 11.**
- 7 oorzaak? ziekte kan een oorzaak hebben. **pr, tus-
schen 12 en 13.**
- 5 tegenspraak? mensen, die ruzie hebben, dat ze
het tegenspreken of zoo. **pr, tusschen 10 en 11.**
- 4 oordeel? dat is, als ze een nieuw kleedingstuk moe-
ten hebben, dat ze er dan een oordeel over
moeten hebben, hoe het gemaakt moet wor-
den. **pr, 10—12.**
- 5 boosheid? dat ze kwaad zijn, door 't een en ander
verdrietig zijn of zoo. **pr.**
- 9 moed? het ligt aan een mensch om moed of verdriet
te hebben. Moed is 't halve leven. **pr, 10.**
- 2 rechtvaardigheid? een mensch gelijk recht ge-
ven of dat ze eerlijk zijn, op zoo'n manier.
g, boven 14.
- 2 medelijden? dat is te beklagen of zoo. **g, 14.**

 Reactietijd
(in sec.)

16	gewoonte? dat zijn verschillende dingen, b.v. juffr. S. bijt altijd op de nagels, dat is gewoonte. g.
3	misdriff? dat is een ander slecht behandelen. pr.
3	dwaling? een mensch, die godsdienstig geweest is en nu op een verkeerd spoor is, dat ze dan dwalen. g, 14.
1	wraak? wat op een mensch tegen hebben. pr, 10—13. 3 c, 12 g, 23 pr, 1 f.

Aan de vergelijking met de tabellen heeft men niet veel. Men ziet dat alle begrippen, behalve *overheid*, haar wel bekend zijn, al is de voorstelling ervan niet altijd even duidelijk. Haar wijze van definieeren is zeer primitief, verraadt onbeholpenheid in 't zich uitdrukken en kleinen woordenschat. Ook is het duidelijk, hoe beperkt haar gezichtskring is, verder dan haar gezin, ziekte (en wat daarmee annex is, zooals 't ziekenhuis), godsdienst en 't dorp, zal ze wel niet kijken. Misschien dat het tekort aan onderwijs in de jeugd ook nog zijn invloed doet gelden. In ieder geval zijn de resultaten van het onderzoek bij een vrouw, die door haar vele en langdurige verblijven in 't ziekenhuis genoeg bekend is, als een normaal verstandig iemand, niet schitterend. Ze heeft sterke neiging tot concrete verklaringen, slechts een enkele definitie is abstract met een meer algemeen begrip. Bij *longen*, *orde*, *moed*, geeft ze een algemeenheid ten beste, bij *kolonie* komt VEENHUIZEN weer als oorzaak van haar definitie. *Grens* is haar zoo goed bekend, dat ze nalaat er een definitie van te geven. De reactietijd bij dat woord is lang, het raakt misschien wel een complex. Jammer, dat de tijd bij *buis* ontbreekt, men mist nu iets om mee te vergelijken. De lange reactietijd bij *overheid* zegt m.i. niet veel, het woord schijnt haar niet bekend en geeft dus moeilijkheid. Bij *moed* is een vrij lange reactietijd (10 sec., er voor 5, er na 2 sec.). Het is niet onaannemelijk te vermoeden, dat hier een complex onder zit. Pat. heeft met al haar gesukkel dikwijls reden tot verdriet, tot moedeloosheid. Bij *gewoonte* ook een lange tijd (2, 2, 16, 3, 3, 1). Of dit alleen moeilijkheid is of op een complex wijst (de telmanie b.v.)? Verder geen bijzonders op te merken.

Fr. Z., 17 j. Geref.

Diagnose: hysterie.

Woont in een klein Friesch stadje. Vader is opperman. Goed, rustig gezin, geen zorgen. Pat. helpt in de huishouding sinds ze wegens ziekte haar dienst verliet. Chr. L. S., kon goed leeren. Gewoon kind. Na schooltijd gediend bij den burgemeester, waar ze 't erg druk had. Voor een jaar daar weggegaan. Ze is altijd fleurig en opgewekt, vlug in alles, trekt zich de dingen nogal erg aan. Van psychisch trauma niets bekend. Heeft sinds 1½ j. allerlei klachten. Heeft in dien tijd 8 maanden op bed gelegen; abasie gehad enz. In 't laatste ½ j. wat beter, maar af en toe accessen, waarbij ze gilt en allerlei gezichten ziet. Soms verward erbij. In de kliniek is ze gauw thuis en voelt ze zich spoedig veel beter. Ze is gewend thuis boerenfriesch te praten. Bij het intellect onderzoek ziet men, dat de praestaties zeer ongelijk zijn. Ze weet b.v. niet, wanneer het Kerstmis is en hoeveel dagen er in een jaar zijn. De verdere resultaten van het onderzoek zijn matig.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? een stoel dient om er op te zitten. g, 9—14.
3	kast? een kast dient om er goed in te bergen. g, 9—14.
8	tafel? tafel dient om er goed op te zetten. g, 9—14.
1	mantel? mantel dient voor de kou. g, 9—14.
25	buis? dat weet ik niet (daar ze 't woord niet schijnt te begrijpen, zeg ik: pijp, waarop ze dadelijk zegt: een buis is een leiding, waar lucht door komen kan). g, 11—14.
21	grens? grens is een scheiding tusschen twee landen. c, 11—14.
33	arm? arm dient om het lichaam te verdedigen. g, 9—14.
4	been? een been dient om er op te lopen. g, 9—14.
3	oog? een oog dient om er mee te zien. g, 11—14.
4	mond? een mond dient om er mee te praten. g, 11—14.
23	longen? longen dienen voor de ademhaling. g, 9—14.
6	hersenen? hersenen dienen voor 't verstand. g, 10—14.
1	huis? dient om er in te wonen. g, 9—14.
4	tent? tent dient ook om er in te wonen. g, 11—14.
6	schuur? schuur dient voor 't hooi er in te bergen. g.
4	schip? schip dient om een vracht te vervoeren. pr.
12	deur? een deur dient om het huis te sluiten. g, 10—14.
..	arbeid? arbeid dient om geld te verdienen. g, 10—14.

Reactietijd
(in sec.)

- 16 ruil? ruil dient om iets van een ander over te nemen.
g, 11—14.
- 50 pand? een pand dient om iets te geven, dat men meent,
dat het waar is. pr, 11.
- 33 orde? orde is netheid. c, 9—14.
- 60 pacht? weet ik niet (als ik vraag: wat is een boer-
derij in pacht hebben, zegt ze: dat het je
eigen niet is, dat je er huur voor geven
moet). g, 12—14.
- 18 bondgenootschap? dat is een genootschap van
een heele hoop menschen met elkaar.
g, 12—14.
- 60 kolonie? weet het niet (na eenige aanmoediging,
dat ze zeggen moet, wat ze denkt, zegt ze:
kolonie is iets waar menschen heen moeten
ter verbetering). g.
- 6 gemeente? gemeente is een stad of een plaats.
g, 12—14.
- 10 wet? een wet is een gebod, waar men zich aan hou-
den moet. c, 10—14.
- 16 overheid? overheid is iemand, die boven een an-
der staat. g, 11—14.
- 15 bedoeling? bedoeling beteekent, dat men het
meent. g, 12—14.
- 14 oorzaak? oorzaak is een gevolg van 'tgeen men
gedaan heeft. pr, tusschen 12 en 13.
- 32 tegenspraak? tegenspraak is, als een ander iets
zegt, dat dan tegenspreken. g, 11—14.
- 75 oordeel? weet het niet, kan 't niet onder woorden
brengen, voelt wel wat het is. 0.
- 4 boosheid? boosheid is kwaad op iemand wezen. g.
- 70 moed? weet het wel, kan de woorden niet goed
vinden.... moed is niet angstig wezen.
g, 11—14.
- 8 rechtvaardigheid? rechtvaardigheid is goed-
heid. g, boven 14.
- 16 medelijden? medelijden is, dat, als een ander ver-
driet heeft, dat het je begroot.
- 13 gewoonte? gewoonte is zich iets aanwennen. g.
- 6 misdrijf? misdrijf is iets doen, wat verkeerd is. g.
- 9 dwaling? dwaling is iets doen, wat men zelf niet
weet. g, 14.
- 17 wraak? als men boos op iemand is, men zich tegen
hem wreken wil. g, 14.

3 c, 32 g, 3 pr, 1 $\times$ 0.

Pat. bereikt in alle definities het niveau der 14-jarigen. Dus wel een zeer goede prestatie. Op grond van dit onderzoek mag men gerust zeggen, dat haar intellect zeer goed is. Duidelijk ziet men hier weer, hoe voorzichtig men moet zijn bij de beoordeeling der gevallen, als er geen definitie gegeven wordt en die men maar niet zonder meer bij de fouten moet rekenen, zooals GREGOR in zijn tabel doet.

Hoewel pat. altijd boerenfriesch spreekt, zoodat Hollandsch haast een vreemde taal voor haar moet zijn, schijnt dit niet veel last te geven, behalve bij „buis”. Ze heeft een behoorlijke vaardigheid om zich uit te drukken, hoewel haar woordenschat nu niet zoo groot is. Af en toe blijft ze dientengevolge in gebreke, b.v. bij o o r z a a k, waar 't begrip haar kennelijk wel bekend is, doch de taal haar moeilijkheden biedt. Bij r e c h t v a a r d i g h e i d geeft ze, zooals zeer veel pp. deden, een definitie, die te ruim is (vgl. Inleiding). Uit de reactietijden is niet veel af te leiden. Alleen, dat pat. haar best doet om het toch te bedenken, ook al is het begrip erg moeilijk. Dan heeft ze erg lange tijden. Bij a r m, waarvan ze een ongewone definitie geeft (om het lichaam te verdedigen), heeft ze een reactietijd van 33 sec., terwijl b e e n slechts 4 sec. heeft. Mogelijk is het, dat dit op een complex wijst.

19.

Mej. J. S., 44 j. Israël.

Diagnose: hysterie.

Pat. was coupeuse in een stad in 't midden van het land. In de jeugd waren er altijd oneenigheden thuis tusschen de ouders, waaronder de kinderen erg leden. Van 6—14 j. op school, kon best meekomen. Daarna costuumnaaister geworden. Had liever muziek gestudeerd, doch medicus raadde het af. Al gauw nerveuze klachten. Had een zeer goede positie als coupeuse in een groote zaak. In de laatste 5 j., na een deceptie in de liefde, heeft ze veel lasten gekregen. Voelt zich altijd bedroefd. Accessen contracturen, klachten over een opgezette buik, waardoor ze benauwd wordt, klachten, dat ze niet in den wind kan loopen. Bij onderzoek blijkt het intellect zeer behoorlijk te zijn.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? een meubel, waar men op gaat zitten.	c, 9—14.
3	kast? een meubel, waar men iets in bergt.	c, 9—14.
5	tafel? een meubel, waar men iets op neerlegt.	c, 9—14.
-

 Reactietijd
(in sec.)

- 5 mantel? is een kleedingstuk om te wandelen. **c, 9—14.**
- 15 buis? dat is een kleedingstuk voor een man. **c.**
- 6 grens? omtrek van een zekere bezitting. **c, 11—14.**
- 4 arm? gebrek aan 'tnoodige. **c.**
- 4 been? een ledemaat voor te loopen. **c, 9—14.**
- 3 oog? een zintuig voor te zien. **c, 11—14.**
- 7 mond? is een deel van 'thoofd, een opening om het eten naar binnen te krijgen. **c, 11—14.**
- 14 longen? is een ingewand om adem te halen. **c, 10—14.**
- 11 hersenen? ook een soort ingewand van 'thoofd om mee te denken. **c, 11—14.**
- 10 huis? een huis is een bereiding van steen en hout tot vorming van een woning. **g, 9—14.**
- 8 tent? een tent is een opslagplaats, bij gebrek aan een vast verblijf. **g, 11—14.**
- 6 schuur? een schuur is een gedeelte van 'thuis ter bewaring van goederen. **g.**
- 16 schip? een schip is een vaartuig om goederen van de eene plaats naar de andere te verzenden. **c, boven 14.**
- 30 deur? een deur is een gedeelte van een kamer voor de menschen in en uit te laten. **g, 10—14.**
- 18 arbeid? arbeid is feitelijk een bezigheid met de handen om in je onderhoud te voorzien. Met je hoofd is het geen arbeid. **g, 10—14.**
- 18 ruil? ruil is 'tveranderen van in bezit zijn van goederen. **g, 11—14.**
- 4 pand? twee verschillende manieren. Een pand is iets in bewaring geven tot vertrouwen. Een pand noem je ook wel eens een huis. **c, 12—14.**
- 30 orde? je werkzaamheden verrichten zooals 't behoort. **pr, onder 9.**
- 6 pacht? tijdelijk in 't bezit zijn van andermans goederen. **c, 14.**
- 7 bondgenootschap? een bondgenootschap is feitelijk een vereeniging van lui tot het tot stand brengen van zeker doel. **c, 14.**
- 4 kolonie? een kolonie is feitelijk een bezitting van 'teen of ander land buiten de grenzen van dat land. **c, 14.**
- 12 gemeente? een gemeente is een reeks van gebouwen in grenzelijke bezitting van een burge-meester. **g, 12—14.**
- 20 wet? wet is een regel tot instandhouding van de goede orde. **c, 11—14.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 21 overheid? de overheid vormt men, door de zaken beter uit te voeren als anderen. Dan krijg je de overhand. **f, 9.**
- 16 bedoeling? bedoeling is een weergeven van je gevoelens. **g, 12—14.**
- 25 oorzaak? een oorzaak is 't begin te weten van 't ontstaan van voorgevallen feiten. **g, 13 en 14.**
- 24 tegenspraak? tegenspraak is het beter te willen weten dan een andermans oordeel. **g, 11—14.**
- 20 oordeel? het vormen van een gedachte over gedane werkzaamheden of begrippen. **g, 13 en 14.**
- 8 boosheid? is feitelijk het kwaad maken over verkeerd denken van omstandigheden. **pr.**
- 24 moed? een sterke kracht uitoefenen van je wil. **g, 11—14.**
- 20 rechtvaardigheid? naar je beste weten handelen en behandelen. **c, boven 14.**
- 17 medelijden? dat is een gevoel bij den mensch wat opkomt bij geen rooskleurige omstandigheden. **c, 14.**
- 20 gewoonte? het alledaagsche handelen van den mensch. **g.**
- 35 misdrijf? misdrijf is een slechte daad van de menschen, waarop straf staat. **c.**
- 19 dwaling? naar zijn goed weten handelen en toch bedrogen uitkomen. **g, 14.**
- 17 wraak? wraak is een daad uit te oefenen tegenover een persoon, die slecht tegenover een mensch gehandeld heeft. **c, 14.**
- 22 c, 14 g, 2 pr, 1 f.**

Deze praestaties zijn zeer goed, pat. bereikt glansrijk de 14-jarigen. Ze heeft een goed intellect, wat ze ook gebruikt. Pat., die in haar gewone doen altijd graag een goeden en vooral deftigen indruk maakt, doet het ook bij dit onderzoek. Haar streven om het vooral mooi te zeggen is frappant (b.v. bij boosheid, waardoor ze het juist slechter maakt, door het zoo mooi te willen zeggen). Ze heeft een uitgesproken neiging tot abstracte definities, er is geen enkele concrete bij. Dit is een zware proef voor haar vermogen om zich in woorden uit te drukken. Haar woordenschat is niet toereikend, haar taalgevoel schiet vaak te kort. Ze grijpt er nogal eens naast, b.v. t e n t: opslagplaats, waarbij de bedoeling kennelijk goed

is, n.l. iets wat je opslaat. Groot is blijkbaar de invloed van het meer ontwikkelde milieu, waarin pat. geleefd heeft als coupeuse. Geen enkele definitie geeft aanleiding om aan het een of andere complex te denken. De reactietijden evenmin. Men krijgt den indruk, dat alleen de meerdere of mindere moeilijkheid den duur bepaalt. De tijden zijn over 't algemeen lang, men merkt ook hier weer, dat ze 't vooral goed wil doen en nadenkt.

20.

Mej. v. S. R., 30 j. N.H.

Diagnose: hystérie.

Haar man is sergeant-majoor, ze wonen in een provincie-stad. Ze kon op school goed leeren; na school winkeljuffrouw. Toen getrouwd, 3 gezonde kinderen. Pat. is opgeruimd van aard, gevoelig, interesseerde zich veel voor diepzinnige vragen. Leest veel. Is overtuigd spiritist, is zelf medium. Is theosoof, geheelonthoudster, zou graag vegetariër zijn, als haar man het goed vond. Vroeger niets bijzonders. Kwam door 't spiritisme veel in aanraking met den heer X., die ongelukkig getrouwd was. Deze stelde haar in Sept. '19 plotseling voor met hem naar Den Haag te gaan. Ze deed het, begreep later echter niet, hoe ze het hebben kunnen doen, want ze hield veel van haar kinderen en haar man. Na 4 dagen keerde ze weer naar huis terug, waarna geheele verzoening. Pat. had in den laatsten tijd ook veel emoties gehad door haar man, dien ze veel had moeten vergeven. Pat. is sexueel frigide. Ook tegenover X. Pat. had al sinds 5 à 6 j. hysterische accessen en droomtoestanden. Is in de kliniek opgenomen, omdat dit veel erger werd. Er is geen intellect onderzoek gebeurd, ze maakt echter een verstandelijk zeer goeden indruk.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? dat is een voorwerp om op te zitten.	g, 9—14.
4	kast? een kast is een voorwerp om iets in te bergen.	g, 9—14.
3	tafel? een voorwerp om iets op te leggen.	g, 9—14.
1	mantel? een kleedingstuk.	c, 9—14.
2	buis? een soort jas; kan ook buis van een waterleiding zijn.	g, 11—14.
6	grens? dat is de eindpaal van iets.	c, 11—14.
3	arm? een arm is een lichaamsdeel.	c, 9—14.
1	been? ook een lichaamsdeel.	c, 9—14.
2	oog? ook een lichaamsdeel.	c, 11—14.
2	mond? ook een lichaamsdeel.	c, 11—14.
1	longen? inwendige organen.	c, 10—14.
4	hersenen? ook inwendige organen.	c, 11—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 huis? een verblijfplaats. **c, 9—14.**
- 2 tent? ook een verblijfplaats. **c, 11—14.**
- 3 schuur? ook al in denzelfden geest. **pr.**
- 1 schip? ook een woonplaats. **pr.**
- 2 deur? een afschutting. **c, 10—14.**
- 3 arbeid? de eene arbeid is tijdverdrijf, de ander is inspanning. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 9 ruil? iets inwisselen om er iets anders voor te ontvangen. **c, 11—14.**
- 9 pand? ik weet het wel, zeggen is zoo moeilijk.... een pand is iets, wat je geeft als je iets in onderpand geeft; op aflossing. **g, 12—14.**
- 8 orde? dat is ook regel, meteen. **c, 9—14.**
- 4 pacht? iets in pacht hebben, d.i. tijdelijk iets bezitten. **g, 12—14.**
- 5 bondgenootschap? dat is een vereeniging van verschillende menschen of van verschillende bonden. **g, 12—14.**
- 9 kolonie? dat is een vereeniging van menschen, die op zichzelf een geheel vormt van menschen, die bij elkaar blijven. **g, 12—14.**
- 7 gemeente? in welken zin? Kerkelijke gemeente of een stad, stadsgemeente. **g, 12—14.**
- 4 wet? een wet is een vaststaand iets (zoo kun je 't eigenlijk niet noemen) waar ieder zich aan te houden heeft. **g, 10—14.**
- 5 overheid? de overheid, dat is de landmacht. **g, 11—14.**
- .. bedoeling? de bedoeling is, zooals je 't werkelijk gedacht hebt; de bedoeling is goed. **g, 12—14.**
- 11 oorzaak? dat is de wet van Karma, de wet van oorzaak en gevolg. **g, 13 en 14.**
- 4 tegenspraak? tegenspraak is iemand tegenspreken. **g, 11—14.**
- 4 oordeel? een oordeel is: de meening er over zeggen. **c, 14.**
- .. boosheid? dat is drift misschien ook; als je je boos maakt ben je in den regel ook driftig. **g.**
- .. moed? moed is een uiting van willen. **c, 12—14.**
- 15 rechtvaardigheid? d.i. iemand recht doen. **c, boven 14.**
- 3 medelijden? medelijden is meevoelen in iemands lijden. **c, 14.**
- 1 gewoonte? dat is de tweede natuur. **pr.**
- 3 misdrijf? dat is een misstap, die te veroordeelen is. **c.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 3 dwaling? een dwaling is zich in iets of in iemand vergissen. **c, boven 14.**
- 11 wraak? dat is iemand iets betaald zetten. **c, 14.**
20 c, 15 g, 4 pr.

Haar praestaties zijn goed; men merkt er uit, dat ze een goed verstand heeft en ook, dat ze wat meer ontwikkeld is, dan de meeste vrouwen van haar stand. Deze meerdere ontwikkeling en de omgang met meer ontwikkelde menschen hebben hier ook duidelijk een stempel op de definities gedrukt. Ze kent haar taal behoorlijk en heeft een goeden woordenschat. Er is uitgesproken neiging om abstract te definieeren, af en toe echter mislukt het. Vaak geeft ze een genus proximum, ze laat echter het specifieke kenmerk nogal eens weg. Bij gewoonte geeft ze gedachteloos een veel gehoord gezegde, bij arbeid geeft ze een phrase, bij schip denkt ze eveneens niet na en zegt betrekkelijk een onjuistheid. Eigenaardig is het, dat maar weinig pp. kolonie opvatten als buitenlandsch bezit of nederzetting en bondgenootschap als politiek begrip. Zij geeft blijk van de voorstelling: kolonie = nederzetting.

Van de reactietijden is weinig te zeggen. De moeilijkheid der begrippen schijnt ook hier weer den duur te bepalen. Opvallend is het onpersoonlijke (behalve bij oorzaak) van de definities, zooals men dat bij meerdere ontwikkeling ziet. Van alle roerselen van haar ziel, en dat moeten er toch heel wat zijn, blijkt niets.

21.

I. F., 16 j.

Diagnose: hysterie.

Is uit een arbeidersgezin, woont op een dorp. De O.L.S. in 6 j. afgeloopen, nooit blijven zitten. Hield van leeren. Gewoon vroolijk kind. Helder verstand. Had een akelige jeugd, doordat de vader buitengewoon prikkelbaar is en de moeder nerveus en niet flink, zoodat er altijd ruzie en narigheid was. Erg arm, hoewel de vader flink verdient en niet drinkt, maar de moeder heeft geen overleg in de huishouding. Pat. houdt niet van haar ouders, wel van broertjes en zusjes. Op 12-j. leeftijd gaan dienen. 't Hinderde haar erg, dat de ouders één deel van 't loon afhielden. In haar werk flink, vroolijk, niet nerveus. In Jan. '20 heeft haar vader haar tegen haar zin

uitbesteed bij een boer, vlak bij 't ouderlijk huis. De vader sprak af, dat de boer het heele loon aan de ouders zou afdragen. Pat. kwam tegen beide dingen erg in opstand. In Juni traden accessen op. Ging toen naar een tante, van wie ze veel houdt, bleef daar ziek liggen. Wel 20 accessen in de 24 u. Daarbij soms erg boos of angstig. In de kliniek accessen of droomtoestanden. In hypnose vertelt ze haar droomen. 't Gaat over haar vader, die haar vervolgt met een mes of over haar tante, van wie ze zooveel houdt en die ze vreest dat zal gaan trouwen met iemand uit de buurt. Of over zich zelf, ze heeft dan op de een of andere wijze zelfmoord gepleegd. Ze tobt er over, dat haar ouders haar toch weer op de een of andere manier in de buurt van 't ouderlijk huis zullen halen en dat wil ze niet. Bij onderzoek van het intellect blijkt dit uitstekend te zijn.

BINET-SIMON: volwassen leeftijd +, behalve IV (vorst en president) 15 j. +

Reactietijd
(in sec.)

- .. stoel? daar zitten we op. **g, 9—14.**
 2 kast? daar doen we kleeren in. **g, 9—14.**
 3 tafel? daar zetten we thee op en kopjes. **g, 9—14.**
 2 mantel? mantel trekken we aan. **g, 9—14.**
 7 buis? dat weet ik niet wat dat is. **0.**
 4 grens? scheiding tusschen land. **c, 11—14.**
 15 arm? daar kan men wat mee doen. **g, 9—14.**
 2 been? daar kunnen we op loopen. **g, 9—14.**
 3 oog? daar kunnen we mee zien. **g, 11—14.**
 13 mond? daar kun je mee eten. **g, 11—14.**
 9 longen? dat weet ik niet. **0.**
 3 hersenen? daar zit het verstand in. **g, 10—14.**
 5 huis? huis, wonen we in. **g, 9—14.**
 60 tent? — even later? staan wel losse tenten op de kermis. **pr, 9 en 10.**
 4 schuur? doen we koren in, haver en zoo. **g.**
 8 schip? schip, gaan ze mee over 't water. **g.**
 5 deur? deur kun je open en dicht doen. **g, 10—14.**
 10 arbeid? arbeid is werken. **c, 10—14.**
 27 ruil? hier of daar mee ruilen of zoo. **pr, 10.**
 8 pand? dat weet ik niet, wat dat is. **0.**
 3 orde? orde in een huisgezin. **pr, onder 9.**
 15 pacht? dat weet ik ook niet, wat dat is. (vraag: wat is: een boerderij in pacht hebben; antwoord: o, jawel, de pacht betalen.) **pr.**
 60 bondgenootschap? —. **0.**
 20 kolonie? daar is bij ons een stukje land met wat huizen en daar zeggen ze kolonie tegen. **pr, 10 en 11.**

 Reactietijd
(in sec.)

9	gemeente? gemeente X. (waar ze woont). pr, 11.
13	wet? wetten door 't land. pr, tusschen 9 en 10.
8	overheid? dat weet ik niet. 0.
..	bedoeling? dat ze iets wat anders gedaan hadden, dan ze bedoeld hadden. pr, 11.
21	oorzaak? oorzaak, dat er ruzie komt en zoo. pr, tusschen 12 en 13.
8	tegenspraak? iemand tegenspreken. pr, tusschen 10 en 11.
8	oordeel? oordeel over een ander. pr, 10—12.
14	boosheid? dat je kwaad bent. g.
2	moed? dat iemand veel moed heeft. pr, 10.
33	rechtvaardigheid? iemand, die alles ronduit zegt. f.
3	medelijden? medelijden met een zieke. pr, 9—13.
60	gewoonte? —. 0.
14	misdrif? als je tegen iemand wat doet, wat niet mag. g.
8	dwaling? om ver te dwalen. pr, 9—13.
18	wraak? als je wat op iemand tegen hebt. pr, 10—13.
	2 c, 15 g, 15 pr, 1 f, 6 × 0.

Bij deze pat., die een intelligenten indruk maakt, krijgt men 6 (eigenlijk 7) maal 0: ze zegt het niet te weten. Bij navraag bleek ze van p a c h t toch wel een voorstelling te hebben. Het is heel goed mogelijk, zelfs zeer aannemelijk, dat ze die andere 6 woorden ook wel kende, maar uit angst, dat ze 't verkeerd zou zeggen, voorgaf het niet te weten.

Het meest opvallend is hier verder de moeilijkheid zich in woorden uit te drukken, het begrip is best bekend, maar het omschrijven gaat niet. Abstracta vindt men, behalve bij g r e n s dan ook niet. Als men de resultaten van het onderzoek doorleest, dan ziet men wel, dat ze niet achterlijk is, maar men krijgt toch niet den indruk, dat ze intelligent is.

De reactietijden zijn zeer ongelijk, echter zelden kort. Opvallend is het in de groep der ethische begrippen, dat m o e d een reactietijd van 2 sec. heeft, m e d e l i j d e n van 3, terwijl de andere tijden varieeren van 8—30 sec. Over 't algemeen geven deze twee woorden de pp. niet zooveel moeilijkheid. I. F. vindt ze blijkbaar ook erg gemakkelijk; evenals o r d e (3 sec.), wat ook aan de pp., vooral vrouwen, niet veel be-

zwaren oplevert. Over de lange reactietijden durf ik niet veel zeggen; is het dat het begrip veel moeite geeft of dat er een complex achter zit? Dit laatste is misschien wel 't geval bij o o r z a a k, waar de reactietijd 21 sec. is en de andere logische begrippen 8 en 8 sec. hebben. Ze zegt: oorzaak, dat er ruzie komt; men kan in haar leven, waarin veel ruzie geweest is, wel grond vinden voor 't vermoeden, dat er een complex is. De invloed van de spraakvaardigheid op de uitkomsten van de definitie-methode is wel heel duidelijk hier. Ook de milieu-invloed zal een groote factor zijn: onder betere huiselijke omstandigheden zou dit intelligente kind allicht meer ontwikkeling opgedaan hebben en zouden haar definities op een hooger peil gekomen zijn.

22.

G. D., 17 j. Geref.

Diagnose: hysterie.

Vader is boerenarbeider. Ze woont op een klein Friesch dorp. Spreekt thuis altijd boerenfrisch. Kon op school niet best leeren, maar 4 klassen doorgelopen, een paar malen blijven zitten; vaak verzuimd wegens hoofdpijn. Huiselijke omstandigheden goed. Na schooljaren een poosje dienstmeisje, 't ging echter niet, kon niet van moeder weg, kreeg heimwee. Karakter: opgeruimd, prikkelbaar, gauw van streek, haastig in 't werk. Volgens de ouders is 't verstand goed, ze heeft veel overleg bij 't werk. Naait haar eigen kleeren. Ze leest veel boerenfriesch, draag graag daarin voor. In de kliniek gekomen, omdat ze in den laatsten tijd accessen had, waarbij ze erg huilde. Uit het intellect-onderzoek van den stat. psych. is niet zoo zeker op te maken, dat ze achterlijk is. Goed zijn haar praestaties niet, maar aanvankelijk schijnt ze wat onverschillig geweest te zijn, beweerde niet te weten, wanneer Kerstmis, Nieuwjaar is, hoeveel dagen een jaar heeft, enz. De latere vragen beantwoordt ze beter.

 Reactietijd
(in sec.)

60	stoel? —. (Na nog eens uitdrukkelijk gevraagd te hebben: wat is een stoel? komt er direct als antwoord: een zitplaats juffrouw). c, 9—14.
13	tafel? tafel is voor 't eten en drinken, juffrouw. pr, onder 9.
3	mantel? voor het dragen, juffrouw. g, 9—14.
10	buis? voor het dragen, juffrouw. g.
19	grens? om er niet over té komen, juffrouw. pr, 9 en 10.
3	arm? als men geen centen heeft, juffrouw. pr.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 been? om er op te loopen, juffrouw. **g, 9—14.**
- 2 oog? om er mee te zien, juffrouw. **g, 11—14.**
- 2 mond? om er mee te spreken, juffrouw. **g, 11—14.**
- 7 longen? om er mee te ademen, juffrouw. **g, 9—14.**
- 8 hersenen? om een goed verstand te gebruiken,
juffrouw. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 4 huis? om er in te wonen, juffrouw. **g, 9—14.**
- 8 tent? om op het veld te wezen, juffrouw. **pr, 9 en 10.**
- 3 schuur? om er vee in te hebben, juffrouw. **pr.**
- 3 schip? om er mee te varen, juffrouw. **g.**
- 2 deur? om er uit te gaan. **pr, 9.**
- 3 arbeid? om te arbeiden, juffrouw. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 4 ruil? om het weer te verruilen, juffrouw. **pr, 10.**
- 18 pand? dat weet ik niet, juffrouw. **0.**
- 4 orde? om netjes te wezen. **g, 9—14.**
- 6 pacht? dat weet ik niet, juffrouw. **0.**
- 8 bondgenootschap? dat is, als men aan een,
bond is, juffrouw. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 10 kolonie? dat is voor een troep soldaten, juffrouw.
f, 9.
- 3 gemeente? de menschen met elkaar, die vormen
een gemeente. **pr, 11.**
- 2 wet? om de wet er in te houden, juffrouw. **pr, tus-**
schen 9 en 10.
- 6 overheid? dat is, als men de overheid over een
heeft, juffrouw. **f, 9.**
- 3 bedoeling? als men dingen bedoelt, juffrouw.
pr, 11.
- 3 oorzaak? oorzaak, dat is als men een oorzaak heeft,
juffrouw. **f, 9—12.**
- 1 tegenspraak? als men de menschen tegenspreekt,
juffrouw. **g, 11—14.**
- 6 oordeel? als men ze oordeelt, juffrouw. **pr, 10—12.**
- 2 boosheid? als men boos op iemand is. **g.**
- 3 moed? als men wat doen moet, juffrouw. **f, 9.**
- 2 rechtvaardigheid? als men rechtvaardigheid
heeft, juffrouw. **f.**
- 1 medelijden? als men medelijden met de menschen
heeft, juffrouw. **pr, 9—13.**
- 2 gewoonte? als men wat in de gewoonte heeft, waar
men gewoonte van maakt, dan heeft men die
gewoonte. Als men de gewoonte heeft te
lachen, dan lacht men, juffrouw (deze uit-
voerigheid kwam, nadat ik, wegens niet
verstaani, nagevraagd had). **pr.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 4 misdrijf? als men een misdrijf heeft, juffrouw. (Ik vraag: wat is een misdrijf? en ze antwoordt: als men wat doet en dat is verkeerd, dan is dat een misdrijf). g.
- 2 dwaling? als men op een verkeerden weg dwaalt.
pr, 9--13.
- 4 wraak? dat is, als men wraak op een mensch heeft, juffrouw. (Vraag: wat bedoel je er mee?, als men kwade gedachten op een mensch heeft).
pr, 10--13.
- 1 c, 11 g, 19 pr, 5 f, 2 × 0.

Men moet hier uitmaken: is er een pathologisch defect of is de pp. in haar intellect beperkt, doch binnen de normale grenzen. GREGOR vindt juist zijn methode zoo geschikt om dit te beslissen.

Als men de definities bekijkt, ziet men, dat ze bij p and, pacht, kolonie, overheid, oorzaak, moed, rechtvaardigheid geheel in gebreke blijft, bij bondgenootschap, oordeel, bedoeling nog met moeite de qualificatie primitief krijgt. Heeft men nu het recht, om aan te nemen, dat ze van die begrippen geen of een zeer vage voorstelling heeft? Het komt me voor, dat men daarmee zeer voorzichtig moet zijn en wel op de volgende gronden:

1°. bij misdrijf zegt ze: als men een misdrijf heeft; waaraan men niet zien kan, of ze 't begrip kent en wat men nog niet eens als primitief kan betitelen. Ik vraag, wat ze bedoelt en nu komt er een goede verklaring voor den dag. Had ik bij die andere begrippen nog wat nagevraagd of aangedrongen op antwoord, wie weet of het ook niet gebleken was, dat ze 't wel wist.

2°. zij spreekt thuis altijd boerenfriesch. 't Nederlandsch is voor haar, nog meer dan voor de dialectsprekende Groningers, een vreemde taal. Haar woordenschat is beperkt en ze heeft groote moeite om zich uit te drukken. Daarbij krijgt men den indruk, dat ze niet erg haar best doet, niet nadenkt. De reactietijden zijn ook nogal erg kort. Deze onverschilligheid is ook gebleken bij het andere intellect-onderzoek. Haar antwoord bij moed is wel erg oppervlakkig en getuigt van een slechte opvatting, toch veronderstel ik, dat ze een zóo veel gebruikt woord als

moed in de beteekenis van energie, levensmoed, wel kent. Haar fout overheid = overhand, werd meer gemaakt. Pat. is waarschijnlijk goed opgevoed door haar moeder, ze heeft geleerd met twee woorden te spreken, want zoowat na elke definitie komt: juffrouw.'

Alles bij elkaar genomen kan men gerust zeggen: pat. is dom. Of er een pathologisch defect is, durf ik niet beslissen. Haar slechte schoolpraestaties kunnen zeer wel afhankelijk zijn van haar vele ziek zijn. En misschien hebben haar geringe vorderingen op school ook nog invloed gehad op de definities.

23.

A. E., 23 j.

Diagnose: hysterie (hysterische psychose).

Pat. is uit een arbeidersgezin, woont op een dorp. Was zelf fabrieksarbeidster. Ze is hereditair zwaar belast, veel kz. in de familie, die verder erg nerveus is. Vader voor 21 j. gestorven. Pat. heeft van 5—13 j. de O.L.S. bezocht en die afgeloopen. Kon slecht leeren. Blijven zitten. Is in 't gewone leven niet opvallend dom. Na schooljaren op een fietsbandenfabriek. Beviel niet. Toen landarbeid. Daarna op een sagofabriek, waar ze 't goed vond. Weinig vriendinnen. Opvliend, wel vroolijk, soms stil, bij buien. Erg gesteld op mooie kleeven. Haastig in 't werk. Ging niet veel met jongens om. In 'tlaatste $\frac{1}{2}$ j. verloofd, maakte het af, omdat hij haar nooit schreef. Waarschijnlijk met hem te ver gegaan, maakte zich erg angstig, toen menstruatie wegbleef. De familie denkt, dat deze historie de oorzaak van de heele ziekte is. In April '20 op de fabriek een toeval, omdat ze 't naar vond op de afdeeling, waarin ze werkte, er geplaagd werd. In begin Juni op bed gebleven, bang, dat ze vermoord en dat ze vergiftigd zou worden door de familie, stiller, vergeetachtig. In 't water gesprongen, achterna berouw. Schrikachtig. Langzaam in alles. In de kliniek langzaam, gedeprimeerd, sterk geremd, angstig, hallucineert (gezicht, reuk, smaak, gehoor). Accessen. Zeer suggestibel. Tijdlang kunstmatig gevoed. Spreekt niet tegen de medepatiënten. Zondewaan, meent een moordenaress te zijn. Oriëntatie van plaats goed, van tijd gestoord. Eind Aug. '20 begint ze te verbeteren. Op 19 Aug. is 't BINET-SIMON-onderzoek verricht.

8 j. II, III, V +, rest —.

9 j. I, III, IV +, II half + (ze beweert niet te weten wat een pop is), rest —.

10 j. alleen I +.

Op 17 Sept. wederom BINET-SIMON. Ze was toen veel beter. Toen van 8 j. alleen III +.

Schoolkennis is zeer gering. Pat. was toen echter nog geremd.

Definitie-onderzoek eind Oct. '20. Ze maakte toen een vrij normalen indruk.

Reactietijd
(in sec.)

20	stoel? staat in de kamer. pr, onder 9.
3	kast? bergen ze goed in. g, 9—14.
12	tafel? hebben ze wel eten en drinken op. pr, onder 9.
2	mantel? die dragen ze. g, 9—14.
25	buis? weet ik niet. 0.
25	grens? weet ik ook niet. 0.
3	arm? die hebben wij. pr, onder 9.
2	been? die hebben wij ook. pr, onder 9.
4	oog? die hebben wij ook. pr, 9 en 10.
7	mond? ook. pr, tusschen 10 en 11.
7	longen? hebben wij ook. pr, onder 9.
1	hersenen? hoofd. pr, tusschen 9 en 10.
3	huis? gebouw. c, 9—14.
12	tent? tent.... wagen. f, onder 9.
10	schuur? hoort bij een huis. pr.
1	schip? die vaart in 't water. g.
4	deur? is in de kamer. pr, 9.
6	arbeid? mannen, die aan 't werk gaan. pr, tusschen 9 en 10.
4	ruil? dat weet ik niet. 0.
7	pand? een stuk goed of zoo. pr, 11.
20	orde? dat weet ik niet. 0.
3	pacht? dat weet ik ook niet. 0.
3	bondgenootschap? dat weet ik ook niet. 0.
8	kolonie? gevangenis. pr.
19	gemeente? groot gebouw.... die is wel bij ons in
S. gemeentehuis. pr, 11.
11	wet? schoolwet. pr, tusschen 9 en 10.
5	overheid? dat weet ik niet. 0.
10	bedoeling? als iemand wat zegt. pr, 11.
14	oorzaak? dat weet ik niet. 0.
5	tegenspraak? als iemand tegenspreekt. pr, tusschen 10 en 11.
9	oordeel? dat weet ik ook niet. 0.
2	boosheid? als iemand kwaad is. g.
4	moed? als men vroolijk is. pr, 10.
20	rechtvaardigheid? iemand, die de waarheid
zegt. pr.
9	medelijden? iemand, die medelijden heeft. pr, 9—13.
6	gewoonte? een, die overal aan gewoon is. pr.
2	misdriff? een die kwaad doet. pr.

 Reactietijd
(in sec)

4 dwaling? dwaling.... leugen. f, onder 9.
 13 wraak? dat weet ik niet. 0.
 1 c, 4 g, 22 pr, 2 f, 10 $\times$ 0.

Het gaat hier er weer om: een klein pathologisch defect of beperkt nog binnen de grenzen van het normale. De praestaties zijn zeer slecht, ook bij 't onderzoek volgens BINET-SIMON. De ziekte zal van grooten invloed zijn, doch bij mijn onderzoek maakte ze niet zoo'n geremden indruk, dat dit alles zou kunnen verklaren. Dat er werkelijk zoo'n groot defect zou bestaan, als waarop de intellect-onderzoekingen wijzen, is niet aan te nemen, waar pat. in 't gewone leven niet opvallend dom was, haar werk goed kon doen en zich tot haar ziekte, als een gewoon mensch gedroeg. Men krijgt echter bij 't onderzoek den indruk, dat ze niet erg haar best doet om goede antwoorden te geven. Verscheiden keeren zegt ze na zeer korten tijd (b.v. 3, 3, 4, 5, 9 sec.): ik weet het niet, waardoor men lang niet zeker is, of ze 't werkelijk niet weet. Ook blijkt haar gebrek aan ijver en belangstelling bij het onderzoek uit een definitie als van mond, waar ze alleen zegt: „ook”. Dat het intellect beperkt is, kan men wel aannemen, als men b.v. de definitie van gemeente in 't oog vat. Of er een pathol. tekort is, zou ik niet durven beslissen, het is zeer wel mogelijk. De reactietijden leveren geen aanknoopingspunten. Het antwoord bij dwaling zal de herinnering zijn van het vroeger gedane intellect-onderzoek (verschil tusschen dwaling en leugen).

24.

C. J., 32 j.

Diagnose: hysterie (hysterische psychose).

Pat. is onderwijzeres op een dorp. Na de L. Sch. de Normaal-school. Kon zeer goed leeren, had er geen plezier in. Op 19-j. leeftijd onderwijzeres geworden. Op 22-j. leeftijd wat last van de zenuwen gekregen, had het erg druk toen. Overspannen, moe, hoofdpijn. Later weer beter. Ze is erg netjes, gesteld op mooie klee-ren, ijdel, wispelturig, coquet, flirt graag, goedhartig, eerlijk, niet trotsch, niet achterdochtig. Was op school bemind. Is 7 j. verloofd. Haar aanstaande vond haar nerveus en jaloersch. Was steeds zoe-kende naar een bevredigend geloof, geen enkele catechisatie

bevredigde haar. Deed onder invloed van emoties wel onberaden dingen. In de laatste jaren erg getobd over de verhouding met haar aanstaande. Onzeker gevoel daarover. Zocht afleiding, vooral in onschuldigen omgang met andere jongelui. In Mei '20 gesolliciteerd naar ander dorp. Niet benoemd. Kon later toch die plaats krijgen. bedankte echter. Is daarover gaan piekeren. Begin Aug. '20 begon ze paranoïde ideeën te krijgen, de burgemeester van dat dorp zou haar willen straffen voor 't niet nemen van die betrekking en omdat ze wel flirtte met andere jongelui. De veldwachter e.a. bespionneerden haar, ook haar verloofde was een spion. De heele wereld was tegen haar, ook de Koningin wist het. In Amerika was het zelfs bekend. Ze had ook erg veel kwaad gedaan, ze zou daarvoor in de gevangenis komen. Schreef in dien geest een brief aan den burgemeester. Meende, dat een t.b.c.pat. door haar schuld een bloedspuwing kreeg. Heftige angstaanvallen. Geen hallucinaties. In de angst wel illusies. In de kliniek is ze in 't begin wat wisselend van stemming. Later meer constant gedeprimeerd. Doet erg theatraal, vooral, als ze merkt, dat er op haar gelet wordt. Toch maken de depressie en de angst soms wel weer een echten indruk. Ze zegt, dat ze zich wil doodden, doet pogingen met scherpe dingen, die ze in haar bed verborgen heeft gehouden. Ziet in ieder mensch een rechter, een spion. Ze wil eerst niet mee voor 't onderzoek. Ik geef haar toe en probeer het zittende bij haar bed, achter schermen. Nu wil ze opeens wel mee naar de onderzoekkamer. Gedurende het onderzoek maakt ze telkens een vreeselijk misbaar, jammert, dat alles wat ik opteeken in haar nadeel zal uitgelegd worden door de rechtbank. Telkens als ze vervalt in jammerklachten, herhaal ik met nadruk het woord, waarmee ze bezig is, waarop ze dan heel gewoon de definitie voltooit. Haar intellect is uitstekend. Volgens BINET-SIMON beantwoordt ze de vragen voor 15 j. en volwassen leeftijd geheel goed.

Reactietijd
(in sec.)

8	stoel? een stoel is een voorwerp om op te zitten. g.
2	kast? een kast is iets om in te bergen. g.
4	tafel? is een meubelstuk om iets op te zetten. c.
2	mantel? is een kleedingstuk. c.
5	buis? dat is een kleedingstuk. c.
8	grens? dat is een scheiding. c.
4	arm? dat is een der ledematen. c.
..	been? een der onderste ledematen. c.
5	oog? is een zintuig om te zien. c.
5	mond? is een zintuig om te proeven. c.
6	longen? organen van de ademhaling. c.
8	hersenen? hersenen zijn de organen van het verstand. c.

 Reactietijd
(in sec.)

- 7 huis? dat is een gebouw, waar menschen wonen. **c.**
 21 tent? een tent is een ding, dat men opslaat om buiten in te verblijven. **g.**
 11 schuur? dat is een verblijfplaats van vee en bergplaats van hooi en stroo, enz. **c.**
 8 schip? dat is een vaartuig. **c.**
 16 deur? iets dat voor den ingang van een huis zit. **g.**
 10 arbeid? dat is werkkraft. **pr.**
 10 ruil? ruil is een wisseling. **c.**
 19 pand? een voorwerp, dat men beleent. **c.**
 6 orde? orde is regel op je zaken. **c.**
 15 pacht? dat is huur. **c.**
 20 bondgenootschap? dat is een vereeniging van personen. **c.**
- (Tusschen de definities jammert ze steeds, ze moet telkens weer gekalmeerd worden door de verzekering, dat ik niets kwaads in den zin heb met de aantekeningen, die ik maak.)
- 20 kolonie? is een buitenlandsch bezit. **c.**
 .. gemeente? onderdeel van een provincie. **c.**
 .. wet? verordening. **c.**
 45 overheid? dat is een opperste macht. **c.**
 20 bedoeling? een oogmerk. **c.**
 15 oorzaak? dat weet ik niet.... dat is iets waaruit iets voorkomt. **c.**
 20 tegenspraak? dat is.... als je tegensprekt, als je tegenwerpingen maakt. **c.**
 25 oordeel? uitspraak over iets. **c.**
 25 boosheid? dat is.... kwaadheid. **c.**
 2 moed? dat heb ik niet.... dat is durf. **c.**
 10 rechtvaardigheid? rechtvaardigheid is eerlijkheid. **c.**
 7 medelijden? medelijden is.... ik kan niet meer.... dat weet ik niet.... gevoel voor ziekte en droefheid hebben. **c.**
 26 gewoonte? iets wat men altijd doet. **c.**
 7 misdrijf? misdrijf is kwaad, wat iemand misdreven heeft. **c.**
 18 dwaling? als men iets verkeerd doet, maar minder erg. **pr.**
 8 wraak? wraak...., dat willen ze op mij juist, dat is als men kwaad met kwaad vergelden wil. **c.**

De stippeltjes, die in de laatste groepen de definities telkens onderbreken, zijn pauzen, waarin ze hevig jammert. Na aansporing: kom nu, of enkel na het nadrukkelijk herhalen van het woord, gaat ze dan weer verder.

Vergelijking met tabel II en III is niet noodig; de praestaties zijn uitstekend, zooals men van een onderwijzeres verwachten mag. Aan de twee primitieve definities behoeft men niet veel waarde te hechten, de anderen wijzen genoeg uit, dat ze in normale omstandigheden deze twee ook goed gedaan zou hebben. Haar definities zijn zeer onpersoonlijk, zooals men bij de meer ontwikkelden vindt. Alleen bij *m o e d* en *w r a a k* geeft ze iets persoonlijks, haar gebrek aan *moed* en haar angst voor *wraak*.

De reactietijden zijn zeer wisselend, toch over 't geheel lang. Men moet er niet te veel waarde aan hechten, daar haar gedrag zoo abnormaal was. Drie malen heb ik zelfs geen tijd genoteerd, omdat ze direct begon te jammeren. Nadat ik het woord dan nog een paar keeren herhaald had, kwam dan plotseling de definitie.

Een paar reactietijden vallen op, n.l. bij *b o o s h e i d* dat is kwaadheid, na 25 sec., wat voor een dergelijke eenvoudige definitie wel wat lang is. Verder bij *m o e d* een zeer korte tijd: 2 sec. Conclusies durf ik niet trekken.

Opmerkelijk is de incongruentie tusschen haar zeer goede praestaties en haar zeer abnormaal gedrag. Het komt me voor, dat dit pleit voor de diagnose: hysterische psychose en tegen die van melancholie met paranoïde ideeën. Men krijgt den indruk, dat al haar wanhopig gejammer weinig diep gaat, wat men in 't laatstgenoemde geval niet zou verwachten.

25.

M. E., 17 j. Geref.

Diagnose: psychopathie.

Vader is groenteventer, is zeer opvliegend. Moeder is nerveus. Ze wonen in een stad. Pat. kon op school goed leeren. Als kind al koppig, stil, geen vriendinnetjes, werd geplaagd, brutaal, ongehoorzaam tegen ouders, ongevoelig, niet lui, niet leugenachtig. Na de L. S. thuis gekomen om moeder te helpen. Eerst vrij goed, langzamerhand echter brutaler, ongehoorzamer geworden. Op 14 j. leeftijd het eerste groote verzet tegen ouders wegens een verbod. Vader sloot haar op in een hok, waar ze 2 uur lang raasde en

tierde. Dergelijke woedebuien vaker en vooral in tijd van menstruatie die op 14 j. leeftijd optrad. Is gedurende $\frac{1}{2}$ j. op een naaischool geweest, waar 't goed ging. Wou echter graag verder leeren, studeeren, dokter worden. Toen naar M. U. L. O. school. Meende, dat ze wel gratis onderwijs zou krijgen omdat ze zoo goed leerde. Las enorm veel, o.a. Multatuli. Werd meer in zichzelf gekeerd, lui, leugenachtig, maakte zich aan kleine gelddiefstallen schuldig, omdat ze geen zakgeld kreeg. Daar ze thuis steeds moeilijker werd en de ouders het onderwijs wel wat duur vonden, werd ze van school genomen, d.w.z. de vader schreef den onderwijzer om haar weg te sturen, doch niet te zeggen, dat dit op verzoek van den vader was. Ze is toen woedend op den onderwijzer geworden, dreigde hem te zullen vermoorden, schreef dreig- en scheldbrieven, kwam telkens aan zijn huis. Vreeselijke woede buien. Ze is op sexueel gebied erg prude. Ze praatte met iedereen over zich zelf, dat ze zoo goed kon leeren. Zegt, dat ze altijd verkeerd is behandeld, geplaagd en uitgescholden (wat waar is). De onderwijzers getuigen van haar, dat het een nerveus, wonderlijk onsympathiek kind is, met eigenaardig onverwachte dingen in haar optreden. Ze kan goed, doch niet buitengewoon, leeren. In de klasse is het gedrag goed. Vertelde de andere kinderen ongemotiveerd allerlei leugens. Een onderwijzer, die haar privaattlessen gaf, nadat ze van school gestuurd was, mocht haar wel graag lijden.

Intellect zeer goed, met de methode van BINET-SIMON bereikt ze volledig het niveau der volwassenen. Ook de vragen voor 15 jarigen allen goed.

Reactietijd
(in sec.)

13	stoel? stoel, ja, wat zal ik daarvan zeggen? Ja, een stoel is om op te zitten. g.
1½	kast? kast is om kleeven op te hangen, porcelein in op te bergen of brood. Een bergplaats dus. c.
2	mantel? een mantel dient om, als 't koud is, voor verwarming of soms als sieraad. g.
3	buis? een buis dient om water of gas door te leiden g.
7	grens? in figuurlijke- of letterlijke beteekenis? B.v. grens tusschen Duitschland en Nederland. Daar houdt het land op, waar de grens is. In figuurlijke beteekenis, als het al te bar wordt en men de grens overschrijdt. g.
8	arm? een arm dient om te werken. g.
1	been? een been dient om mee te loopen. g.
1	oog? oog dient om mee te zien. g.
2	mond? mond dient om mee te eten en te spreken. g.
1	longen? longen dienen om mee te ademen. g.
1½	hersenen? hersenen dienen om mee te denken. g.

 Reactietijd
 (in sec.)

- 6 huis? een huis dient om in te wonen en in te slapen, te eten, en te drinken, enz. **g.**
- 6 tent? een tent dient hoofdzakelijk voor de soldaten om gauw weer op te kunnen breken, als nachtverblijf, als dagverblijf ook wel. **c.**
- 2 schuur? een schuur dient meestal als berplaats voor gereedschappen enz. **c.**
- 3 schip? schip dient om te varen en om producten van de eene plaats naar de andere te brengen. **g.**
- 4 deur? een deur dient voor afsluiting en ingang. **g.**
- 10 arbeid? arbeid dient om het een of ander te verrichten. **g.**
- 2½ ruil? ruil dient om voor de eene zaak de andere te krijgen, te verwisselen dus. **c.**
- 9 pand? pand dient als.... onderpand voor een belofte. **g.**
- 9 orde? orde dient om de regelmatigheid te bevorderen. **g.**
- 10 pacht? pacht is het geld, dat voor een of ander voorwerp betaald wordt, wat in bruikleen is. **c.**
- 7 bondgenootschap? bondgenootschap is een vereeniging van verschillende personen ter verkrijging van 'teen of andere doel. **c.**
- 4 kolonie? kolonie is een.... op vreemd grondgebied veroverd stuk land. **c.**
- 17 gemeente? is een heele stad of een dorp of een vereeniging van lieden van dezelfde kerk. **c.**
- 25 wet? een wet is een door de Koningin en door de ministers geteekend stuk, waaraan het geheele land gehoorzamen moet of een door burgemeester en wethouders onderteeekend stuk, wat door de inwoners van de gemeente gehoorzaamd moet worden. **c.**
- 17 overheid? overheid dat is: de regeeringspersonen, degenen, die het land moeten besturen. **c.**
- 20 bedoeling? bedoeling is het oogmerk, waarom men iets doet. **c.**
- 30 oorzaak? dat is de aanleiding tot het een of ander. **c.**
- 15 tegenspraak? tegenspraak is iemand iets betwisten. **c.**
- 19 oordeel? oordeel is het vonnis, wat over iets of iemand geveld wordt of hoe er over iemand wordt geoordeeld. **c.**

 Reactietijd
(in sec.)

23	boosheid? boosheid is boos worden om de een of andere reden. g.
5	moed? moed is de durf om 't een of ander te doen of te laten. c.
12	rechtvaardigheid? rechtvaardigheid is het juiste oordeel, dat over iets of iemand wordt geveld. c.
8	medelijden? medelijden is 't verdriet, wat iemand heeft, medegevoelen. c.
12	gewoonte? gewoonte is iets, wat geregeld op dezelfde manier gedaan wordt. c.
14	misdrif? misdrijf is het verkeerde, wat iemand of iets veroorzaakt heeft. c.
31	dwaling? dwaling is als iemand meent, dat hij het goede voorheeft en 't is niet zoo. g.
14	wraak? wraak is de zucht naar afrekening over iets, wat ons is aangedaan. c.
	19 c, 19 g.

Daar de praestaties zoo goed zijn, heb ik de resultaten der vergelijking met tabel II en III er niet bij vermeld.

De eerste groepen zouden waarschijnlijk veel meer correcte definities hebben opgeleverd, als ze niet gedachteloos aan haar eens aangenomen wijze van definieeren was blijven hangen met telkens: dient om. Die gedachteloosheid verdwijnt later bij de moeilijker begrippen, waardoor haar definities veel beter worden, wat andere pp. gewoonlijk net andersom vertoonen, n.l. daarbij zijn de definities der laatste helft slechter dan van de eerste helft. De invloed van de school is duidelijk, vooral in de definitie van *schip*, verder in haar goede definities van de abstracta. Bij *misdrif* is het schoolsche zoo sterk, dat ze zegt: misdrijf is het verkeerde, wat iemand of iets veroorzaakt heeft. Van *boosheid* geeft ze na een langen reactietijd een onverwacht prullige definitie met tautologie. Het is zeer wel mogelijk, dat dit op een complex wijst, b.v. haar boosheid tegen 't hoofd der school of tegen haar vader. Wat overigens de reactietijden betreft: veel is er niet van te zeggen. De twee eerste groepen vertoonen een langeren reactietijd bij 't eerste woord (*stoel, arm*), wat men nogal eens ziet en wat zich laat begrijpen. De reactietijden zijn over 't geheel behoorlijk lang, ze denkt goed na, voordat ze spreekt. Bij moeilijke woorden

langer. Bij kolonie is 't aantal sec. niet juist. Na 4 sec. begint ze, wacht echter dan weer geruimen tijd voor ze de definitie geeft. Dat haar intellect zeer behoorlijk is, lijdt wel geen twijfel. Men ziet weer duidelijk bij deze meer ontwikkelde pp., dat de definities onpersoonlijk zijn, vooral de lateren, als ze meer haar best doet.

26.

Mej. K. P., 48 j. Doopsgez.

Diagnose: melancholie + hysterie.

Pat. woont op een dorp. Pat. is afkomstig uit een goed, burgerlijk milieu, goede financieele omstandigheden. Vader had kruidenierswinkel. Bezocht van 5—14 j. de L.S., hield niet van leeren, was een dom kind, volgens haar broer. Pat. vertelt zelf ook, dat ze niet te best leeren kon, vooral rekenen niet, andere vakken ging wel. Weet niet meer of ze is blijven zitten. Na schooltijd eerst jaren lang thuis in de huishouding en den winkel. Na 23ste jaar de huishouding bij haar broer gedaan. Werkte flink, ijverig. Was koppig, driftig, achterdochtig, doch geheel normaal. Opgewekt, hield van uitgaan en opschik. Soms wel wat zwaar op de hand. Op 30-j. leeftijd getrouwd met een bakker, doch die door zijn alcoholmisbruik steeds achteruit ging en tenslotte postbode werd. Eén kind. Veel ruzie thuis door haar man. Hij sloeg haar. Pat. is in den herfst '19 langzamerhand zwaarmoedig geworden, kon 't werk niet meer aan, angstig. Bang, dat haar man haar verbranden zou, dat hij in het achterhuis brand zou stichten. Later ook bang voor andere mensen. Steeds angst, dat er wat gebeuren zou. Soms zoo erg, dat ze het raam uitvluchtte, als ze op bed lag. Sprong eens in een put om zich van kant te maken. Werd gered. Dacht, dat haar man 't hield met anderen. Meende, dat haar man Katholiek zou worden en dat nu alle Katholieken tegen haar samenspanden. Meende vaak dat er in huis geloopt werd, hoorde jammeren op den zolder.

In de kliniek heeft pat. af en toe hysterische accessen, angsten, huilbuien. Wordt geleidelijk weer beter. Bij 't onderzoek is ze nog gedepimeerd, meent nog, dat er thuis vreeselijke dingen gebeuren. Ze geeft goed antwoord. Is goed georiënteerd.

Intellect-onderzoek volgens BINET-SIMON: de vragen van 15 j. en volwassen leeftijd worden allen goed beantwoord.

Reactietijd
(in sec).

13	stoel? een stoel is iets om op te zitten. g, 9—14.
2½	kast? voor bergplaats. c, 9—14.
9	tafel? om iets op te zetten. g, 9—14.

 Reactietijd
 (in sec.)

- 2 mantel? tot verwarming. **g**, 9—14.
 5 buis? is dat niet een kleedingstuk? **c**.
 6 grens? een scheiding of zooiets. **c**, 11—14.
 12 arm? zonder iets te bezitten. **g**.
 3 been? een lichamelijk deel. **c**, 9—14.
 3 oog? om te zien. **g**, 11—14.
 4 mond? om te spreken. **g**, 11—14.
 35 longen? dat weet ik niet. **0**.
 1 hersenen? om te denken. **g**, 10—14.
 3 huis? tot woonplaats. **c**, 9—14.
 3 tent? beschutting. **g**, 11—14.
 2 schuur? bergplaats. **c**.
 19 schip? om mee te varen. **g**.
 6 deur? dient om voor iets te sluiten. **g**, 10—14.
 6 arbeid? werken. **c**, 10—14.
 2 ruil? iets veranderen. **g**, 11—14.
 22 pand? iets geven. **pr**, 11.
 9 orde? regel. **c**, 9—14.
 3 pacht? leening of zoo iets, ik weet het eigenlijk niet. **0**.
 7 bondgenootschap? iets, waar meer leden deel aan hebben. **g**, 12—14.
 7 kolonie? dat weet ik niet. **0**.
 19 gemeente? waar veel menschen bijeen zijn. **g**, 12—14.
 17 wet? bepaling. **c**, 11—14.
 22 overheid? dat weet ik niet. **0**.
 8 bedoeling? als men iets voorheeft. **c**, 12—14.
 4 oorzaak? als er iets gebeurd is. **pr**, tusschen 12 en 13.
 20 tegenspraak? wanneer men iets wil doen of zeggen, dat je wordt tegengesproken. **pr**, tusschen 10 en 11.
 8 oordeel? je gedachten ergens over laten gaan. **g**, 13 en 14.
 4 boosheid? kwaad op iemand zijn. **g**.
 15 moed? iets durven. **c**, 11—14.
 6 rechtvaardigheid? de waarheid spreken. **pr**.
 27 medelijden? bewogen of zoo iets. **g**, 14.
 17 gewoonte? als men iets meer heeft gedaan, dan wordt het op 'tlaatst een gewoonte. **g**.
 11 misdrijf? kwaad doen. **g**.
 10 dwaling? dwaling, ik weet het niet.... dwaling, dat kan gebeuren, dat je iets doet...., dat je meent, dat het zoo is. **pr**, 11—13.
 4 wraak? kwaad zijn op iemand. **pr**, 10—13.
 10 **c**, 19 **g**, 6 **pr**, 4 $\times$ 0.

Haar praestaties zijn goed, ze bereikt ruim het niveau der 13 en 14 jarige schoolmeisjes, wat volgens GREGOR een vrouw zonder verdere ontwikkeling niet doet. Dit komt dus overeen met de zeer goede uitkomsten van het andere intellect-onderzoek. Ze heeft een uitgesproken neiging tot het geven van abstracte definities, waardoor ze nogal eens een goed genus proximum geeft. Af en toe heeft ze moeite zich goed uit te drukken, terwijl ze heel goed weet, wat het woord beteekent, b.v. bij d w a l i n g. Bij o o r z a a k geeft ze weer 't gevolg aan. Van r e c h t v a a r d i g h e i d geeft ze een veel voorkomende omschrijving.

De definities zijn zeer onpersoonlijk, er zijn geen conclusies verder uit te trekken.

Wat de reactietijden betreft, de 1ste en 2de groep hebben bij 't beginwoord (s t o e l, a r m) een duidelijk langer tijd, dan bij de volgenden. Dit ziet men in de volgende groepen niet meer. De reactietijden zijn over 't algemeen aan den langen kant. Woorden, die haar moeilijkheid geven, doen haar lang nadenken. Er is geen aanknoopingspunt om achter die lange tijden complexen te zoeken.

27.

Mej. N. H., 42 j. N. H.

Diagnose: melancholie.

Pat. is de vrouw van een onderwijzer op een groot dorp. Vader † aan Sp. griep, moeder zeer nerveus, dom, bekrompen. Een zuster was melanch., is naar Zuidlaren gegaan, aldaar †. Pat. heeft de O.L.S. goed afgelopen, toen de Normaalschool. Kon niet erg goed leeren, heeft de acte L. O. dan ook niet gekregen. Tot huwelijk op 32-j. leeftijd thuis bij de ouders gebleven. Hielp alleen wat op de L.S. bij de handwerklessen. Hield niet van uitgaan, stil, zacht, hield zich op den achtergrond. Nooit uitgelaten vroolijk. In haar huwelijk geen kinderen. Niet gelukkig, doch geen scènes. Geen geldzorgen. Pat. is een vlakke persoonlijkheid, zonder veel karakter. Na dood van vader in 1918 nog stiller geworden. Toen werd de zuster melancholisch, pat. moest zich veel met haar bemoeien en haar troosten. Ze begon tenslotte zelf bang te worden, dat ze ook krankzinnig zou worden. In Dec. '19 werd ze slapeloos, gedeprimeerd, gereind, angst voor krankzinnigheid. Langzamerhand erger. Zondewaan: ze is slecht, omdat ze zoo veel gemasturbeerd heeft, al voor haar huwelijk, daardoor heeft ze geen kinderen, ze deed geen moeite om haar man te boeien, ze probeerde niet zich meer te ontwikkelen om hem bij te blijven. Enz. Op een nacht plotseling in 't water gesprongen. Blij toen ze gered was.

Bij 'tonderzoek spreekt ze zacht, ziet er gedeprimeerd uit, is langzaam in alles. BINET-SIMON is niet toegepast. Volgens de andere intellect-onderzoekingen is haar verstand goed.

Reactietijd
(in sec.)

2	stoel? dat is een meubelstuk, waar we op zitten.
c, 9—14.
3	kast? dat is een meubelstuk, waar we goed, kleeren
in bergen. c, 9—14.
3	tafel? meubelstuk, waar we bij zitten. c, 9—14.
6	mantel? kleedingstuk, wat we aanhebben als 't regent
of koud is. c, 9—14.
12	buis? is ook een kleedingstuk, van een jongentje
meer. c.
2	grens? dat is een scheiding tusschen twee landen.
c, 11—14.
17	arm? arm is niet veel geld, niet veel goederen bezit-
ten. c.
6	been? dat is een ledemaat, of hoe wordt dat ge-
noemd, waarmee we lopen. g, 9—14.
3	oog? dat is een van onze zintuigen, waarmee we zien.
c, 11—14.
4	mond? zintuig, waarmee we eten. g, 11—14.
8	longen? ademhalingsorgaan, 't voornaamste zeker;
... 't hart is zeker het voornaamste. c, 10—14.
22	hersenen? wat het eigenlijk is, weet ik niet, maar
het denkvermogen zit er in. g, 10—14.
3	huis? gebouw, waarin we wonen. c, 9—14.
10	tent? gebouw, van linnen of hout gemaakt, waarin
ook gewoond wordt. c, 11—14.
4	schuur? gebouw, waarin iets geborgen wordt, turf
en allerlei gereedschappen. c.
3	schip? schip is een vaartuig, waarin iets ingeladen
is, turf of hout of stroo. c, boven 14.
9	deur? deur is een gedeelte van een kamer, waarmee
de eene kamer van de andere kamer afge-
sloten wordt of van een kamer met een
gang. g, 10—14.
23	arbeid? arbeid dat is werken om den kost te ver-
dienen. g, 10—14.
23	ruil? 'teene artikel voor 't ander geven. c, 11—14.
51	pand? als men een spelletje doet, dan iets geven om
op te bergen, als men 't verliest. g, 12—14.
27	orde? regelmaat. c, 9—14.
8	pacht? dat is geld, wat men geeft op land, waarmede
dan zooveel procent rente van krijgt ieder
jaar. g, 12—14.

 Reactietijd
(in sec.)

- 10 bondgenootschap? verbond tusschen eenige landen. **c, 14.**
- 17 kolonie? dat is een land, dat niet vrij is, dat aan een ander land toebehoort. **g, 12—14.**
- 10 gemeente? dat is een landstreek of dorp, die onder één burgemeester behoort. **c, 14.**
- 28 wet? dat is een boekje, waarin allerlei bepalingen staan, waaraan de menschen zich te houden hebben. **g, 10—14.**
- 35 overheid? dat is een persoon, die baas is over de een of andere streek. **g, 11—14.**
- 5 bedoeling? voorbedachten rade. **c, 13 en 14.**
- 60 oorzaak? ik weet niet hoe ik 't uitdrukken zal. **0.**
- 25 tegenspraak? als iemand iets zegt, dan zeggen dat het niet zoo is. **g, 11—14.**
- 35 oordeel? is dat hetzelfde als veroordeelen? Ze zeggen wel: dat is maar een oordeel, dat denk je bij je zelf. **pr, 10—12.**
- 13 boosheid? boos op iemand zijn. **g.**
- 9 moed? de lust hebben iets te doen. **g, 11—14.**
- 10 rechtvaardigheid? de waarheid spreken. **pr.**
- 7 medelijden? met iemand meegevoelen, als hem leed overkomt. **c, 14.**
- 33 gewoonte? zich iets aanwennen. **g.**
- 10 misdrijf? iets kwaads doen, nogal erg. **g.**
- 8 dwaling? vergissing. **c, boven 14.**
- 6 wraak? als iemand iets kwaads gedaan heeft en dan ook weer kwaad doen. **g, 14.**
- 20 c, 16 g, 2 pr, 1 × 0.**

Het is verwonderlijk bij een vrouw, wier denkvermogen tengevolge van de zeer duidelijke remming niet op zijn best zal zijn, zulke goede praestaties te verkrijgen. Ze geeft veel abstracta, vergist zich daarbij wel eens, b.v. *mond* = zintuig om te eten, blijkbaar onder invloed van de vorige definitie. *Buis* vat ze op als kleedingstuk, *arm* als adjectief, definieert ze beide correct als zoodanig. Bij *been* zou de omschrijving correct zijn als ze het niet te kwaad kreeg met het uitdrukken van het enkelvoud van ledematen. Ik geloof wel, dat de definitie van *pacht* goed gerekend moet worden, het staat er wat onduidelijk, doch ik geloof, dat ze bedoelt, dat het land aan den eigenaar zooveel % van de waarde per jaar opbrengt. Bij

de logische begrippen, behalve bedoeling, heeft ze veel moeilijkheid om zich uit te drukken.

Pat. heeft in de familie den naam van niet intelligent te zijn; ze liep de Normaalschool af, doch is voor het onderwijzersexamen gezakt. Ze heeft zich later niet verder ontwikkeld. Men ziet uit dit alles, hoe groot de invloed is van de meerdere ontwikkeling op de Normaalschool verkregen en het meer ontwikkelde milieu. Vergelijkt men nu deze praestaties met die van I. F. (no. 21), een intelligent kind, dat goed op school was, doch die noch in huis noch elders zich verder kon ontwikkelen, dan ziet men wel een groot verschil.

De meerdere ontwikkeling van Mej. N. H. maakt de definities weer geheel zonder persoonlijk cachet.

De reactietijden zijn over 't geheel nogal lang. Misschien, dat men door den langen tijd bij gewoonte (33 sec.) mag vermoeden op een complex (haar slechte gewoonte: de masturbatie?), daar de andere woorden uit die groep varieeren van 6—13 sec. Zeker is het niet, daar zij in de andere groepen meerdere lange reactietijden heeft bij woorden, die haar blijkbaar moeite geven.

28.

Mevr. Z., 44 j. Geref.

Diagnose: melancholie.

Man is koopman. Pat. is afkomstig uit de provincie, woont nu in een stad. Heeft de Chr. L. S. bezocht, kon goed leeren. Huiselijk leven in de jeugd goed, ruime financieele omstandigheden. Vroolijk kind. Na schooljaren thuis, muziek-, taal- en naailessen. Streng gereformeerd gezin. Tot 20ste j. geheel gezond. Toen, voor ze haar belijdenis deed, een depressie. Op 21-j. leeftijd na een sterfgeval in de fam. weer. Na dood van moeder op 24-j. leeftijd eveneens. Op 26-j. leeftijd getrouwd. Gelukkig huwelijk, 5 kinderen. Jongste is in Aug. '19 geboren, is een van een tweeling, waarvan de andere na 3 mnd. stierf. Voorlaatste kind 9 j. Na alle partus wat gedeprimeerd, 't ergste na 1ste. Pat. had tegen laatsten partus erg opgezien. Ging alles best. Er na somber, omdat het een tweeling was, zag tegen de opvoeding op. Na 3 weken duidelijk depressie, angst, neiging tot suicidum, zondewaan, meent verloren te zijn. Bang voor de hel, bang om k.z. te worden. Bij onderzoek is ze erg gedeprimeerd. Geeft goed antwoord. Er is geen BINET-SIMON gedaan. Volgens de andere methoden heeft ze een behoorlijk intellect.

 Reactietijd
(in sec.)

- 3 stoel? daar kun je op zitten gaan. **g, 9—14.**
- 1 kast? kleeren. **pr, onder 9.**
- 5 tafel? stoel. **f, onder 9.**
- .. mantel? een mantel is om aan te trekken. **g, 9—14.**
- 3 buis? gaat gas door of warmte. **g, 11—14.**
- 6 grens? een land heeft een grens. **pr, 9 en 10.**
- 3 arm? een deel van het menscheijk lichaam. **c, 9—14.**
- 2 been? om te loopen. **g, 9—14.**
- 3 oog? daar kun je mee zien. **g, 11—14.**
- 1 mond? daar kun je mee spreken. **g, 11—14.**
- 4 longen? daar kun je door ademenhalen. **g, 9—14.**
- 1 hersenen? om te denken. **g, 10—14.**
- 2 huis? om in te wonen. **g, 9—14.**
- 4 tent? maken de padvindere. **pr, 9 en 10.**
- 3 schuur? om koren in te bergen. **g.**
- 4 schip? om turf in te vervoeren. **pr.**
- 5 deur? geeft toegang tot een kamer of tot een huis.
g, 10—14.
- 7 arbeid? arbeid is een zegen, arbeid adelt zeggen ze
wel. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 3 ruil? iets verruilen voor wat anders. **g, 11—14.**
- 4 pand? pand van een rok. **pr, 11.**
- 6 orde? dat moet er in een gezin heerschen. **pr, onder 9.**
- 2 pacht? land pachten. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 3 bondgenootschap? dat is zoo iets, als een ven-
nootschap. **g, 12—14.**
- 1 kolonie? dat is er in Indië. **g, 12—14.**
- 3 gemeente? gemeente Groningen. **pr, 11.**
- 4 wet? overtreding. **f, 9.**
- 3 overheid? regeering. **g, 11—14.**
- 2 bedoeling? goede en kwade bedoeling. **pr, 11.**
- 2 oorzaak? oorzaak en gevolg. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 5 tegenspraak? dat is verkeerd van kinderen om
ouders tegen te spreken. **pr, tusschen 10 en 11.**
- 4 oordeel? een goed oordeel. **pr, 10—12.**
- 11 boosheid? als mijn jongens wat kwaad doen, dan
ben ik boos. **g.**
- 4 moed? dat heb ik heelemaal niet op 't oogenblik.
pr, 10.
- 13 rechtvaardigheid? staat tgeenover onrecht-
vaardig. **pr.**
- 3 medelijden? had ik altijd veel. **pr, 9—13.**
- 2 gewoonte? goede en slechte gewoonte. **pr.**
- 3 misdrijf? moet gestraft. **pr.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 7 d w a l i n g ? dat is niet verkeerd, dat is iets anders als
leugen. g, 14.
- 5 w r a a k ? dat is verkeerd om wraak te nemen.
pr, 10—13.
1 c, 16 g, 20 pr, 2 f.

Als men deze uitkomsten beoordeelt, dan moet men beginnen met goed in 't oog te houden, dat patiënte zeer geremd is in haar denken, ze is geheel vervuld van haar tobberijen. Ze zou onder normale omstandigheden waarschijnlijk meer gepraeesteerd hebben. Ze is zoo gepraeoccupeerd, dat ze bij t a f e l e n k a s t de opdracht vergeet en reageert zooals ze bij de associatieproef, die al eerder bij haar gedaan was, deed.

Als men afziet van de remming, dan kan men toch op grond van deze definities wel een normaal intellect aannemen. Ze kent alle begrippen wel. De fout bij w e t zal wel komen, doordat ze een verkeerd stuk van haar gedachtengang geeft. En volgens GREGOR staat een volwassen, niet verder ontwikkelde vrouw een heel eind achter bij de 13- en 14-jarige schoolmeisjes. Hij vond bij verpleegsters veel meer nullen, fouten, primitieve definities, minder goede en correcte dan bij die schoolkinderen. De volwassenen zijn vager, gebruiken meer gemeenplaatsen, zijn meer gedachteloos. Pat. heeft na haar schooljaren nog wel wat taallessen gehad en is uit een meer ontwikkeld milieu, dus zou men meer verwachten. Haar ziekte werkt echter belemmerend. Bij b o o s h e i d, m o e d e n m e d e l i j d e n geeft ze iets persoonlijks. Van de reactietijden is niet veel te zeggen, ze zijn middelmatig, niet erg kort of lang. Geen conclusies te trekken.

29.

Mej. T. B., 22 j. N. H.

Diagnose: manisch-depressieve psychose.

Pat. is uit de provincie, in de stad later opgevoed, daar ze wees was. Vader was hoofd der school. Leerde niet gemakkelijk, ging met moeite over, kwam er toch. Tot 4de klasse meisjes H.B.S. Toen op de huishoudschool, had daar goede cijfers. Haalde haar diploma voor huishoudster. Pat. is vroolijk van aard, druk, opgewonden soms. In den zomer van '16 een manie doorgemaakt. In de Ps. N. kliniek verpleegd, geheel genezen. Daarna in Nov. '17 weer manie. Na paar maanden beter, doch licht gedeprimeerd. Oct. '20 weer maniakaal geworden. Dadelijk na aankomst in de kliniek sloeg het

om, werd ze stil, geremd, zat in elkaar gedoken, spreekt zacht. Geen waandenkbeelden, geen neiging tot suicidium.

Pat. is niet op haar intellect onderzocht. Uit het onderzoek bij haar vorig verblijf in de kliniek blijkt dat het intellect en haar schoolkennis goed zijn. Toen ik pat. onderzocht was ze sterk geremd, zat stil te staren, sprak met zachte stem.

Reactietijd
(in sec.)

20	stoel? een voorwerp, waar je op zit. g , 9—14.
7	kast? een voorwerp, waar je wat in bergt. g , 9—14.
43	tafel? houten voorwerp. pr , onder 9.
8	mantel? iets van stof, wat je draagt. g , 9—14.
60	buis? — 0.
60	grens? — 0.
5	arm? een ledemaat. g , 9—14.
15	been? een bot. pr , onder 9.
30	oog? neen.... 0.
5	mond? waar je mee eet. g , 11—14.
5	longen? waar je mee ademt. g , 9—14.
4	hersenen? waar je mee denkt. g , 10—14.
2	huis? waar je in woont. g , 9—14.
7	tent? voorwerp van linnen. g , 11—14.
5	schuur? gebouw van steen. g .
4	schip? huis van hout. f .
60	deur? — 0.
4	arbeid? werk. c , 10—14.
60	ruil? — 0.
60	pand? — 0.
60	orde? — 0.
3	pacht? huur die je betalen moet. c , 14.
60	bondgenootschap? — 0.
60	kolonie? — 0.
60	gemeente? — 0.
60	wet? — 0.
60	overheid? — 0.
60	bedoeling? — 0.
60	oorzaak? — 0.
60	tegenspraak? — 0.
60	oordeel? — 0.
60	boosheid? — 0.
60	moed? — 0.
60	rechtvaardigheid? — 0.
60	medelijden? — 0.
60	gewoonte? — 0.
60	dwaling? — 0.
60	wraak? — 0.

2 c, 10 g, 2 pr, 1 f, 24 × 0.

Ze is zoo geremd, dat ze bij 't meerendeel der begrippen geen definitie geeft. En door de remming zal 't ook wel zijn, dat ze zoo primitief omschrijft, zooals men van een meisje van haar ontwikkeling niet verwachten zou (tafel, been, mantel enz.). Ook de fout bij s-c-h-i-p komt door dezelfde oorzaak. Haar beter weten en kunnen blijkt wel uit p-a-c-h-t. De reactietijden zijn niet bijzonder lang. Zij variëeren tusschen 2 en 8 sec. Been geeft echter 15 sec. en stoel, het allereerste woord, 20 sec., wat niets zegt. De eenige conclusie is: het denken is door de ziekte sterk geremd.

30.

Vrouw D. K., 28 j. Geref.

Diagnose: manie.

Ze is de vrouw van een landarbeider, woont in een klein Drentsch dorpje. Is zelf ook uit een boerenarbeidersgezin, had het als kind zuinig, maar goed. In haar huwelijk dito. Altijd hard gewerkt op 't land. Als jong meisje een paar perioden van depressie gehad en in 1913 een flinke manie, waarvoor ze in de Ps. N. kliniek en in Zuidlaren verpleegd is. In 't begin van 't huwelijk in 1917 ook een opgewonden tijd. In Mei '20 weer maniakaal geworden. Haar man denkt, dat een bezoek, wat ze in 't voorjaar aan haar familie bracht, haar kwaad gedaan heeft. Ze hoorde bij die gelegenheid veel over een zwager, die suicidum gepleegd had en die veroordeeld was voor allerlei misdrijven (inbraak enz.). Pat. is erg aan man en kinderen gehecht, is zeer gelukkig in haar huwelijk. Ze is in normale tijden stil, ingetogen, ijverig, lacht weinig, prakkiseert veel; geen lustelooze buien.

Pat. heeft een uitstekend intellect.

BINET-SIMON: 12 j. geheel +

15 j. I en II —, rest +

Volwassen leeftijd I en IV —, rest +

Bij 't onderzoek is pat. rustig.

Reactietijd
(in sec.)

4	stoel? zitplaats. c, 9—14.
3	kast? bergplaats. c, 9—14.
4	tafel? tafel is een ding, waarom men om zitten moet
om te eten. g, 9—14.
2	mantel? mantel, die zal je aantrekken, als je koud
bent. g, 9—14.
3	buis? die hebben ouderwetsche vrouwlui aan. g.

 Reactietijd
(in sec.)

- 10 g r e n s ? scheiding van Friesland en Drente. Wij wonen ongeveer op die scheiding. **g, 11—14.**
- 5 a r m ? die geen centen heeft, is arm. **g.**
(Pat. heeft juist een heel verhaal gedaan over hun moeilijke financieele omstandigheden.)
- 3½ b e e n ? been, daar moet je op staan. **g, 9—14.**
- 5 o o g ? oog, daar moet je mee zien. **g, 11—14.**
- 3 m o n d ? dat is een ding om te eten en te spreken.
g, 11—14.
- 10 l o n g e n ? Ik heb wel eens zien staan: stof is gevaarlijk voor de longen. **pr, onder 9.**
- 6 h e r s e n e n ? hersenen, daar zit je geheugen in. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 4 h u i s ? dat is een ding om in te wonen. **g, 9—14.**
- 4 t e n t ? tent is ook een woonplaats. **c, 11—14.**
- 2½ s c h u u r ? schuur is een bergplaats voor koren. **c.**
- 2 s c h i p ? schip is een ding om te varen. **g.**
- 3 d e u r ? deur, dat beteekent: ingang. **g, 10—14.**
- 2 a r b e i d ? arbeid adelt. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 12 r u i l ? de boedel verruilen, inruilen. **pr, 10.**
- 5 p a n d ? pand, een ding van een ander, die je in bewaring hebt. **pr, 11.**
- 1 o r d e ? orde en regel moet er wezen. **pr, onder 9.**
- 5 p a c h t ? in Veenhuizen zijn ook pachtboeren, verder weet ik 't niet. Pachten is wat anders als huren. **pr, tusschen 11 en 12.**
- 10 b o n d g e n o o t s c h a p ? dat weet ik zoo niet. Onze kinderen zijn ook kinderen des Verbonds. deze belofte leggen we af bij den doop. **f, 9—11.**
- 4 k o l o n i e ? dat zeg je ook tegen Veenhuizen. **pr.**
- 6½ g e m e e n t e ? wij hooren tot de gemeente N. **pr, 11.**
- 12 w e t ? waar geen wet is, is ook geen overtreding, staat in den Bijbel. **pr, tusschen 9 en 10.**
- 4 o v e r h e i d ? overheden moeten niet onderdanig zijn. **pr, 10.**
- 3 b e d o e l i n g ? de bedoeling is wel goed, is 't spreekwoord, maar de menschen weten 't vaak niet goed, dat de bedoeling goed is. **pr, 11.**
- 3 o o r z a a k ? kleine oorzaken hebben groote gevolgen. **pr, tusschen 12 en 13.**
- 6 t e g e n s p r a a k ? dat is een woord.... men mag anders niet iemand tegenspreken, want dan krijgt men twist. **pr, tusschen 10 en 11.**

 Reactietijd
(in sec.)

8	oordeel? oordeelt niet opdat ge niet geoordeelt zult worden, staat in den Bijbel. pr, 10—12.
9	boosheid? boosheid, dat komt door drift. g.
5	moed? moed is 'thalve leven. pr, 10.
6	rechtvaardigheid? andere menschen niet te licht oordeelen, dat is rechtvaardigheid. g, boven 14.
7	medelijden? medelijden, dat komt uit het hart voort, dat is liefdebetoon. pr, 9—13.
1	gewoonte? gewoonte doet veel. Je moet je niet te veel aan oude gewoonten houden, je moet ook veranderlijk wezen. pr.
9	misdrif? dat is een woord.... een gewetensvraag, als je zonde bedreven hebt, heb je misdreven. g.
2	dwaling? dwaling is dat, als je wat aan een ander vertelt en die vertelt het over. f, 10.
6	wraak? dat is wreken, daar komt het vandaan; ik weet niet...., er zijn wraakzuchtige menschen. pr, 10—13.
4 c, 14 g, 19 pr, 2 f.

Pat., die rustig is gedurende het onderzoek, stemming opgewekt, af en toe druk in 't spreken, maakt een zeer intelligenten indruk. Wel is haar verdere ontwikkeling niet groot, wat voor een arbeidersvrouw op een klein Drentsch dorp, die steeds hard moet werken en wier heele leven gevuld is met dat werk, haar gezin en haar godsdienst, niet te verwonderen is. Bij de beoordeeling van de resultaten van het onderzoek moet men voorzichtig zijn. Het ziet er op 't eerste gezicht niet schitterend uit met al die primitieve definities. Men krijgt echter den indruk, dat verscheiden der als primitief gequalificeerde definities beter hadden kunnen uitvallen, als pat. niet telkens, als 't ware motorisch gereageerd had, door het reproduceeren van vaak gehoorde gezegden, spreekwoorden, bijbelteksten. Waarschijnlijk moet men deze wijze van reageeren wel op rekening van haar ziekte schrijven. Bij de twee foute definities moet men bedenken, dat gewoon Nederlandsch haast een vreemde taal voor pat. is, daar ze zeer sterk in dialect spreekt. Ze heeft van alle begrippen verder wel een goede voorstelling.

Vergelijkt men met tabel II en III, dan staat ze ongeveer op de trap der 10- en 11-jarige schoolkinderen. Enkele definities brengen haar lager (*o r d e, l o n g e n*), andere hooger (*o o r z a a k, r e c h t v a a r d i g h e i d*). Dit resultaat komt niet overeen met den indruk, dien ze maakt van te zijn een zeer pientere vrouw en ook niet met de resultaten van de methode van BINET-SIMON. Duidelijk blijkt haar groote godsdienstigheid uit de definities. De reactietijden zijn wisselend, over 't algemeen niet heel kort. De meeste gezegden of spreekwoorden, die ze bij wijze van definitie geeft, hebben een korten reactietijd.

Afzonderlijke bespreking der definities is m. i. niet noodig.

31

Wed. B. S., 38 j. N.H.

Diagnose: *dementia paralytica*.

Ouders hadden een winkel, leefden onder goede omstandigheden. Van 6—12 j. L.S. bezocht, kon goed leeren. Na schooljaren naaister geworden tot haar huwelijk op 23-j. leeftijd. Man was veehandelaar en herbergier, was potator. Aan longziekte gestorven. Geen kinderen. Pat. was vroolijk, vlijtig, ieder mocht haar graag. Als weduwe weer bij ouders, hielp in den winkel, deed het goed. Voor een paar jaar een toeval gekregen. Sindsdien wat suf en prikkelbaar gebleven, labiel van stemming. Een jaar later weer een toeval; daarna wat „wezenloos” volgens de familie, wat ze gehouden heeft. De spraak werd slechter, ze werd vergeetachtig, ze kreeg oordeelstoornissen. Steeds erger, niet meer in staat te werken. 't Loopen wordt slechter. Pat. is goed georiënteerd wat tijd en plaats betreft.

Onderzoek volgens BINET-SIMON:

7 j. geheel +
8 j. I en V — rest +
10 j. alles —

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? een stoel is met vier pooten en een leuning.
pr, onder 9.
6	kast? daar kunnen mooie kasten zijn of andere kasten. pr, onder 9.
3	tafel? overal zijn tafels, wij hebben 't ook; er onder zijn vier pooten. pr, onder 9.
51	mantel? gummimantels en dikke mantels en mantelpakken. Ik heb tenminste een mooi mantelpakje gekregen. pr, onder 9.
60	buis? dat weet ik niet: 0.

Reactietijd
(in sec.)

- .. grens?o, de grens. **f**, onder 9.
- 10 arm? arm toch (wijst eigen arm aan). **pr**, onder 9.
- 6 been? been, daar zit toch vleesch om. **pr**, onder 9.
- 8 oog? dit oog hè? (wijst). **pr**, 9 en 10.
- 5 mond? mond (wijst). **pr**, tusschen 10 en 11.
- 6 longen? die zitten van binnen. **pr**, onder 9.
- 2 hersenen? boven in 't hoofd. **pr**, tusschen 9 en 10.
- 5 huis? verschil hè, een groot huis en een klein huisje.
pr, onder 9.
- 8 tent? die eigenlijk bij den weg staat? Wij zijn naar
Hagenbeck geweest, daar was een heel groote
tent. **pr**, 9 en 10.
- 4 schuur? bij ons zijn allemaal groote schuren, boer-
derijen, hè? Er zijn ook wel kleine. **pr**.
- 5 schip? groote schepen, hè, en kleine. Onze jongste
zoon is ook op een schip (bedoelt waarschi-
lijk haar jongsten broer). **pr**.
- 10 deur? deur in de kamer, net als hier, en buitendeur.
pr, 9.
- 20 arbeid? werken hè? **c**, 10—14.
- 18 ruil? goed ruilen. **pr**, 10.
- 60 pand? een horloge of een gouden collier, dat is ook
een pand. Dat heb ik van mijn zuster gekre-
gen, omdat ik er 10 weken geweest ben. **pr**, 11.
- 5 orde? geen ruzie maken. **pr**, onder 9.
- 8 pacht? als er land gepacht wordt. **pr**, tusschen 11
en 12.
- 4 bondgenootschap? dat is toch een vereeniging,
niet? **g**, 12—14.
- 5 kolonie? Veenhuizen is een kolonie, dat is allemaal
van 't rijk. **pr**.
- 13 gemeente? gemeente S. **pr**, 11.
- 35 wet? dat is de wet zeker. **f**, 9.
- 18 overheid? de ministerie. **pr**, 10.
- 12 bedoeling? wat je bedoelt hè? **f**, 9 en 10.
- 8 oorzaak? dat wat je verkeerd gedaan hebt. **f**, 9—12.
- 10 tegenspraak? dat is niet goed hè? **f**, 9 en 10.
- 4 oordeel? oordeelen. **f**, 9.
- 2 boosheid? kwaad wezen. **g**.
- 6 moed? moed is 'thalve leven. Daarom ben ik ook
hier. **pr**, 10.
- 12 rechtvaardigheid? dat is toch wel flink, recht-
vaardigheid. **f**.
- 10 medelijden? medelijden moet je maar hebben met
den een of ander. **pr**, 9—13.

 Reactietijd
(in sec.)

- 6 gewoonte? de een heeft zoo'n gewoonte, de andere
zoo. **pr.**
7 misdrijf? dat is niet zoo heel best. **pr.**
5 dwaling? ja, dan loopen ze weg. **f, 10.**
5 wraak? dat is ook niet best hè? **f, 9.**
1 c, 2 g, 26 pr, 9 f, 1 × 0.

De dementie is duidelijk, vooral het karakter der antwoorden is dement. Dit is klinisch ook de hoofdzaak. Lichte euphorie is er wel, wat ook uit de definities blijkt, ze vertelt met voldoening van haar mooie mantelpakje en gouden collier. Grootheids-waandenkeelden zijn er niet.

Ze is af en toe egocentrisch, ze is zeer vaag, geeft vaak een waardeering, geen enkele maal een abstracte definitie (behalve bij arbeid), alles wordt concreet verklaard. Het gehalte van de definities van stoel en tafel staat laag, het geven van uiterlijke beschrijvingen staat op een lager niveau dan het aangeven van het doel. Bij eenige andere woorden bestaat er ook neiging tot uiterlijke beschrijving, ze geeft dan qualificaties als: groot, klein, mooi enz. Moed is weer gelijk levensmoed. Ze reproduceert een gemeenplaats. De reactietijden zijn nogal wisselend. Over 't algemeen aan den langen kant. Pand en mantel, waarbij zij van haar gouden collier en 't mooie mantelpak vertelt, hebben een zeer langen tijd (resp. 60 en 51 sec.).

32

Mej. A. v. H., 31 j. Geref.

Diagnose: dementia praecox.

Pat. is de dochter van een predikant. Woont op een dorp. Bezocht de O.L.S. Kon goed leeren. Na schooljaren 1 jaar in een naburig stadje om lessen te nemen in Fransch en Engelsch. Om financieele redenen en omdat ze geen lust in leeren had thuis gekomen, om in de huishouding te helpen. Op 18 j. een jaar de huishouding gedaan in een predikantsgezin, waarvan de vrouw ziek was. Sinds dien tijd vreemd geworden. Hielp af en toe bij familie in de huishouding. Op 21 j. leeftijd 1 j. in een ziekenhuis in Utrecht verpleegster geweest. Schoot niet op, voelde zich achteruitgezet. Toen weer thuis. Op 24 j. leeftijd weer in een klein ziekenhuis in een naburig stadje. Ging ook niet, was niet vertrouwd bij patienten. Toen verder steeds thuis gebleven.

Tot 19de j. normaal, wel wat nukkig, achterdochtig, trotsch. Ze werd nu geleidelijk aan meer prikkelbaar, nukkig, jaloersch, trok zich nog meer terug, dan ze altijd al deed, werd negativistisch, zat te staren, vertelde verzonnen verhalen. Werd lui, verloor de belangstelling. Later hypochondrische klachten, werd paranoïed, kreeg vergiftigingswaan en aangluurwaan. Gezichtshallucinaties. Bij de intellect onderzoekingen was ze zeer negativistisch, zoodat ze onbetrouwbaar zijn. Gedurende mijn onderzoek was pat. stil, autistisch, niet negativistisch, niet gemanieerd.

Reactietijd
(in sec.)

...	stoel? zitplaats. c, 9—14.
2	kast? bergplaats. c, 9—14.
8	tafel? bergplaats. f, onder 9.
5	mantel? kleedingstuk. c, 9—14.
25	buis? waterbuis b.v. pr, 9 en 10.
10	grens? scheiding tusschen iets. c, 11—14.
3	arm? lichaamsdeel. c, 9—14.
4	been? lichaamsdeel. c, 9—14.
10	oog? lichaamsdeel.... of gezichtspunt.... maar dat
kan niet. (eerste stuk g, 11—14).
3	mond? lichaamsdeel. c, 11—14.
5	longen? behoorend tot het menschelijk lichaam.
Daar kan men mee ademen. c, 10—14.
6	hersen en? verstandsorganen. c, 11—14.
6	huis? huis, dak, woning. c, 9—14.
7	tent? losopslaand iets. g, 11—14.
2	schuur? bergplaats. c.
2	schip? vaartuig. c, boven 14.
6	deur? doorgang. c, 10—14.
8	arbeid? werkkring. pr, tusschen 9 en 10.
6	ruil? leenen of ruilen, iets teruggeven. f, 9.
10	pand? verzekering van trouw. c, 12—14.
8	orde? gelijkmatigheid, overleg. c, 9—14.
10	pacht? iets in huur nemen. c, 14.
6	bondgenootschap? overeenkomst tusschen twee
verschillende partijen. c, 14.
4	kolonie? nederzetting. c, 14.
20	gemeente? een plaats waar.... geen stad.... ik
zou 't kunnen zeggen. 0.
8	wet? bij koninklijk besluit voorgeschreven regels voor
't volk. g, 10—14.
'3	overheid? gezag.... die de macht heeft over 't heele
land. c. 14.
16	bedoeling? een voorgenomen idee. c, 13 en 14.
20	oorzaak? de gevolgen van iets. f, 9—12.

 Reactietijd
(in sec.)

23	tegenspraak? niet meer.... tegen iets ingaan. g, 11—14.
13	oordeel? meening over iets. c, 14.
11	boosheid? zijn hartstochten laten gelden of toorn. c.
53	moed? moedeloosheid, neen, dat is moed niet; tegen zijn wil verzetten of tegen de natuur..... f, 9.
15	rechtvaardigheid? recht doen gelden in tegen- stelling met onrechtvaardigheid. c, boven 14.
28	medelijden? meevoelen met anderen, droefheid deelen. c, 14.
28	gewoonte? iets uit gewoonte doen, sleurgang. c.
24	misdrijf? iets gruwelijks. g.
7	dwaling? een verkeerde voorstelling van iets. c, boven 14.
13	wraak? zich wreken, tegenstelling van... pr, 10—13. 26 c, 5 g, 3 pr, 4 f, 1 × 0.

Als men eerst afziet van de kenmerken door haar ziekte aan eenige definities gegeven, dan kan men niet anders zeggen, dan dat haar praestaties zeer goed zijn. Ze heeft een zeer sterke neiging tot het abstracte, geen enkele definitie is concreet. Ze geeft goede kenmerken, b.v. $t \equiv n$ = losopslaand iets, welk kenmerk: het gemakkelijk in elkaar zetten, het essentieele is en wat door een klein deel der pp. maar werd genoemd. Haar woordenschat is goed. Men kan wel zeggen met deze resultaten: het intellect is goed.

Men ziet hier heel sterk den grooten invloed van de meer ontwikkelde omgeving. Pat. heeft na de L. S. zich weinig meer ontwikkeld, ze heeft 1 jaar wat les in talen gehad en ze zal in haar verpleegsterstijd ook wel de opleidingscursus gevolgd hebben. Doch dit alles met elkaar is niet veel.

Pat. vertoont verder eenige eigenaardigheden, die men aan de dementia praecox moet toeschrijven. In de eerste plaats $m \equiv d$ = moedeloosheid, neen, dat is moed niet..... tegen zijn wil verzetten of tegen de natuur..... (breekt dan opeens af). De definitie van $m \equiv d$, die over 't algemeen de pp. niet zooveel moeilijkheden oplevert, is hier geheel absurd, wat men, gezien de andere definities, niet verwachten zou. Het is zeer wel mogelijk, dat $m \equiv d$ een complex aanraakt. De reactietijd

is ook 53 sec., terwijl de andere van die groep zijn: 11, 15, 28, 8, 24, 7, 13 sec. Zou het kunnen zijn, dat ze bedoelt geen moed te hebben om zich tegen haar (zieke) wil of tegen haar (zieke) natuur te verzetten? Zeker is hierover niets te zeggen.

Het qualificeeren van o ò g als „gezichtspunt” is wel typisch voor dem. praecox. De andere fouten, die ze maakt, hebben niet dat eigenaardige karakter, maar zijn toch weer absurd door het plotseling optreden te midden van zulke uitstekende definities *t a f e l* = bergplaats, *o o r z a a k* = de gevolgen van iets.

De reactietijden zijn aan den langen kant. Geen conclusies zijn er uit te trekken. Van versperring was er gedurende het onderzoek niets te bespeuren, ook uit de reactietijden bemerkt men er niets van.

33

Mej. B. A., 28 j. N. H.

Diagnose: *dementia praecox.*

Pat. woont in Rotterdam, is afkomstig uit een provinciestadje in 't Noorden. Vader had een bloemisterij en groentehandel. De man van pat. is klerk. Pat. kon op de lagere school goed leeren. Vroolijk kind, doch wel jaloersch en achterdochtig. Rustig, goed familieleven, geen financieele zorgen. Na schooljaren thuis in de huishouding tot haar huwelijk. Op 22 j. leeftijd wou ze opeens het huis uit, omdat ze dacht, dat haar vader niet van haar hield en dat de broers en zusters haar plaagden uit jaloezie, (wat niet waar was). In verlovings tijd vaak moeilijk voor aanstaande door haar achterdocht. Is 2 jaar getrouwd, een kindje van 1 jaar. 't Huwelijk was wel gelukkig.

Na Sp. griep in November '18 voor 't eerst duidelijk abnormaal, werd paranoïed, scheen te hallucineeren. Is langzamerhand erger geworden. Meent gehypnotiseerd te worden, nu eens door een kat, dan weer door een mensch. Meent dat ze door de gordijnreeten bespied wordt. Verdenkt de bureu, soms haar man ook. Plotselinge angst, dat haar kind gedood is, vliegt dan in eens naar boven om te zien. Gedeprimeerd, hypochondrische ideeën. Soms vergiftigingswaan. Gehoorshallucinaties. Heeft al jaren lang 't idee, dat ze krankzinnig zal worden. Meent, dat de bedreigingen, die ze hoort in verband staan met: vrouwenkiesrecht, revolutie, politiek, geloof, enz.

Onderzoek volgens BINET-SIMON: pat. bereikt den 12 jarigen leeftijd geheel. Bij mijn onderzoek is pat. gewillig. Als ze over haar kindje praat, maakt ze een geheel normalen indruk.

 Reactietijd
(in sec.)

- 5 stoel? een stoel? Iets om op te zitten.
- 6 kast? verschillende beteekenissen kun je er aan hechten (ik vraag: hoe dan?) Een kast is om kleeven in te leggen of linnengoed of eten. Linnenkasten heb je of andere kasten.
- 6 tafel? ik heb een hekel aan bruine tafels; (vraag: waarom?) de bruine tafel in de zaal wil me dooden.
- 3 mantel? ik heb een hekel aan zwarte en bruine mantels, omdat die mij bedreigen.
- 5 buis? kan verschillend opgevat worden. Een blauwe broek is ook een buis of een zak. Dat is ook verkeerd. Water of zoo.
- 3 grens? grens van goed of kwaad. Je hebt verschillende grenzen.
- 6 arm? je kunt op verschillende manieren arm zijn, geestelijk arm en arm aan geld. En een arm dien je zelf gebruikt.
- 6 been? been van een dier, ik bedoel bot, van een hond b.v. En gewoon, been van een mensch.
- 1 oog? oog, iets, waar je alles mee ziet en waar de menschen ook mee kunnen zien. Je ziet het booze er in en het goede ook.
- 7 mond? dat kan heel verschillend opgevat worden, mond van een rivier of eigen mond.
- 8 longen? waar je mee ademhaalt. Maar je kunt het soms erg benauwd hebben.
- 5 hersenen? waar je heele gevoel, je lichaam, je verstand mee in verbinding staat.... hersenen zijn die niet verdeeld in 2 deelen, gevoel en verstand?
- 4 huis? huis van bewaring b.v., ziekenhuis, doodenhuis, je eigen huis. Dat is toch het liefste voor iemand.
- 3 tent? dat kan verschillend opgevat worden. Tentwagen zeggen we in Drente voor kermiswagen. En boerenwagen.
- 5 schuur? wij hebben thuis ook een schuur waar de groente ingebracht wordt (ouderlijk huis).
- 2 schip? schip, daar kun je mee varen. Ik zie hier ook wel schepen voorbijgaan, ik vind dat verdacht, weet niet, wat er van te denken.
- 10 deur? deur is iets, wat je open en dicht kunt doen, ik heb hem liever open als dicht.

 Reactietijd
(in sec.)

- 2 a r b e i d ? dat kun je tweeledig opvatten, geestelijk en met je handen. Beide moet je doen. 't Is allebei heel goed, geestelijk werk is misschien in den tegenwoordigen tijd 't best.
- 14 r u i l ? we kunnen iets verruilen, iets van 'teene vertrek in het andere zetten. Dat doen ze hier wel meer.
- 6 p a n d ? huizen, b.v., die daar tegenover staan, zijn ook panden. Daar houd ik niet zooveel van. Ik weet niet, wat ik er van denken moet (bedoelt de huizen aan den overkant van het kanaal).
- 4 o r d e ? orde moet er overal wezen; is dat er niet, dan loopt alles verkeerd.
- 5 p a c h t ? iets huren.
- 5 b o n d g e n o o t s c h a p ? samenzwering kan ook bondgenootschap heeten.
- 7 k o l o n i e ? je hebt verschillende kolonies. Van een kolonie houd ik over 't algemeen niet zooveel. (vraag: waarom niet?) Dat weet ik niet. Veenkolonies kan in verschillende beteekenis opgevat worden. In de beteekenis, waarin ik het opvat, vind ik het naar. Veen is net of het me ter dood brengt. Turven zijn wel nuttig.
- 10 g e m e e n t e ? verschillende gemeenten
- 4 w e t ? wet in 't algemeen; een wet brengt orde. Er zijn er ook, die in sommige oogen verkeerd zijn...maar de wet, daar hebben de vrouwen niet zooveel in te zeggen. Misschien wordt dat straks wel beter.
- 5 o v e r h e i d ? overheid, dat is de regeering. Of de overheid altijd goed regeert, is de vraag, de eene vindt van wel, de andere niet.
- 6 b e d o e l i n g ? je kunt kwade en goede bedoelingen hebben.
- 8 o o r z a a k ? een kleine oorzaak kan soms groote gevolgen hebben; vooral soms de meest onschuldige dingen. 't Spreekwoord zegt: kleine oorzaken: groote gevolgen. Dat kan verschillend opgevat worden. Daar kan wantrouwen ook mee in verband staan.
- 4 t e g e n s p r a a k ? je kunt het goede soms erg tegenspreken en je kunt het kwade tegenspreken.

 Reactietijd
(in sec.)

- 11 oordeel? oordeel? 'toordeel van God b.v. En je kunt goed oordeelen. Je kunt meenen, dat je goed oordeelt en dat is al precies zooals een mensch zelf is. Ieder mensch heeft zijn eigen oordeel en de een oordeelt kwader dan de ander.
- 10 boosheid? je kunt ook boos zijn, als je er werkelijk recht op hebt. Je bent ook wel soms boos, dat er misschien geen reden voor is. Maar als je boos bent, voel je, dat er een reden is.
- 7 moed? als je in gevaar verkeert, dat je je verweert.
- 10 rechtvaardigheid? rechtvaardigheid: altijd je meening handhaven, altijd zeggen, hoe je er over denkt. En den een niet beter behandelen als den ander. Dat doe je wel, als je veel van iemand houdt. Je denkt wel eens, dat je niet rechtvaardig behandeld wordt, als kind denk je dat wel eens.
- 5 medelijden? als je ziet, dat een ander lijdt, dan voel je medelijden.
- 2 gewoonte? je kunt goede gewoonten hebben en slechte. Je moet de slechte trachten te verbeteren. (Zegt ditzelfde in ongeveer dezelfde bewoordingen nog eens.)
- 2 misdrijf? een moord is een misdrijf, diefstal ook. Dat kan verschillend worden opgevat. Een moord uit drift is niet zoo erg, als een kwaadwillige moord. Een diefstal is zoo verschillend. Ieder mensch heeft daar neiging toe. Kinderen ook, een kind snoept graag; dat moet men bestrijden, die neiging.
- 4 dwaling? b.v. als je een mensch verkeerd beoordeelt, dan is dat een groote dwaling. Ik las in de.... Duivenpost iets over dwaling en ik begreep het niet. Ik bracht het met mezelf in verbinding, dat de menschen mij en mijn man verkeerd beoordeelen. Als de menschen mij verkeerd beoordeelen, is dat beslist een dwaling, want ik voel me bepaald onschuldig.
- 7 wraak? wraak is altijd iets heel slechts. Maar als men een moeder de kinderen afneemt en die zich verweert..., neen dat is geen wraak. Wraak mag je niet doen.

Met deze definities kan men zich geen zeker oordeel vormen over het intellect van de pat. Wel ziet men, dat ze een goeden woordenschat tot haar beschikking heeft en zich er af en toe heel behoorlijk van kan bedienen, maar de ziekte, de sterke waan, beheerscht de praestaties dusdanig, dat er slechts een enkele goede definitie tusschen is. Men kan de gewone beoordeeling van goed, primitief enz. dan ook niet toepassen. Het absurde springt in het oog: de tafel, die haar dooden wil, evenals het veen (kolonie), de mantels bedreigen haar. Ook haar antwoord bij buis is absurd, onsamenhangend, waarbij ze aan 'teind echter een aanduiding geeft, dat er water doorheen loopt. Bij grens blijft ze erg vaag. Van de reactietijden van de eerste groep is niet veel te zeggen (5, 6, 6, 3, 5, 3 sec.). Bij arm en been (evenals bij kast e.a.) is ze zeer uitvoerig, doch primitief. Oog roept voorstellingen met affect op: „Je ziet er het booze in en ook het goede”, wat bij een zoo zeer paranoide pat. begrijpelijk is. De reactietijd is opvallend kort: 1 sec. (rest van 2de groep: 6, 6, 7, 8, 5 sec.). ZIEHEN¹⁾ vond bij vrije associaties een korten reactietijd als prikkelwoord en complex denzelfden gevoelston hadden, een langen bij tegengestelden gevoelston. Hier gaat het echter om een neutraal woord, zoo ook later bij arbeid, schip, gewoonte. Bij misdrijf is de gevoelston negatief. Daarover straks.

Van mond, longen, hersenen is niet veel te zeggen. Bij huis komt een eigenaardig woord: doodenhuis. De gedachte aan haar eigen huis zou verlenging van den reactietijd kunnen geven, doet het echter niet. Bij tent voegt ze er ongemotiveerd boerenwagen aan toe. Schip: de voorbijgaande schepen vindt ze verdacht. De korte reactietijd (2 sec.) is al vermeld. Het volgende woord, deur, brengt ook haar achterdocht in actie, ze heeft de deur liever open dan dicht, waarschijnlijk om zeker te zijn, dat haar vijanden er niet achter staan. En dit woord geeft weer een langeren reactietijd. Bij arbeid weer een zeer korte reactietijd; of er een complex is, zou ik niet durven zeggen. Bij ruil een lange reactietijd, misschien wordt door verwisseling op de zaaltjes haar achterdocht opgewekt.

¹⁾ Ziehen: Referaat in Mendel's Neurol. Centralblatt XXII 1903. blz. 1036.

Doch dit geschiedt ook door de huizen van den overkant (pand), waarbij de reactietijd echter maar 6 sec. is. Bij bondgenootschap treedt de achterdocht ook weer naar voren; bij kolonie is het absurde idee, dat het veen haar dooden wil. Bij gemeente een lange reactietijd en weinig antwoord. Vindt ze 't woord moeilijk of schuilt er een complex onder, of is 't de nawerking van haar verhaal bij kolonie?

Bij wet en overheid zijn stellig complexen, pat. duidt het zelf ook aan: daar hebben vrouwen niet veel in te zeggen. En in haar anamnese staat vermeld, dat ze de bedreigingen, die ze hoort, met allerlei in verband brengt: vrouwenkiesrecht, politiek, revolutie. De reactietijden (4 en 5 sec.) zeggen daarover niets.

Bedoeling: waar pat. overal kwade bedoelingen veronderstelt, zou men hier een complexreactie kunnen verwachten, wat niet het geval is (6 sec.). Bij o o r z a a k bedoelt ze waarschijnlijk, dat een kleine oorzaak haar wantrouwen kan opwekken. Van tegenspraak is niet veel te zeggen. Bij o o r d e e l is ze erg breedvoerig en heeft ze een langen reactietijd (11 sec.). Is hier misschien een complex: het verkeerde oordeel over haar, waarover ze het bij d w a l i n g heeft?

Zoo kan men doorgaan; bij een patiënte zoo vervuld van achterdocht en absurde ideeën treedt haast elke voorstelling in verbinding met een complex. Bij r e c h t v a a r d i g h e i d komt haar jeugdgrief: achterstelling bij broers en zusters, weer boven. Van de reactietijden, die zeer ongelijk zijn, is niets met zekerheid te zeggen.

Iets wat nog opvalt, is het stereotype „dat kan verschillend opgevat worden” of „dat kan op verschillende manieren”, wat telkens weer terugkeert. Eigenaardig is dat J. L. (no. 13), ook een pat. met dem. praecox, ditzelfde vertoont. Het kan natuurlijk geheel toevallig zijn.

34.

Vrouw T. L., 30 j. N.H.

Diagnose: dementia praecox of acute hallucinat. verwardheid.

Man van pat. is landbouwer, ze wonen op een klein Drentsch dorp. Pat. bezocht de L. Sch. tot 13de jaar, kon goed leeren. Haar ouders waren in goeden doen. Na schooljaren thuis in de huis-houding geholpen. Op 24 j. leeftijd gehuwd. Gelukkig huwelijk, twee

gezonde kinderen. Pat. is oppassend, vlijtig, zuinig, niet egoïst, zacht, kon niet best tegen moeilijkheden, gewoon in den omgang met anderen, niet erg godsdienstig. In Mei '20 een week griep gehad. Moe, slap, psychisch niet abnormaal. Had in dien tijd nog 't jongste kind aan de borst. Daarna, eind Mei, boedelscheiding van haar schoonouders. Naar aanleiding daarvan een kleine strubbeling, waadoor ze erg boos werd. Later spijt daarover. In aansluiting daaraan in den tijd van 10 dagen abnormaal geworden, geleidelijk aan, zoodat ze naar de kliniek moest. Ze werd stiller, langzamer, bleef spontaan te bed liggen, werd verward, had het over stukken in de courant, over boedelscheiding etc. Zelfbeschuldigingen naar aanleiding van de boedelscheiding. Ze had schuld aan den oorlog. Was gejaagd en angstig, hallucineerde, hoorde wat aan de ramen en op zolder. Meende, dat alle koeien dood waren, dat de zee alles zou overstroomen; wild, onrustig; geen stereotypieën. Voor 5 j. is pat. een tijdlang wat stil geweest. Bij inkomst in de kliniek is ze verward, hallucineert, is georiënteerd wat plaats, niet wat tijd betreft; ze ziet slangen, adders, hoort doorkisten timmeren. Gedepimeerd. Neemt soms pathetische houdingen aan. Soms erg druk. Bij mijn onderzoek, half October, vertoont ze licht negativisme, versperring, ze is licht verward; 't is niet duidelijk of ze hallucineert. Oriëntatie van plaats goed, van tijd niet. Intellect-onderzoek was niet te doen bij pat. Later, gedurende haar verblijf in de kliniek, werd ze zeer autistisch, gemanieerd, impulsief.

Reactietijd
(in sec.)

..	stoel? ik weet het niet; nou, gewoon, hè, daar staat een stoel. (Ik moet telkens vragen: wat is een....? en dit gedurig weer herhalen).
..	kast? daar heb je een kast staan. Een kast is overal ongelijk.
..	tafel? dit is ook een tafel (wijst).
14	mantel? dat is gewoon, een mantel.
2	buis? daar heb je ook van die buizen loopen, daar is allemaal gas in en zoo (kijkt naar de centrale verwarming).
8	grens? daar is overal een grens, maar ik weet het niet, kan het niet zeggen.
5	arm? dit, mijn arm. 't Is me 't zelfde.
3	been? ik kan 't niet meer zeggen allemaal.
5	oog? daar kun je mee zien. Wat kijk je me aan!
..	mond? daar eten we dagelijks mee (na aansporing, dat ze 't wel weet).
60	longen? —
5	hersenen? hersenen en zenuwen dat is al gelijk, ze zitten vol gedachten.

 Reactietijd
(in sec.)

- 7 huis? je weet niet of je in een huis bent of een kerk of een gasthuis of een ziekenhuis (in 't Noorden beteekent een gasthuis: een hofje).
- 8 tent? och, met de soldaten hè? Dat is ook allemaal gelijk.
- .. schuur? overal zijn schuurtjes bij ons, net gelijk, waar je komt.
- 6 schip? ja, daar ben ik niet bij opgebracht; ik heb wel eens een zien varen.
- .. deur? och, zuster, dat weet je toch wel, dat is daar een deur.
- 5 arbeid? dat is alle dagen werken, dat is al gelijk; de eene werkt een kleine poos, de ander werkt harder.
- 5 ruil? och, dat gaat dunkt me alle dagen, maar daar ken ik niets van.
- 60 pand? —
- 4 orde? zooals 'thier ook altijd is.
- 7 pacht? dat is al net als pand en pacht, dat is allemaal gelijk.
- 5 bondgenootschap? nee, ik ben maar een eenvoudige vrouw, ik kan niets meer zeggen.
- .. kolonie? de eene zingt, de ander fluit, een ander schrijft op een kaartje, een ander schrijft op papier. Ik heb hier al zooveel meegemaakt.
- 8 gemeente? 't is toch allemaal één gemeente, overal hè?
- 14 wet? dat is ook al gelijk. De eene wil wel graag zoo eens en die graag zoo eens.
- 3 overheid? nee.... (ik zeg: je weet het dus niet, waarop ze direct weer begint) 't is hier al net zoo, de een is hier baas over, de ander daarover.
- 2 bedoeling? ieder heeft zijn bedoeling, hè?
- .. oorzaak? (ze trekt haar schouders op en begint te praten over Ds. S. en haar bedoeling).
- 3 tegenspraak? ik ben toch wel zacht en goed geweest.... als je al eens een klap met een schrobber geeft.
- 3 oordeel? de een oordeelt zoo en de ander zoo.
- 1 boosheid? nou, ik heb genoeg van de boosheid gehad. Ik wil hier ook wel blijven en werken. Ik wil wel helpen schrobben en overdag een beetje breien.

 Reactietijd
(in sec.)

3	moed? ik heb met allen meegepraat en met allen meegegeten, maar gezongen heb ik niet veel. Ik kan ook niet meer zingen.
3	rechtvaardigheid? ik kan 't niet zeggen. Ik ken 't niet anders als bij Ds. S. in de kerk (een heel verhaal volgt, wat niet verstaanbaar is.) Dat blijft ook al gelijk. Ik heb hier ook geen schuld meer. Er kan me iemand nog wel een klap willen geven.... Ze hebben me hier binnen gedragen, meer weet ik niet.
1	medelijden? ik had altijd veel medelijden met arme menschen.
2	gewoonte? het dagelijksch werk.
5	misdrijf? de een noemt dit misdrijf; men kan hard en zacht oordeelen. Ik oordeel zacht.
3	dwaling? de een dwaalt hier, de andere daar.
3	wraak? de wraak is voor mij voorbij.

De ziekte heeft te veel een stempel op de definities gedrukt, dan dat ik ze met de gewone qualificaties zou kunnen beoordeelen. Men ziet hier duidelijk negativisme optreden, n.l. bij been, bondgenootschap, kolonie, overheid (hierbij zeer frappant). Verder stereotypeën, n.l. telkens komt weer de uitdrukking: 't is al gelijk. Perseveratie vinden we bij ruil, waar haar definitie van arbeid weer in te voorschijn komt. Verder bij pacht, waar p a n d persevereert. Zonderwaan bestaat niet meer bij pat., ze zegt van zichzelf: ik ben toch wel zacht en goed geweest..... ik heb geen schuld meer.... ik oordeel zacht.

Bij moed geeft ze een eigenaardig antwoord. Misschien bedoelt ze wel, dat ze geen levensmoed meer heeft en daarom niet meer kan zingen.

Er ontbreken nogal wat reactietijden. Er zijn bij de aanwezige (die varieeren van 1—8 sec. met twee van 14 sec.) twee langere, nl. mantel en wet, beide 14 sec.) Is dit misschien een uiting van de versperring, waar de andere, gelijkwaardige begrippen niet zoo'n langen reactietijd hebben?

Pat., die anders niet erg godsdienstig is, is nu telkens bezig met Ds. S. en de kerk. Over complexen durf ik niets te zeggen. Evenmin een oordeel vellen over 't intellect.

Vrouw S. S., 37 j. N. H.

Diagnose: *dementia paranoides*.

Man van pat. is stoker op een fabriek. Ze wonen in een stad.

Pat. had een moeilijke jeugd, vader verloor door drankzucht zijn groote boerderij. De lagere school bezocht (blijven zitten?) Kan lezen, schrijven, rekenen. Na schooljaren kindermeisje. Deed later de huishouding bij een broer. Was en is zeer goed in haar werk. Op 28 j. leeftijd getrouwd. Vijf gezonde kinderen. Sinds 8 j. is pat. abnormaal, ze hoort stemmen, meent dat de buurvrouw haar uitscheldt, tegenwerkt. Toen deze verhuisde was het eerst beter, doch al gauw verdacht ze de nieuwe buurvrouw. Deze neemt gas uit haar meter, verhindert dat haar kachel brandt; soms voelt ze, dat buurvrouw haar boeien wil of op 't hoofd slaat. Meent, dat de buurman haar verleiden wil. Is er aggressief tegen in, gooit bij de buurvrouw de ruiten in en heeft vreeselijke woedebuien. Ze is goed voor haar eigen gezin, verzorgt dit uitstekend. Ze is goed met geld vertrouwd. Nooit ongegeneerd in haar optreden of spreken behalve in de woedebuien. De echtgenoot vindt, dat het verstand wel achteruitgaat, wat te bemerken zou zijn bij het bedenken en begrijpen van moeilijke dingen.

In de kliniek is pat. rustig, vriendelijk. Lichte euphorie. Enkele gehoorshallucinaties, misschien. Verder geen bijzonders.

Onderzoek volgens BINET-SIMON:

10 j. + behalve II.

12 j. II, IV +, V $\frac{1}{2}$ +, I en III —.

15 j. I en V +, rest —.

Reactietijd
(in sec.)

11	stoel? stoel om op te zitten. g, 9—14.
1	kast? kast om er wat in te doen. g, 9—14.
2	tafel? tafel om er wat op te zetten. g, 9—14.
4	mantel? mantel om aan te trekken. g, 9—14.
4	buis? buis om te luisteren. pr, 9 en 10.
10	grens? dat is aan de zee. pr, 9 en 10.
2	arm? dat is om mee te werken. g, 9—14.
..	been? om op te lopen. g, 9—14.
3	oog? om mee te zien. g, 11—14.
3	mond? om mee te praten. g, 11—14.
10	longen? een ziekte. pr, onder 9.
5	hersen? als je hoofdpijn hebt. pr, tusschen 9 en 10.
5	huis? om er in te wonen. g, 9—14.
4	tent? een kermis. pr, 9 en 10.
8	schuur? schuur in 't land (bedoeld platteland). pr.
4	schip? om er in te wonen. pr.

 Reactietijd
(in sec.)

- 4 deur? in huis. **pr, 9.**
 5 arbeid? om je werk te doen. **g, 10—14.**
 7 ruil? om wat te ruilen. **pr 10.**
 15 pand? om wat te geven. **pr, 11.**
 5 orde? in huis om alles in orde te hebben. **pr, onder 9.**
 15 pacht? is dat in 'tland? (= op 't platteland). **pr,**
 tusschen 11 en 12.
 3 bondgenootschap? vereeniging? **g, 12—14.**
 12 kolonie? een huis? **f, 9.**
 6 gemeente? een streek? **g, 12—14.**
 10 wet? was er gens een wet van? wethouder? **pr, tusschen**
 9 en 10.
 9 overheid? daar je nog een boel van hebt. **f, 9.**
 9 bedoeling? als je nog eens wat zegt. **f, 9 en 10.**
 8 oorzaak? als je nog eens wat doen wilt, dan eerst
 er over nadenken. **f, 9—12.**
 10 tegenspraak? om geen ruzie te maken. **f, 9 en 10.**
 16 oordeel? als je beginnen wilt, eerst eens er over
 oordeelen of 't wel goed is. **g, 13 en 14.**
 10 boosheid? is kwaadheid. **g.**
 4 moed? om moed te houden. **pr, 10.**
 2 rechtvaardigheid? om niet te liegen. **pr.**
 5 medelijden? een, die ziek is, om daar medelijden mee
 te hebben. **g, 14.**
 5 gewoonte? dat is 't al gauw, als je wat doet. **pr.**
 18 misdrijf? als je elkaar nog eens wat doet. **pr.**
 5 dwaling? dat is een, die door een ander wel ver-
 dwaald kan worden. **pr, 9—13.**
 7 wraak? dat is, als je kwaad op een bent. **pr, 10—13.**
 15 g, 19 pr, 5 f.

Haar praestaties zijn primitief, toch zou ik niet tot dementie durven besluiten, wel intellectueele beperktheid binnen normale grenzen (longen, hersenen), wat ook overeenkomt met het feit, dat ze uitstekend haar huishouding doet en haar vijf jonge kinderen verzorgt. Het stemt ook overeen met het eerst verrichte intellect-onderzoek. Het komt me voor, dat ze van de meeste begrippen wel een goede, doch vage voorstelling heeft, maar door haar primitieve wijze om zich uit te drukken en haar kleinen woordenschat tot zoo'n gebrekkig resultaat komt.

De fout bij overheid komt veel voor, ook bij geheel normalen.

Bij bedoeling is het best mogelijk, dat ze het goed meent, doch fout krijgt door maar een stuk van haar gedachte te zeggen.

Bij oorzaak en tegenspraak begrijp ik haar gedachtengang niet. Bedoelt ze bij 't laatste misschien, dat ze door haar familie vaak wordt tegengesproken, opdat ze met de bureu geen ruzie zal maken? De reactietijd zegt daarbij niets bijzonders, misschien is de langere tijd bij oordeel postkritisch.

Bij misdrijf is plotseling tusschen vrij korte reactietijden in, een tijd van 18 sec. De definitie is ook eigenaardig: als je elkaar nog eens wat doet..... Me dunkt, dat dit wel wijst op het complex „buurvrouw, die haar kwaad doet en zij die bij buurvrouw de ruiten ingooit”.

Haar paranoide geest spreekt ook uit dwaling (dat is een, die door een ander wel verdwaald worden kan). De reactietijden zijn middelmatig lang, geven verder geen bijzondere aanwijzingen.

Deze pat. en T. B. (no. 14), beide met de diagnose: dem. paranoides, kan men rangschikken onder de gevallen, welke KRAEPELIN paraphrenie noemt en die klinisch niet het eigenaardige karakter van de dem. praecox vertoonen, zooals b.v. de paranoide praecox-patiënte no. 33 dit heeft. Ook in de definities is dit praecox-karakter afwezig.

36.

A. K., 40 j. N. H.

Diagnose: epilepsie.

Pat. is schoonmaakster.

Heeft de Chr. L. S. afgeloopen van 6—12 j., kon goed leeren. Goed gezinsleven thuis. Dienstbode geweest tot de epilepsie begon, toen werkster geworden. Ongehuwd. Is verloofd geweest met een tijdelijk postbode. Verbrak het, omdat hij geen vooruitzichten had op vaste aanstelling. Later werd hij het toch en nu tobt ze daar wel over. Voor 4 j. traden de epileptische insulten voor 't eerst op, om en bij de menstruatie. Pat. is sinds dien veranderd. Vroeger was ze volkomen normaal. Laatste jaren zonderling, gauw opgewonden, langzaam, omslachtig in 't vertellen, herhaalt vaak hetzelfde. ze is suffer, 't geheugen is iets achteruitgegaan, zuiniger geworden. Was altijd godsdienstig, dit is niet veranderd. Er is geen intellect onderzoek verricht.

 Reactietijd
(in sec.)

- .. stoel? een stoel, waar je op zitten kunt, doktores.
g, 9—14.
- 3 kast? ongelijk wat voor kast, wat je er in bergen kunt,
linnengoed, potten, pannen. Beter weet ik het
niet, doktores. **g, 9—14.**
- 2½ tafel? een tafel? waar je bij zitten kunt, doktores.
pr, onder 9.
- 2 mantel? een mantel, die je aan hebben moet, een
kleedingstuk, doktores. **c, 9—14.**
- 8 buis? een waterbuis of een menschenbuis, ik weet
eigenlijk niet. Schippers zeggen ook wel buis
tegen jasje. **pr, 9 en 10.**
- 5 grens? een grens over 't water, dat weet ik niet zoo
secur. **f, onder 9.**
- 1 arm? mijn arm, die ik uitsteek, of mijn eigen arm. Of
een heer, die Arm (Harm) heet. **pr, onder 9.**
- 2 been? een been, waar ik op loop of een been in de
soepbotten. **g, 9—14.**
- 1½ oog? mijn oogen, daar ik door kijk, doktores.
g, 11—14.
- 2 mond? daar ik mee eet en drink. **g, 11—14.**
- 6 longen? longen hebben ze bij den slager wel, men-
schen hebben ze van binnen ook. **pr, onder 9.**
- 2 hersenen? hersens op mijn hoofd, doktores, daar
zit je verstand in. **g, 10—14.**
- 2 huis? een huis, waar je in woont, doktores, heeren-
huis, dameshuis. **g, 9—14.**
- 3½ tent? een tent, die op de kermis staat, waar ze in
spelen of oliekoeken bakken. **pr, 9 en 10.**
- 3 schuur? een schuur, waar je hout en turf en kolen
in bergt. Zijn ook wel menschen, die zoo hee-
ten. **g.**
- 2½ schip? een schip, daar ze in varen, over 't water
heen, doktores. **g.**
- 2 deur? een deur is voor een kamer, of een deur is
voor een schuur, zooals de menschen 't heb-
ben willen, die sluit, zoodat alles achter slot
en grendel blijft. **g, 10—14.**
- 2 arbeid? arbeid is werken, doktores. **c, 10—14.**
- 5 ruil? ruil, dat weet ik niet. Of als ze ruilen willen, als
ze wat gekocht hebben. **pr, 10.**
- 15 pand? pand, weet ik niet, een stuk goed, oude stuk-
ken kleeren. **pr, 11.**
- 7 orde? is dat geen oppassen en netjes? 't Is in orde,
als de menschen weer klaar zijn. **g, 9—14.**

 Reactietijd
 (in sec.)

- 12 pacht? een pacht, is dat niet iets, wat ze in den lommerd brengen? **f, 9—11.**
- 8 bondgenootschap? een bond.... genootschap. (Ze schijnt zooiets als een bont gezelschap te bedoelen, de intonatie is om aan te geven, dat ze twee woorden bedoelt.) is dat niet een genootschap van veel menschen? Je spreekt ook van bont goed. **f, 9—11.**
- 3 kolonie? op de kolonie, daar zenden ze de menschen op, die niks meer te doen hebben. **pr.**
- 2 gemeente? een gemeente is een stad, doktores. **g, 12—14.**
- 3 overheid? overheid, dat is te veel hebben, dat is overheid. **f, 9.**
- 3 bedoeling? de eene bedoelt het zoo en de ander bedoelt het zoo. **pr, 11.**
- 3 oorzaak? de oorzaak daarvan is, dat als de menschen wat uitgevoerd hebben, wat de eene bedoelt, bedoelt de ander niet, dat is de oorzaak. **f, 9—12.**
- 2 tegenspraak? een tegenspraak om de menschen alweer tegen te spreken, als menschen al gelijk willen hebben, spreek je ze tegen. **pr, tusschen 10 en 11.**
- 2 oordeel? een oordeel daarvan, als de menschen wat uitgevoerd hebben. Wat is 't oordeel daarvan? **pr, 10—12.**
- 2 boosheid? als je kwaad bent, doktores. **pr.**
- 3 moed? dat je maar moed moet houden, dat je maar niet prakkiseeren moet. „Houd maar moed. mijn jongen”, dat hebben ze lang gezongen. **pr, 10.**
- 3 rechtvaardigheid? rechtvaardigheid, dat je maar altijd eerlijk en trouw moet blijven, rechtuit spreken, dat je altijd rechtvaardig moet wezen, niet krom loopen. En altijd in de puntjes, netjes en schoon. **pr.**
- 1½ medelijden? dat je met een erg ziek mensch en een arm mensch medelijden hebt, een mensch, die zoo armoedig is, dat hij haast niet door de wereld kan komen, daar heb je medelijden mee. **pr, 9—13.**
- 2 gewoonte? een gewoonte? Dat is als de een zich zoo kan aanstellen en de ander zoo, die heeft zoo'n gewoonte, doktores. **pr.**

 Reactietijd
(in sec.)

- 3 misdrijf? dat is over doen, wat de menschen niet aanstaat. Dat is een misdrijf. **pr.**
- 1 dwaling? een dwaling, dat de menschen verdwaald zijn, hun eigen huis niet weer kunnen vinden, dat is een dwaling. **pr, 9—13.**
- 1 wraak? een wraak.... een wraak.... als toevallen of zoo wat. Je zou je een wraak doen, je zou je aanpakken of zoo. In Groningen zeggen ze zooveel. Of een wraak op een vinger of arm (waarschijnlijk bedoelt ze hier wrat). Of je zou een wraak op iemand doen. **f, 9.**
2 c, 12 g, 19 pr, 6 f.

Dementie is er zeker. Deze springt nog meer in 't oog bij de kwalitatieve beschouwing dan bij de quantitatieve. Van grens, pacht, bondgenootschap, overheid, oorzaak, wraak heeft ze geen voorstelling. Van de andere woorden dikwijls een zeer vaag begrip. Eigenaardig is, hoe ze bij p a n d tamelijk wel in gebreke blijft, doch hoe bij p a c h t blijkt, dat ze er wel een beter voorstelling van heeft, die ze echter zonder kritiek op een verkeerd oogenblik te voorschijn brengt. Dit persevereeren vinden we ook bij o o r z a a k, waar bedoeling, bij d e u r, waar s c h u u r weer opduikt. Ze is zeer egocentrisch, concreet, omslachtig, breedsprakig, vertoont gedachtenvlucht, soms met klankassociaties (a r m, s c h u u r, h u i s, m o e d, o r d e, r e c h t v a a r d i g h e i d), geeft veel tautologieën. Ze is zeer beleefd, herhaalt telkens: doktores. Door dit alles is het karakter der epilepsie wel heel duidelijk.

De reactietijden zijn kort, ze bedenkt zich haast niet voordat ze spreekt. Enkele langere tijden schijnen van de moeilijkheid af te hangen.

37.

A. B., 34 j. Geref.

Diagnose: epilepsie.

Pat. was vroeger gezond. O.L.S. afgeloopen van 5—12 j., kon goed leeren. Huiselijke omstandigheden goed. Van 15—27 j. als dienstbode in betrekking. Toen thuisgekomen, omdat ze last kreeg van toevallen. Deed toen de huishouding voor haar vader. Is in 't ziekenhuis gekomen, omdat ze gravida was. Ze vertelt, dat ze met haar verloofde niet trouwen mocht, omdat hij niet gereformeerd was en dat haar vader en de dominee nu boos op haar zijn.

Uit de intellect-onderzoekingen blijkt geen dementie.

BINET-SIMON: 10 j. geheel +
 12 j. geheel +
 15 j. II +, V $\frac{1}{2}$ +, rest —
 Volw. leeftijd III en IV +, rest —

Ook de andere intellect-onderzoekingen leveren zeer goede resultaten op. Wel doet ze alles erg langzaam.

Reactietijd
 (in sec.)

1	stoel? meubel. c, 9—14.
4	kast? dat is ook een meubel, dokter. c, 9—14.
3	tafel? meubel, dokter. c, 9—14.
1	mantel? kleedingstuk. c, 9—14.
13	buis? ja, een verwarmingsbuis of zoo iets, dokter. pr, 9 en 10.
2	grens? scheiding. c, 11—14.
15	arm? daar weet ik wel wat anders voor te zeggen.... lichaamsdeel. c, 9—14.
1	been? lichaamsdeel, dokter. c, 9—14.
6	oog? lichaamsdeel, waar men mee ziet. c, 11—14.
3	mond? lichaamsdeel, dokter. c, 11—14.
3	longen? ook een lichaamsdeel, dokter. c, 10—14.
9	hersenen? ook een lichaamsdeel of lichaamsdeelen, dokter. c, 11—14.
1	huis? gebouw, dokter. c, 9—14.
2	tent? gebouw, dokter. g, 11—14.
3	schuur? ook een gebouw. c.
1	schip? vaartuig. c, boven 14.
4	deur? stuk hout of ijzer, er zijn ook wel ijzeren deuren. pr, 9.
9	arbeid? het werk, dat een mensch doet. g, 10—14.
3	ruil? leenen. f, 9.
20	pand? ja, dat is een pand; men weet er dan wel eens een ander woord voor, maar dat wil me niet in den zin schieten.... ja, dat is een stuk goed, niet? pr, 11.
6	orde? orde of netjes. g, 9—14.
4	pacht? leenen. f, 9—11.
26	bondgenootschap? met elkaar als goede vrienden leven. g, 12—14.
11	kolonie? een stuk grond, dokter. pr, 10 en 11.
22	gemeente? gemeente of een dorp. pr, 11.
3	wet? regel. c, 11—14.
2	overheid? macht. c, 14.
2	bedoeling? aanwijzing. f, 9 en 10.
2	oorzaak? beduiding. f, 9—12.
12	tegenspraak? booze bedoeling. pr, tusschen 10 en 11.

 Reactietijd
(in sec.)

3	oordeel? wetten. f, 9.
10	boosheid? drift. g.
6	moed? vroolijkheid. g, 11—14.
3	rechtvaardigheid? rechte bedoeling. pr.
18	medelijden? iets waar men mee te doen heeft. g, 14.
13	gewoonte? gewoonte of alledaagsheid. g.
6	misdrijf? moord. g.
5	dwaling? op een dwaalspoor zijn. g, 14.
23	wraak? wraak tegen een mensch. pr, 10—13.
17 c, 10 g, 7 pr, 5 f.	

Als men let op het groote aantal correcte definities, dan is men geneigd te concludeeren: er is nog geen dementie. Bekijkt men de antwoorden van pat. goed, dan is men daar niet meer zoo zeker van, vooral als men de slechte uitkomsten ziet bij de sociale en logische begrippen, waarop ik straks terugkom.

Opvallend is de neiging om abstract te blijven, ze geeft af en toe zelfs een zeer goed genus proximum. In 't opnoemen der specifieke eigenschappen brengt ze 't niet zoo ver. Deze neiging tot het abstracte maakt echter ook, dat eenige definities erg mislukken, wat ook 'voor een deel wel de oorzaak kan zijn van de slechte resultaten bij logische en sociale begrippen. Doch, waar ze zegt: *ruil* = leenen, *pacht* = leenen (mis-schien ook onder invloed van *pand*, waarbij ze aan beleenen denkt), *oorzaak* = beduiding, *oordeel* = wetten, dan krijgt men toch den indruk van iets dement's, te meer waar ze een behoorlijken woordenschat heeft en die nogal goed weet te gebruiken. Perseveratie ziet men bij *pacht*, *oorzaak* = beduiding, staat dunkt me onder invloed van *bedoeling* en aanwijzing, later nog tweemaal *bedoeling*. Men mag op grond van dit alles wel een beginnende dementie aannemen.

De definitie bij *oordeel* is te verklaren: het rechterlijk oordeel houdt verband met de wet.

Haar omschrijving van *moed* is weer typisch voor de zoo algemeene opvatting van het woord.

Zeer opvallend is ook de beleefdheid, zoo typisch voor de epilepsie.

De reactietijden leveren geen aanknoopingspunten op.

J. T., 18 j. Geref.

Diagnose: Syringomyelie?? Dystrophia
genito-adiposa??

Vader is timmerman; pat. helpt moeder in de huishouding. En woont in een klein provinciestadje. Ze is een van een tweeling, het zusje stierf op 14 j. leeftijd aan een hartkwaal. Pat. was in prille jeugd duidelijk achterlijk, laat met loopen, praten, zindelijk worden. Rachitis e.a. kinderziekten. Op de L.S. van 6—15 j., kon niet leeren, liep maar enkele klassen door. Kan lezen, schrijven en een beetje rekenen. Menstruatie nog niet aanwezig. Lichamelijk niet goed ontwikkeld, klein gebleven, kort, plomp en dik. Sinds 1 j. wonden aan de handen. Bij onderzoek geen duidelijke symptomen van syringomyelie gevonden. Karakter: goedig, soms prikkelbaar, niet zelfstandig, geen „fut”, graag spelen met jongere kinderen. Er is geen BINET-SIMON gedaan. Volgens de andere onderzoekingsmethoden is het intellect wel beperkt, doch nog binnen de grenzen van het normale.

Reactietijd
(in sec.)

7	stoel? stoel, waar je op zitten moet. g, 9—14.
6	kast? om er goed in te bergen, linnengoed en andere kleeën. g, 9—14.
15	tafel? om met elkander bij te zitten. pr, onder 9.
7	mantel? mantel moet men aantrekken als 't koud is. g, 9—14.
28	buis? een buis om de warmte in de kamer te krijgen. pr, 9 en 10.
28	grens? daar moeten de soldaten de wacht houden. dat de menschen er niet over komen uit de andere landen. pr, 9 en 10.
13	arm? een arm om te bewegen. pr, onder 9.
9	been? om er mee te loopen. g, 9—14.
3	oog? een oog om mee te zien. g, 11—14.
8	mond? om te spreken en om te slapen. (Op vraag, wat ze er mee bedoelt, zegt ze: omdat men door de neus moet ademen; wat haar blijkbaar veel moeite kost en waarvoor ze ook al eens behandeld is door den rhinoloog.) g, 11—14.
35	longen? om te ademen. g, 9—14.
67	hersen? om te leeren. pr, tusschen 9 en 10.
4	huis? om in te wonen. g, 9—14.
10	tent? om te slapen. pr, 9 en 10.
13	schuur? om te werken. pr.
6	schip? om te varen en in te wonen. g.
23	deur? deur om te sluiten. g, 10—14

 Reactietijd
(in sec.)

- 17 arbeid? arbeid is om te verdienen. **g, 10—14.**
- 68 ruil? om iets in te ruilen of te verkoopen. **pr, 10.**
- 60 pand? weet het niet (vraag: nooit van gehoord?
 Antwoord: dat doen ze wel bij de kinderen
 als ze spelen, een pand geven). **pr, 11.**
- 18 orde? dat er regel is. **g, 9—14.**
- 10 pacht? daar heb ik nooit van gehoord, juffrouw. **0.**
- 60 bondgenootschap? — **0.**
- 5 kolonie? is een groot gesticht. **pr.**
- 10 gemeente? daar veel menschen wonen. **pr, 11.**
- 60 wet? wel eens van gehoord **0.**
- 60 overheid? — weet het niet. **0.**
- 11 bedoeling? dat men iets wat bedoelt. **pr, 11.**
- 23 oorzaak? dat er menschen zijn, die wat gedaan
 hebben, dat die er de oorzaak van zijn.
 pr, tusschen 12 en 13.
- 38 tegenspraak? kun je er ook tegenspreken tegen
 zeggen? Als vader of moeder wat zegt en ze
 willen 't niet doen, dan spreken ze wel eens
 tegen. **pr, tusschen 10 en 11.**
- 60 oordeel? — (vraag, weet je 't niet? antwoord: als
 iemand gevangen genomen wordt.) **pr, 10—12.**
- 35 boosheid? als men iemand slaat of straft dan wordt
 die iemand boos. **pr.**
- 36 moed? als iemand ziek is en ze weten niet of zoo
 iemand weer beter kan worden, dan zeggen
 ze, je moet moed houden. **pr, 10.**
- 60 rechtvaardigheid? **0.**
- 16 medelijden? als iemand zich erg pijn gedaan heeft,
 dan heeft een ander medelijden daarmee.
 pr, 9—13.
- 35 gewoonte? dat iemand wat doet, dat hij altijd het-
 zelfde doet. **g.**
- 37 misdrijf? dat iemand altijd kwaad over een ander
 spreekt. **pr.**
- 10 dwaling? als men wandelt en heel ver in 't bosch
 wandelt, dat je niet weet, waar je naar toe
 moet. **pr, 9—13.**
- 45 wraak? dat iemand gauw driftig wordt. **f, 9.**
 13 g, 20 pr, 1 f, 5 × 0.

Op grond van deze definities kan men geen pathologisch defect aannemen, hoogstens een normale beperktheid. Zoo groot is het verschil niet tusschen haar praestaties en die van Vrouw K. (no. 17) b.v.

Dit klopt ook met het resultaat van de andere intellect-onderzoekingen. De achterlijkheid, die ze volgens de anamnese altijd vertoond heeft, zal dus waarschijnlijk niet veroorzaakt zijn door een pathologisch defect in den verstandelijken aanleg doch door een organisch ziekteproces, wat haar suf en langzaam maakte.

De reactietijden zijn lang over 't algemeen, ze doet erg haar best en denkt goed na.

Bij kolonie zal ze wel VEENHUIZEN bedoelen.

Men ziet hier weer duidelijk de moeilijkheid, die de nulgevallen opleveren; de twee keeren, dat ik navroeg, bleek het, dat er wel een voorstelling aanwezig was, hoewel vaag en primitief.

39.

H. P., 14 j. N. H.

Diagnose: juvenile tabes dorsalis.

Pat. woont in Groningen. Vader is dood, was los werkmán. Volgens de moeder was 't kind eerst goed, ook op school. Na eenigen tijd werd het slechter, ze kon niet meekomen. Van 6—13 j. op school tot de 9de klasse (12 klassen). Nogal eens blijven zitten. Meer en meer schoolverzuim wegens 't gesukkel met de oogen en toenemende zwakte. In de latere jaren is ze volgens de moeder erg kinderachtig geworden, speelt met kleinere kinderen. Doet in huis nog een beetje huiswerk. Ziet heel slecht. Slingert wat bij 't loopen. Geen pijnen.

Er is geen intellect onderzoek bij pat. gebeurd.

Reactietijd
(in sec)

..	stoel?	een stoel is een stoel. Ik weet niet wat je er mee bedoelt. (Ik vraag nu: wat doe je er mee?)daar ga je op zitten. g, 9—14.
1	kast?	in kast komen kleeren in. g, 9—14.
1	tafel?	tafel gebruik je voor koffiedrinken en thee-drinken en zoo. pr, onder 9.
1	mantel?	de mantel draag je aan. g, 9—14.
4	buis?	daar loopt water doorheen. g, 11—14.
2	grens?	dat is Drente of Duitschland. pr, 9 en 10.
1	arm?	arm, dat is dit (wijst aan). pr, onder 9.
1	been?	dat is dit (wijst aan). pr, onder 9.
1	oog?	dit (wijst aan). pr, 9 en 10.
1	mond?	dit (wijst aan). pr, tusschen 10 en 11.
2	longen?	die zitten van binnen (wijst op de borst). pr, onder 9.

Reactietijd
(in sec.)

- 1 hersenen? dit (wijst op haar hoofd). **pr, tusschen 9 en 10.**
- 1 huis? hier zoo of ons huis. **pr, onder 9.**
tent? waar stukken gespeeld worden of zoo. **pr, 9 en 10.**
- 2 schuur? dat is waar je alles in opbergen kunt. **g.**
- 1 schip? daar wonen menschen in. **pr.**
- 2 deur? dat is een deur (wijst er naar). **pr, 9.**
- 1 arbeid? dat is werken. **c, 10—14.**
- 1 ruil? een stoel ruilen of zoo. **pr. 10.**
- 60 pand?is het geen pan? **f, 9 en 10.**
- 2 orde? boel in orde maken. **pr, onder 9.**
- 1 pacht? dat is, als je een boel geld hebt. **f, 9—11.**
- 8 bondgenootschap? is dat geen familie of zoo?
f, 9—11.
- 1 kolonie? een huis voor de koloniekinders. **pr, 10 en 11.**
- 3 gemeente? gemeente, dat is een huis. **f, 9 en 10.**
- 4 wet? dat is, dat je wat gewonnen hebt. **f, 9.**
- 7 overheid? dat je wat over hebt. **f, 9.**
- 5 bedoeling? bedoeling, dat dat een E is (wijst naar de lettertypen van Snellen) en dat een kast.
f, 9 en 10.
- 14 oorzaak? dat weet ik niet. **0.**
- 1 tegenspraak? dat je altijd tegenspreken wilt.
pr, tusschen 10 en 11.
- 11 oordeel? dat weet ik niet. **0.**
- 2 boosheid? dat je altijd boos bent. **pr.**
- 1 moed? dat je flink bent. **g, 11—14.**
- 3 rechtvaardigheid? dat je altijd moed houdt en
zoo. **f.**
- 1 medelijden? dat je medelijden hebt met een ander.
pr, 9—13.
- 2 gewoonte? dat je gewoonte hebt, van altijd begint
te lachen. **pr.**
- 1 misdrijf? dat is een (= iemand) mishandelen. **pr.**
- 1 dwaling? dat je verdwaald bent. **pr, 9—13.**
- .. wraak? dat weet ik niet. **0.**
1 c, 6 g, 21 pr, 8 f, 3 × 0.

De dementie is wel duidelijk. Zeer primitief is het aanwijzen in plaats van definieeren. Men ziet hier ook weer het vasthouden aan een eenmaal aangenomen wijze van antwoorden. Veel tautologieën. Haar definitie van wet is curieus, de

voorstelling „wedden” speelt haar misschien wel door 't hoofd. Bij rechtvaardigheid persevereert het woord moed. Bedoeling verwacht ze met beteekenis. Haar definitie van kolonie is gebaseerd op 't feit, dat ze tweemaal met een vacantiëkolonie naar zee geweest is.

Door mijn vraag bij stoei, wat doe je ermee, is ze gesuggereerd in de richting van het doelaangeven.

De reactietijden zijn niet lang, behalve als ze een woord heel moeilijk vindt.

SLOTBESCHOUWINGEN EN CONCLUSIES.

Alvorens over te gaan tot het maken van gevolgtrekkingen uit het verkregen materiaal, wil ik even in het kort een paar punten behandelen.

Eerst doet zich voor de vraag: wat is intellect? We willen het verstand nagaan met de definitiemethode, dus moeten we ons wel in de eerste plaats met deze vraag bezighouden. HEYMANS¹⁾ zegt: „Wij noemen een mensch verstandig, als hij vlugger of beter dan anderen tot juiste inzichten geraakt.” BINET²⁾ verklaart: „L'intelligence se marque par la meilleure adaption possible de l'individu à son milieu” en voegt daarbij een aardige definitie hem door een onderwijzeres gegeven: „L'intelligence ne sert pas seulement à apprendre, elle sert surtout à faire sa vie.” In „Les Idées modernes sur les Enfants” ontleedt hij het verstandsproces aldus: vier onderdeelen kan men onderscheiden: 1° la compréhension, de opvatting, het begrijpen van de vraag, waar het om gaat; 2° la direction, de richting door de doelvoorstelling aan het denken geven; 3° la censure, de kritiek gedurende het denkproces uitgeoefend en 4° l'invention, de oplossing, het resultaat van het denkproces. BINET geeft deze ontleding om te demonstreeren, hoe hij in zijn intelligentie-schaal voor de verschillende functies verschillende tests heeft, b.v. voor de beoordeeling van l'invention: het maken van een zin, waarin 3 opgegeven woorden voorkomen; voor compréhension en invention: het geven van definities, het beschrijven van platen.

¹⁾ Heymans: Psychologie der vrouwen.

²⁾ L'Année psychologique 1911.

Op de samengesteldheid van het intellect wijst ook WILLIAM STERN¹⁾), die betoogt, dat het intellect geen enkelvoudige psychologische functie is, doch een samengestelde, waarop hij dadelijk als conclusie laat volgen, dat men daarom nooit het intellect moet onderzoeken met één test, doch met een serie van verschillende tests.

Als men nu bedenkt, dat GREGOR de methode van BINET-SIMON afkeurt en zijn eigen methode zoo tracht uit te werken, dat men deze inplaats van die van B.-S. kan gebruiken om het niveau van het intellect te bepalen, dan kan men op grond van bovenstaande uiteenzettingen reeds a priori zeggen, dat dit nooit zal kunnen, daar de methode, al breidt men het aantal woorden nog zoo uit, toch steeds maar een en dezelfde test heeft.

Nu nog een tweede punt, waarbij ik even wil stilstaan.

Wat doen we, als we een definitie geven? BINET, die ook definities laat geven in zijn test-serie, zegt erover: „La définition est un test de langage, elle sert à nous montrer l'idée que l'enfant se fait d'un objet, la manière, dont il le conçoit, le point de vue, qui est le plus important pour lui.”²⁾ En BOBERTAG³⁾), de methode van BINET-SIMON besprekende, noemt de definitie: een proef op de ontwikkeling van de elementaire functies van logica en spraak. De rol van de logica is duidelijk, als men bedenkt, dat men voor het geven van een definitie het bijpassende, meer algemeene begrip benevens de meest kenmerkende eigenschap moet noemen. De rol, die de spraak erbij speelt en de beteekenis daarvan is zeer belangrijk en verdient nadere beschouwing.

Dat intellect en spraak niet altijd parallel lopen, ziet men duidelijk uit de beschrijving van twee intellectueele typen, die BINET⁴⁾) geeft, n.l. „le verbal” (of „le littéraire”) en „le praticien”. De eersten kunnen zijn:

¹⁾ W. Stern: Die differentielle Psychologie.

²⁾ L'Année psychologique 1908.

³⁾ O. Bobertag: Ueber Intelligenz prüfungen nach der Methode v. B.-S.

⁴⁾ Binet: Les Idées modernes sur les Enfants.

brillant redenaar, kunnen gemakkelijk en goed schrijven, handig debatteeren; doch bij nadere kennismaking bemerkt men, dat de kwaliteit van het denken niet geheel overeenkomt met den schitterenden indruk door het spreken gemaakt.

Daartegenover staan de „practiciens”, die typen, die woordkarig zijn, onbeholpen in het zich uitdrukken, die niet vlot en niet gemakkelijk schrijven, slecht debatteeren, doch bij nadere kennismaking blijken een uitnemend intellect te hebben, zeer logisch te denken, scherp op te merken enz. Deze beschreven typen zijn natuurlijk uitersten, maar een ieder zal onder zijn bekenden personen weten, die eenigszins aan die typen beantwoorden.

Vergelijkt men ook b.v. Franschen en Hollanders, dan zal men moeten toegeven, dat de kunst van het spreken, van het zich in woorden uitdrukken, bij de eersten grooter is dan bij de laatsten.

Men kan op grond van deze uiteenzetting wederom a priori een oordeel vellen over de definitiemethode, men kan, alvorens men de resultaten van het onderzoek nagaat, voorspellen, dat het feit, dat de spraak, de taal een zoo groote rol speelt, de uitkomsten van de methode minder betrouwbaar zal maken. Wat inderdaad zoo is, zooals we later zullen zien.

Hoe groot de invloed van de spraak is bij 't intellect-onderzoek¹⁾, ook van BINET-SIMON, blijkt uit het volgende: de resultaten van het onderzoek op een school in BRUSSEL wezen uit, dat het gemiddelde niveau der kinderen 1,5 jaar hooger was, dan BINET vond in PARIJS. Er kwam geen enkel kind voor, dat bij zijn leeftijd ten achter was, wel zeer veel, die vóór waren, tot 2½ jaar toe. Nu bleek die school een paticuliere te zijn met een klein aantal leerlingen uit de eerste kringen, die èn thuis èn op school met de meeste zorgvuldigheid werden opgevoed. Terwijl de onderzoekingen van BINET en SIMON betrekking hadden op kinderen van de volksschool.

BINET ging nu na, welke tests het waren, die dit groote verschil opleverden. Hij vond, dat het vooral waren proeven, die aankwamen op het spreken, n.l. 6 keer, tegen 4 tests, die betrekking hadden op hetgeen in den familiekring geleerd

¹⁾ L'Année psychologique 1911.

wordt en 3 keer een test, waarbij de aandacht een rol speelt. Bij de tests, waarbij de voorsprong niet zoo groot was, kwam het nog 2 maal neer op het spreken, 6 maal op schooloefening, eens op het practische leven en op hetgeen thuis geleerd wordt. Op het punt van schoolkennis dus niet zoo'n groot verschil, vooral als men bedenkt, dat op die particuliere school met kleine klassen het onderwijs meer geïndividualiseerd was, terwijl dit op de volksscholen met de groote klassen, natuurlijk niet zoo is. Bij een onderzoek op een particuliere school in PARIJS, die bezocht werd door zeer gegoede kinderen in een niet groot aantal, bleek hetzelfde als te BRUSSEL; er bestond zelfs een gemiddelde voorsprong van 1,7 jaar vergeleken bij de volksschoolkinderen.

Het goed kunnen spreken, het zich goed in woorden kunnen uitdrukken, is een aangeboren iets, maar uit het bovenstaande blijkt duidelijk, hoezeer die gave door een goede opvoeding voor ontwikkeling vatbaar is.

Bij het toepassen van de definitiemethode zien we dan ook heel sterk dezen invloed van milieu en opvoeding. In 1919 merkte STERN¹⁾ ook op, dat de invloed van het sociale niveau op de uitkomsten der onderzoekingen van het intellect, een probleem is, waarmee pas sinds kort rekening gehouden wordt.

Nog even een bespreking van hetgeen BINET en SIMON²⁾ eischen bij het geven van definities en welke beschouwingen BOBERTAG³⁾ naar aanleiding daarvan houdt.

BINET en SIMON vragen kinderen van 6 jaar 4 concreta te definieeren „par l'usage” en kinderen van 9 j. van dezelfde woorden te geven „définitions supérieures à l'usage”. Door 12 jarigen laten zij 3 abstracta definieeren.

¹⁾ W. Stern und W. Minkus: Methodik eines Massenversuchs zur Erforschung der geistigen Leistungsfähigkeit an Volks- u. Fortbildungsschülern; Hamburger Arbeiten zur Begabungsforschung no. II. Beihefte zur Zeitschr. f. angew. Ps. 1919.

²⁾ L'Année psychologique 1908.

³⁾ O. Bobertag: Ueber Intelligenzprüfungen nach der Methode von Binet und Simon.

Het is verwonderlijk, dat BINET en SIMON het aangeven van het doel het laagst stellen en alle andere definities daar tegenover. BOBERTAG wijst hierop ook zeer terecht. De beschrijving naar 't uiterlijk is heusch niet een betere wijze van definieeren. GREGOR stelt dit ook lager dan het aangeven van het doel. Ik vond alleen bij een zeer demente patiënte met dem. paralytica, uiterlijke beschrijvingen.

BOBERTAG merkt op, dat men dergelijke definitiewijzen bij het ouder worden der kinderen ziet verdwijnen, doch dat de doelbeschrijvingen zich blijven handhaven naast de correcte definities. Hooger en tegenover het aangeven van het doel mag men alleen stellen: het bijbehorend, meer algemeene begrip; alle andere definities geven kenmerken, die lager staan dan het doel, wat het specifieke kenmerk is.

BOBERTAG heeft, evenals ik, de moeilijkheid ondervonden der gevallen, waarin de pp. zwijgt of zegt het niet te weten. Hij betoogt, dat vele van die pp. het begrip even goed kennen als de anderen en ook niet minder vaardigheid in 't spreken behoeven te hebben. Ze nemen de zaak echter te zwaar op, zoeken naar een genus proximum, wat b.v. blijken kan uit de andere definities, waar het hun gelukt is het algemeene begrip te vinden. Deze staan dus al op een hooger niveau, dan de kinderen, die slechts het doel aangeven.

Bij mijn pp. (volwassenen) heb ik niet den indruk gekregen, dat het juist was het zoeken naar een genus proximum, doch meer het niet kunnen vinden van de woorden en schaamte om het eventueel verkeerd te zeggen.

BOBERTAG probeert nu een bepaalde manier van antwoorden om zeker te zijn dat, wat de pp. weet, er ook werkelijk uitkomt. Want als een pp. begint te definieeren met het aangeven van het doel, dan gaat hij er moeilijk toe over uit zichzelf, om een definitie met een genus proximum te geven.

Hij laat nu eerst de spontane reactie tot haar recht komen, door te vragen: „Wat is een vork?” Daarna voor de doelbepaling vraagt hij: „Een vork is om te.....?” Hij geeft zelfs wel eens een voorbeeld. Daarna om het bijbehorende, meer algemeene begrip te krijgen, vraagt hij: „Een paard is een...?” Of om het nog gemakkelijker te maken: „Een paard en een hond zijn...?” Een beschrijving lokt hij uit, door te vragen: „Hoe ziet een vork er uit?”

Hij breidt verder het lijstje woorden door BINET en SIMON gegeven, uit: Gabel, Stuhl, Zange, Kuchen, Puppe, Droschke, Pferd, Soldat, Pfennig, Rose. De volgorde is zoodanig gekozen, dat het voor het opgeven van het doel en beschrijving het gemakkelijkste is, van voor naar achter te gaan, voor 't opgeven van het genus proximum van achter naar voor.

Voor het laten definieeren van abstracte begrippen, veroordeelt hij ook geheel de vraag: „Wat is...?” en raadt aan aldus te werk te gaan. Men zegt tegen den pp.: „Je weet toch wat medelijden is, leg me dan eens uit wat het is. Zeg me dan eens, hoe het is, als men medelijden heeft of geef een voorbeeld, waarin iemand medelijden heeft.” Men moet echter vermijden om meerdere hulp te verleen.

Deze manier van werken zou men natuurlijk ook bij de methode van GREGOR kunnen aanwenden, doch eerst dan, wanneer men de oorspronkelijke werkwijze toegepast had met alleen de vraag: „Wat is...?” of, zooals ik het deed, na eerst uiteengezet te hebben, dat ik een verklaring van het woord verlangde, (zie: Inleiding) door alleen het zeggen van het woord, waarvan een definitie gevraagd wordt.

Deed men dit niet, dan zou men de spontane reactie niet krijgen en deze is juist van veel waarde. Men zou van af het eerste abstracte woord, wat men de pp. op de Bobertag'sche wijze liet definieeren, verder slechts omschrijvingen met voorbeelden krijgen. Wil men dit bezwaar omgaan, dan zou men dus eigenlijk 2 malen de heele woordenreeks moeten doorwerken, wat de methode wel zeer omslachtig zou maken. En alleen de wijze van BOBERTAG toepassen bij woorden, waarbij de pp. zwijgt of zegt het niet te weten, zou de spontane reactie der volgende woorden bederven. Het zou dan nog het beste zijn, op het eind van het onderzoek de nul-reacties op deze wijze na te gaan. Men kan die antwoorden dan wel niet vergelijken met die van andere pp., die niet zoo geprovoceerd zijn, doch men komt er dan toch achter, wat de pp. weet.

Ik wil nu overgaan tot de bespreking van de resultaten van het onderzoek.

Eerst doet zich voor de vraag: in hoeverre geeft de methode van Gregor een juist beeld van den

toestand van het intellect, kan men er een intellectueel defect mee aantoonen? In aansluiting hiermee kunnen we dan nagaan of GREGOR gelijk heeft in zijn stoute beweringen, dat de definitie-methode beter met de klinische waarneming overeenstemt, dan de methode van BINET-SIMON en dat men ermee lichte vormen van intellectueel defect kan onderscheiden van intellectuele bekrompenheid nog binnen normale grenzen.

Van de 39 gevallen zijn er twee, die ik hierbij buiten bespreking laat, n.l. Mej. T. B. (no. 29) en Vrouw T. L. (no. 34); de eerste, omdat ze zoo weinig antwoorden geeft, dat een oordeel over haar intellect onmogelijk is; de tweede, omdat haar intellect evenmin te beoordeelen was, doordat ze ook te ziek was voor de gewone intellectonderzoekingen en de ziekte op de definities te sterk een stempel had gedrukt, dan dat men zich daaruit een oordeel zou hebben kunnen vormen.

Van de rest: 37, zijn 9 (no. 1, 2, 3, 15, 16, 17, 20, 36 en 39) die geen ander intellectonderzoek ondergaan hadden, van de overige 28 was er een status psychicus, waarin men met de gebruikelijke methoden (critiek op absurde plaatjes, onderscheidsvragen, EBBINGHAUS enz.) het intellect onderzocht had. Met 19 van die 28 was eveneens het onderzoek volgens BINET-SIMON verricht. Bij de lastige beoordeeling van volwassenen (niet ontwikkelde) volgens de laatste methode, heb ik me gehouden aan hetgeen BINET¹⁾ opgeeft: „De volwassen arbeider komt niet boven het niveau der 12 jarigen wat abstracte opvatting betreft. De „moeilijke vragen” en „kritiek op absurde zinnen” (10 j. III en IV) zijn wel de toetssteen voor hem.”

Als men nu de geheele reeks pp. nagaat, moet men de vraag: kan men met de definitie-methode een intellectueel defect aantoonen? wel bevestigend beantwoorden; op grond van de uitkomsten bij A. K. (no. 36), C. F. (no. 10), A. K. (no. 11), Wed. B. S. (no. 31), H. P. (no. 39) en L. W. (no. 12), die allen een zeer duidelijk defect vertoonen. Maar op de vraag, of men er een klein defect mee kan aantoonen en dezen toestand kan onderscheiden van normale beperktheid, moet ik ontkennend antwoorden, met verwijzing naar de afzonderlijke bespreking

¹⁾ Binet: Les Idées modernes sur les Enfants.

van C. W. (no. 7), A. E. (no. 23), G. D. (no. 22), J. F. (no. 38), T. B. (no. 14). Een uitzondering maakt de beginnende dementie bij epilepsie, doch hierbij heeft de dementie een zoo eigen karakter, dat begrijpelijk is, dat onderscheiding van normale beperktheid hierbij gemakkelijker gaat, dan bij andere gevallen van intellect defect.

Geeft de definitiemethode een juist beeld van het intellect, geven de pp. met goed intellect goede definities, de middelmatigen middelmatige definities? GREGOR zegt zelf al bij de vergelijking van schoolpraestaties en definities (zie Inleiding), dat goede leerlingen wel slechte en slechte leerlingen wel goede definities geven. Nu behoeft een goede leerling nog wel geen goed intellect te hebben, maar een slecht heeft hij zeker niet.¹⁾

Bij het beantwoorden van die vraag beschouwen we de praestaties van I. F. (no. 21) en Mej. N. H. (no. 27). De eerste is zeer intelligent volgens de familie, was op school vlug, heeft ook volgens de andere onderzoekingsmethoden een uitstekend verstand, doch geeft zeer middelmatige, primitieve definities. Mej. N. H., die in haar familie voor dom doorgaat, zakte voor het onderwijzeresexamen, geeft zeer goede definities. Bij deze pp. spelen natuurlijk de meerdere ontwikkeling en het meer beschaafde milieu de overwegend groote rol, waardoor men geen zuiveren blik krijgt op het werkelijke gehalte van het intellect. I. F., die uit een zeer slecht milieu komt en ook niet aangeboren de gave heeft zich goed in woorden uit te drukken, brengt van de definities weinig moois terecht, hoewel haar verstand uitmuntend is. Deze twee pp. kan men gebruiken om dit tekort in de methode te demonstreeren, daar I. F. geheel beter was, toen ze onderzocht werd en Mej. N. H. niet belemmerd werd door haar ziekte.

In het grootste deel van de gevallen geeft de definitiemethode wel resultaten, die met de werkelijkheid overeenkomen. In de 9 gevallen, waar geen intellectonderzoek gebeurd was, moet men afgaan op eigen indruk in 't gesprek verkregen en op, wat de ziekte-geschiedenis vermeldt. De definitiemethode geeft hier toch wel

¹⁾ Binet: *L'Année psychologique* 1908.

een juist beeld; echter tot op zekere hoogte, want het is natuurlijk mogelijk, dat een van de 9 een beter intellect heeft, dan men door de definities zou zeggen en wat bedekt wordt door de onbeholpenheid om zich uit te drukken. Maar over 't al of niet aanwezig zijn van een intellect defect kan men in deze gevallen wel uitspraak doen.

Bij mijn pp. heb ik 4, waarbij de definitiemethode beter uitkomsten geleverd heeft dan de andere methoden. Dit zijn Fr. Z. (no. 18), A. B. (no. 37), Mej. A. v. H. (no. 32) en A. E. (no. 23). Bij de eerste zijn de definities zeer goed, terwijl uit het intellectonderzoek in den status psychicus niet blijkt, dat ze zoo'n goed intellect heeft, de resultaten daarvan zijn zeer middelmatig. Men moet hier wel een goed verstand aannemen, daar de goede resultaten toch niet zoo zeer aan een grootere spraakvaardigheid moeten worden toegeschreven, omdat haar woordenschat vrij gering is en het vinden van de juiste uitdrukkingen haar af en toe kennelijk veel moeite geeft. Waardoor de andere intellectonderzoekingen zoo middelmatig zijn, zou ik niet durven zeggen.

De tweede, A. B., is een werkelijk succes voor de definitiemethode. Het is een epileptica, bij wie men met het intellectonderzoek uitstekende resultaten verkreeg. Zij geeft ook grootendeels zeer goede definities, maar bij de sociale en de logische begrippen begint het slecht te worden en krijgt men wel een sterk vermoeden op beginnende dementie. Aan dit eene geval hecht ik zeer veel waarde, omdat het bevestigt, wat GREGOR bij epilepsie vond.

In 't geval van A. E. (no. 23) is het resultaat van de definitiemethode beter, waarschijnlijk omdat ze bij dit onderzoek in een beteren toestand verkeerde, dan te voren bij het intellectonderzoek. Hierover is dus niet veel te zeggen.

Het vierde geval: Mej. A. v. H. (no. 32) is daarom in het voordeel van de definitiemethode, omdat de patiënte toen wel wilde antwoorden, terwijl door het negativisme van het onderzoek volgens BINET-SIMON en de andere onderzoekingsmethoden niets terecht kwam.

Het tegengestelde kwam ook wel voor, b.v. bij Mej. B. A. (no. 33) krijgt men door den grooten invloed van de ziekte geen indruk van het intellect door de definities en wel door BINET-SIMON, wat goed gelukte.

Hieronder volgen de cijfers in % uitgedrukt van de vergelijking der definitie-methode met de andere methoden (BINET-SIMON inbegrepen).

In 17 van de 28 gevallen waren de uitkomsten der definitie-methode gelijk aan die door de andere methoden verkregen, d. i. **60,71 %**.

In 7 van de 28 gevallen zijn de uitkomsten der onderzoeksmethoden beter dan die der definitiemethode, dit is **25 %**.

In 4 op de 28 gevallen levert de definitiemethode meer op, dit is **14,28 %**.

Vergelijkt men alleen de resultaten van de methode van BINET-SIMON met de definitie-methode, dan vindt men 9 keer van 19 het resultaat van BINET-SIMON gelijk aan dat van de definitiemethode, d. i. **47,36 %**. In 7 op de 19 keeren is de methode van BINET-SIMON beter dan de definitie-methode, d. i. **36,83 %**.

In 3 op de 19 keeren levert de definitiemethode betere resultaten, d. i. **15,78 %**.

Op grond van deze cijfers kan men, al is het materiaal niet groot, toch wel concludeeren, dat GREGOR de waarde van zijn methode overschat, waar het aankomt op het onderzoeken van het intellect.

Nog een reden, waarom de methode van BINET-SIMON te prefereeren is, vind ik gelegen in de schatting van de resultaten, die bij de definitiemethode dikwijls heel moeilijk is (zie Inleiding). De uitkomsten der methode van BINET-SIMON vormen ook meer een geheel, men kan een intellect defect als 't ware meer tastbaar maken, terwijl het bij de definitiemethode vager blijft. GREGOR's poging om een zekeren maatstaf te geven valt niet mee. Hij zegt zelf wel, dat het slechts een hulp is bij het beoordeelen, maar die hulp is bij het gebruik niet groot, althans bij het onderzoek van volwassen personen. Bij kinderen, die ik niet onderzocht, kan het best meer steun geven. De groote steun echter, die men hebben moet eigenlijk, om de resultaten goed te kunnen beoordeelen is: het kennen van de gemiddelde praestaties van een bepaalde categorie p. p. Dit zegt GREGOR zelf ook en hij voegt er nogal optimist aan toe: dat is niet moeilijk! Waarmee ik niet kan instemmen, want, waar opvoeding en milieu zoo'n enormen

invloed uitoefenen, zou men eigenlijk van een heele massa verschillende soorten menschen de norm moeten kennen.

GREGOR geeft aan, dat de volwassen niet verder ontwikkelde mannen staan op het niveau van 14 jarige schooljongens. Hij baseert dit op onderzoekingen bij verplegers. Ik kan dit niet bevestigen. Ik vond bij volwassen, niet verder ontwikkelde mannen met normaal intellect, dat ze niet geheel het niveau der 14 jarigen bereiken. Ik geloof, dat dit eraan ligt, dat verplegers toch altijd weer wat meer ontwikkeld zijn dan die arbeiders, die ik onderzocht. Verplegers hebben toch allicht een cursus voor hun opleiding moeten volgen en ze zullen in Duitschland wel evenals hier rapporten moeten schrijven over hun patiënten, wat hun vermogen, om zich in woorden uit te drukken, ontwikkelt.

Bij de vrouwen vond ik evenals GREGOR, dat ze niet meer op 't niveau der 14 jarigen staan, als er geen verdere ontwikkeling had plaats gehad en ze uit de arbeidersklasse waren. Tweemaal echter bereikten ze dit niveau wel, n.l. Mej. K. P. (no. 26) en Fr. Z. (no. 18).

De quaestie van het vinden van intellectuele defecten bij moreel zwakke of minderwaardige individuen, welke niet psychopaath zijn en die door hun geheele zijn tot de geestelijk gezonden gerekend kunnen worden, kan ik niet geheel beoordeelen, daar ik maar één geval had (C. W. no. 7), wat misschien onder deze groep gerangschikt zou kunnen worden. De gevallen, die GREGOR geeft in „Die Verwahrlosung” zijn niet overtuigend. De groote moeilijkheid om normale beperktheid van een gering defect te onderscheiden in 't algemeen en met de methode van GREGOR in 't bijzonder, verder de groote invloed van milieu, opvoeding en spraak, maakt, dat we twijfelen aan de uitspraak van GREGOR.

Zeer veel gunstiger beoordeelt men de definitiemethode, als men de resultaten kwalitatief beschouwt. Ik ben het met GREGOR eens, dat men door deze methode een dieper inzicht krijgt in het individueele geestesleven en in den aard van de ziekelijke stoornis. D.w.z. ik zou liever willen zeggen, dat men een dieper inzicht kan krijgen enz. Want er zijn meerdere gevallen, waarin men dit niet krijgt. Vooral bij meer ontwikkelden ontbreekt meest alle

persoonlijkheid aan de definities (b.v. H. V. no. 6). Soms echter is het frappant, hoe het karakter van de pp. zich kan uitdrukken in de definities, b.v. bij Mej. J. S. (no. 19), waar iedere definitie getuigt van haar neiging om zich zoo goed en zoo knap mogelijk voor te doen.

Ook de invloed van de ziekte op de definities kan zeer opmerkelijk zijn.

Bij *dementia paralytica* blijkt de demente, maniakale toestand duidelijk uit de definities, waarin men vindt stoornissen in de opvatting, oordeel, inprentingsvermogen, teekenen van groothedsideeën enz.

Bij *manie* (lichte gevallen uit den aard der zaak natuurlijk) bleek duidelijk de invloed der ziekte (gedachtenvlucht).

Eveneens een geval van *dementia senilis* in een maniakaal stadium, waarin groote prikkelbaarheid met neiging tot ruzie bestond, blijkt dit laatste. De euphorie, die duidelijk bestond bij het onderzoek, blijkt niet uit de definities.

Bij *melancholie* (lichte gevallen) is er geen typisch cachet; het eenige is dat men dan wel den indruk krijgt, dat door de remming in het denken de definities waarschijnlijk wel slechter uitgevallen zijn, dan onder normale omstandigheden het geval geweest zou zijn.

Bij zwaardere gevallen is de invloed duidelijk, men bemerkt, hoezeer de pp. geremd wordt en soms is dit zoo sterk, dat men bij het onderzoek niet veel resultaten krijgt of dat de patiënten er in 't geheel niet toe te bewegen zijn.

Bij *dementia praecox* krijgt men een heel typisch stempel op de definities. Het absurde, onverwachte, wat men in alles bij deze ziekte vindt, treedt ook hierin te voorschijn. Eigengevormde woorden, stereotypieën, perseveratie, negativisme en bij de paranoide gevallen ook de achterdocht in meerdere of mindere mate. Bij die paranoide gevallen is een echte praecox (Mej. B. A., no. 33) en twee gevallen, die zich daarvan sterk onderscheiden en welke men kan rangschikken onder de gevallen, door KRAEPELIN „paraphrenie” genoemd. Klinisch missen ze ook het eigenaardige karakter van de praecoxpatiënten, ze zijn niet „zerfahren”, hebben niet dat absurde, onverwachte. In de definities missen ze dat ook, er is bij beide alleen een lichte aanduiding van hun paranoide denkbeelden te vinden.

Bij *epilepsie* is het karakter der ziekte heel duidelijk: de breedsprakigheid, omslachtigheid, beleefdheid, egocentriciteit, perseveratie.

Bij *hysterie*, *psychasthenie*, *psychopathie* vond ik geen invloed van de ziekte op de definities, behalve dan bij A. E. (no. 23), die aan 't eind van een zware hysterische psychose nog niet weer geheel normaal was.

Voor de bijzonderheden over de verschillende invloeden, die in de definities tot uiting komen, verwijs ik verder naar de afzonderlijke bespreking van de gevallen.

Een voordeel is er gelegen in dat *aparte cachet*, wat de ziekte op de definities kan drukken, men kan daarin soms een argument vinden om een bepaalde diagnose meer waarschijnlijk te achten en een andere met meer waarschijnlijkheid uit te sluiten (C. J., no. 24 en S. G., no. 8).

Een belangrijke quaestie is nog: de aanduidingen van voorstellingscomplexen, die ik bij 17 der pp. vond. Ik heb daarover in de afzonderlijke besprekingen iets gezegd, doch, zooals ik reeds in de Inleiding betoogde, heb ik me verder hiermee niet ingelaten, daar me dit te ver zou gevoerd hebben. Het zou echter interessant zijn deze quaestie verder te onderzoeken.

Ik zal nu overgaan tot de bespreking van de reactietijden. Hierover kan ik weinig zekers zeggen, omdat

- 1°. er van elke groep te weinig gevallen zijn,
- 2°. de invloed van de ziekte niet groot kan zijn daarop, omdat voor 't onderzoek niet zulke zware gevallen genomen konden worden,
- 3°. de moeilijkheid der begrippen een groote rol speelt en daarmee in verband de meerdere of mindere ontwikkeling van de pp.,
- 4°. de aanleg van de verschillende pp. van invloed is, waardoor de een in alles vlug, de ander langzaam is, waarnaast nog andere factoren, zooals de meerdere of mindere *animo*, waarmee de pp. bij het onderzoek is, de angst of schaamte om zich te blameeren door het verkeerd te zeggen, de meerdere of mindere kritiek, die de pp. op zichzelf uitoefent, enz.

Over den invloed, die een voorstellingscomplex op den reactietijd heeft, zal ik niet uitweiden; in de afzonderlijke besprekingen der gevallen heb ik er telkens op gewezen.

Als men de melancholische gevallen beziet, dan bemerkt men bij Mevr. Z. (no. 28) en Mej. N. H. (no. 27), bij wie klinisch duidelijk remming aanwezig was, dat dit niet uitgedrukt is in de reactietijden. Bij N. H., waar van remming in de definities niets te bespeuren was, zijn de tijden nog het langst. Bij Mej. T. B. (no. 29) was de remming enorm, zoodat zij in een groot aantal gevallen niet eens antwoord gaf; toch vindt men wel tamelijk korte reactietijden (2, 3, 4, 5 sec. enz.). Mej. K. P. (no. 26) was klinisch niet duidelijk geremd, de reactietijden zeggen ook niets bijzonders. Bij S. G. (no. 8) zijn ze middelmatig, terwijl de remming klinisch zeer sterk was.

Bij maniakale patiënten (2 manie, 1 maniakale dem. senilis, 2 maniakale dem. paralytica) ziet men wel korte reactietijden, doch bij vrouw D. K. (no. 30), die in een precies gelijk stadium verkeerde als L. B. (no. 9), zijn de tijden weer langer.

Wed. B. S. (no. 31), de pat. met dem. paralytica, met hoofdzakelijk dementie, doch die toch ook een zekere opgewektheid vertoonde, heeft weer veel langere tijden.

Van de reactietijden bij *dementia praecox* is niets te zeggen. Een enkelen keer is er misschien een aanwijzing voor versperring.

Bij de hysterie en de andere ziekten vertegenwoordigd door mijn pp., heeft de ziekte geen merkbaren invloed op de lengte der reactietijden, de aard van den pp. bepaalt dit.

Tenslotte nog het verschil in de praestaties der beide geslachten.

Eerst heb ik nagegaan het percentage der abstracte en der concrete definities door mannen en vrouwen gegeven. Bij de beoordeeling heb ik er alleen op gelet of het antwoord abstract gehouden was, niet of het goed of slecht was.

Vergelijkt men, dan vindt men, dat bij 22 van de 39 begrippen, d.i. in **56,41 %**, de mannen in een hooger percentage abstract zijn in hun verklaringen; bij 5 van de 39, dus in **12,82 %** staan de sexen gelijk en bij 12 van de 39, dus in **30,76 %** zijn de vrouwen in een hooger percentage abstract.

De onderlinge verschillen zijn echter maar klein. Van de 546 definities door mannen gegeven, zijn er 209 abstract, d.i.

38,27 %, van de 975 definities door vrouwen gegeven, zijn er **336 abstract, d. i. 34,46 %**.

Het materiaal is niet groot, zoodat het toeval bij de samenstelling er van een grootē rol speelt bij de uitkomsten, maar desondanks is het resultaat toch in denzelfden geest als GREGOR het vond, hoewel het verschil maar zeer gering is. Dit stemt ook overeen met de conclusie van HEIJMANS¹⁾, dat de vrouwen meer neiging hebben tot het concrete dan tot het abstracte.

Daarna heb ik nagegaan het voorkomen van gemeenplaatsen en vage algemeenheden, die bij vrouwen volgens GREGOR, meer voorkomen, dan bij mannen.

Ik vond dit bij de mannen 15 keer op 546 definities, d. i. **2,74 %** en bij de vrouwen 21 op de 975 definities, d. i. **2,15 %**. Deze uitkomst bevestigt de meening van GREGOR niet, doch waar hij een enorm groot aantal personen onderzocht en mijn materiaal zoo klein is, moet men, zooals ik boven reeds zeide, aan mijn uitkomsten niet te veel waarde hechten.

Ditzelfde geldt ook voor het voorkomen van gevoelsoverwegingen, waaronder waardeeringen (in positieven en negatieven zin). Volgens GREGOR hebben de vrouwen ook hier de overhand. Ik vond het bij de mannen in 35 op 546 definities, d. i. in **6,41 %**. Bij vrouwen 43 op 897 definities (no. 33 en no. 34 heb ik niet meegerekend, daar er door den grooten invloed der ziekte van definities eigenlijk nauwelijks meer sprake was), d. i. **4,79 %**.

	abstract	algemeenheden	gevoelsoverwegingen
mannen	38,27	2,74	6,41
vrouwen	34,46	2,15	4,79

Hieronder laat ik volgen de percentages van correcte, goede, primitieve en foute antwoorden en nul-reacties bij mannen en vrouwen.

	c	g	pr	f	o
mannen	19,52	35,10	32,54	9,07	3,15
vrouwen	21,40	35,00	30,88	6,02	6,46

¹⁾ Heymans: De Psychologie van de Vrouw.

Men ziet, dat, alleen wat het aantal nullen betreft, mijn uitkomsten overeen komen met die van GREGOR.

De vrouwen leverden bij mijn onderzoek zelfs minder primitieve definities en meer correcte op dan de mannen, juist tegengesteld aan de resultaten van GREGOR.

Dit laat zich echter heel goed verklaren, als men nagaat welke personen ik onderzocht. Op een zoo klein aantal proefpersonen is ieder individu een vrij groote factor.

Vergelijkt men de 14 mannen met de 25 vrouwen, dan zijn er bij de laatsten meer verder ontwikkelden en meer beschaafden dan bij de mannen. Wil men werkelijk vergelijkbare cijfers verkrijgen, dan moet men of een enorm groot aantal proefpersonen nemen, zoodat de individualiteit van den enkeling geen factor meer is, of, wil men met een minder groot aantal werken, dan moet men zorgen gelijkwaardig materiaal te kiezen.

Duidelijk spreekt het geslachtsonderscheid uit de definities van wraak en misdrijf. De vrouwen qualificeeren misdrijf meest als „iets wat slecht is”, „niet best”, „wat de menschen niet aangaat”, „slecht behandelen”, „iets gruwelijks”, „elkaar wat doen”, „kwaad overeen ander spreken”. Eens maar werd „moord” en eens „mishandelen” genoemd. De mannen daarentegen hebben het in de meeste gevallen over „moord”, „diefstal”, „mishandelen”, „vecht partij”. Typisch is, dat het door een man, die in de gevangenis gezeten had, gequalificeerd werd als „iets gedaan, wat niet mocht.”

Bij wraak vindt men bij vrouwen ook minder sterke uitdrukkingen: „iets op iemand tegen hebben”, „ook eens wat doen”, „betaald zetten”, „driftig worden”, „kwaad op iemand”, „niet best”. De mannen hebben het over „wreken op den vijand”, „slaat hem”, „iets vernielen”, „iemand leed aandoen”, „iemand onverwachts wat doen”, e.d.

Het voorgaande samenvattend kom ik tot de volgende conclusies.

1. Met de definitiemethode volgens GREGOR kan men een duidelijk uitgesproken defect van het intellect aantonen.

2. Een klein intellectdefect kan men er in 't algemeen niet mee aantoonen.
3. Bij beginnende epileptische dementie is de methode echter van veel waarde om een klein defect te demonstreeren.
4. Intellectueele beperktheid nog binnen de grenzen van het normale en lichte pathologische defecten, zijn met de definitiemethode niet met zekerheid van elkaar te onderscheiden.
5. Bij vrij primitieve resultaten van de definitiemethode is het best mogelijk, dat er een zeer goed intellect is.
6. De invloed van opvoeding en milieu en de spraakvaardigheid is zoo groot op de uitkomsten der methode, dat men de praestaties van twee personen van verschillende opvoeding en verschillende sociale niveaus niet met elkaar vergelijken kan.
7. Als men deze beperkingen in het oog houdt, dan kan men door de definitiemethode in een vrij groot aantal gevallen een juist kijk op het intellect krijgen.
8. De methode van BINET-SIMON is, wanneer men het intellect quantitatief wil onderzoeken, beter dan de methode van GREGOR.
9. De definitiemethode ontleent haar waarde aan het feit, dat men daardoor dikwijls een zeer juist inzicht krijgt in de psyche van den proefpersoon en den eventueelen ziekelijken toestand daarvan.
10. Soms kunnen de uitkomsten van de definitiemethode een aanwijzing zijn, om een bepaalde diagnose aannemelijker te maken en een andere met meer waarschijnlijkheid uit te sluiten.
11. De tabellen van GREGOR verleen en hulp bij de schatting der resultaten, doch het meest heeft men er aan, het gemiddelde te kennen van de praestaties, die men bij personen van die bepaalde ontwikkeling en dat bepaalde milieu mag verwachten.
12. De definitiemethode kan ook gebruikt worden als hulpmiddel bij de bestudeering der psychologie der beide geslachten.

Op grond van deze conclusies kan men wel zeggen: als men zich bewust is van de tekortkomingen van de methode, dan kan men deze met profijt

in de kliniek toepassen, mits men het geregeld doet en zodoende geoefend wordt in het beoordeelen der uitkomsten.

Het onderzoek, dat ik verricht heb; is niet groot, het kan nauwelijks meer dan een oriëntteering genoemd worden. Verschillende punten zijn er, die een verdere bestudeering zeer waard zijn.

Twee der belangrijkste lijken me te zijn: het vraagstuk der voorstellingscomplexen en de quaestie der meerdere of mindere vaardigheid om zich in woorden uit te drukken, in zooverre dit aangeboren is. Van dit laatste zou het b.v. zeer interessant zijn na te gaan, hoe zich in dit opzicht verhouden de bewoners van verschillende deelen van ons land, b.v. de Groningers tegenover de Friezen en tegenover de meer zuidelijk wonende Nederlanders.

STELLINGEN.

I.

De methode van Binet—Simon is beter dan de definitiemethode volgens Gregor, wanneer men het intellect quantitatief wil onderzoeken.

II.

Slechte uitkomsten bij de definitiemethode sluiten een goed intellect niet uit.

III.

Ieder geval van syringmyelie moet met X-stralen behandeld worden.

IV.

Zeer terecht wordt door Kraepelin de paraphrenie van de dementia praecox afgesplitst.

V.

De handgreep van Credé moet door vrouwelijke artsen en vroedvrouwen steeds met twee handen verricht worden.

VI.

De opvatting van Rheindorf, dat de *Oxyuris vermicularis* een overwegende factor zou zijn bij het ontstaan van den acuten appendicitis-aanval, is onjuist.

VII.

Bij spondylitis tuberculosa is de operatie van Albee te verkiezen boven alle andere behandelingsmethoden.

VIII.

De metachromatische korrels van Babes—Ernst mogen bij de bacteriologische diagnose van diphtherie niet beslissen.

IX. .

Punctie van het glasvocht, uitgevoerd volgens de voorschriften van zur Nedden, is een ongevaarlijke ingreep.

X.

Bij initiale haemoptoe moet men bloeding uit venectasieën in de trachea uitsluiten.

XI.

In alle gevallen van stationnaire hardhoorigheid, waaronder de patiënten sociaal lijden, is de operatie van Krukenberg geïndiceerd. Geheel of nagenoeg geheel dooven zijn niet geschikt er voor.

XII.

Het is gewenscht, dat het verdedigen van stellingen bij de promotie wordt afgeschaft.
